

SÉD 48.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

X. évfolyam, 2024. 1. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2024. 1. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,

Grászli Bernadett,

Vondervisztné Kapor Ágnes

A szerkesztésben közreműködött:

Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Sövényházi János

Laptev: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor

Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

és a Veszprém-Balaton 2023

Európa Kulturális Fővárosa program

támogatásából

VESZPRÉM
A KIRÁLYNEK VÁROSA

Veszprém-Balaton 2023
Európa Kulturális Fővárosa

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

https://epa.oszk.hu/03500/03506

SZÁMUNK SZERZŐI

Asztalos István *középiskolai tanár*

Bartuc Gabriella *újságíró*

Bodó Gergely/GeriPoppers *szociális munkás*

Budai Viktória *művészettörténész, a Nicolas*

Schöffler Gyűjtemény vezetője

Dallos Zsuzsa *újságíró*

Dohnál Szonja *művészettörténész, galériavezető*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fürj Katalin *drámapedagógus, középiskolai tanár*

Haász János *író, újságíró*

Hajba Ferenc *újságíró, kommunikációs tanácsadó*

Hancz Karolina *alkalmazott, egyetemi hallgató*

Hankó András *újságíró*

Kárpáti Barbara *színész*

Kerékgyártó Barbara *könyvtáros*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Ladányi István *irodalmár, egyetemi docens*

L. Karsai Henriett *néprajzos muzeológus*

Lovizer Lilla *latin–magyar–történelem szakos középiskolai tanár*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos, zenetörténeti kutató*

Molnár Erzsébet *előadóművész*

Nyakas-Fehér Fatime *műfordító*

Órsi Ágnes *újságíró*

Palkóné Jády Melitta *könyvtáros*

Pálfalviné Ósze Judit *múzeumi munkatárs*

Rostetter Szilveszter *organaművész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Sipos Anna *művészettörténész, muzeológus*

Stenszky Cecília *irodalmár, szövegíró, mesemondó, tanár*

Szilágyi Szilvia *irodalmár*

Tevesz Mária *művészettörténész, muzeológus*

Vondervisztné Kapor Ágnes *középiskolai*

magyartanár, művészettörténész

2 Vondervisztné Kapor Ágnes

Őszhangzat- dramaturgia

Magyarázat mindenre. Magyar film. Rendező: Reisz Gábor. Foton

Audiovizuális Centrum és Cinema City. 2023. október

3 M. Tóth Antal

Szép estével indult az évad

Vásáry 90. A Mendelssohn Kamarazenekar 2023/24-es évadnyitó

hangversenye. Hangvilla, 2023. november 27–28.

5 Kovács Attila

Ligeti 100

ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti Központ, 2023. december 5.

6 Rostetter Szilveszter

A Grand Tour nyomán

Az angol His Majestys Sagbutts & Cornetts consort hangversenye

a Veszprémi Református Nagytemplomban. *Fructus Labiorum*

Komolyzenei Fesztivál. 2023. december 10.

6 Rostetterné Nagy Rita

Egy szál lanttal adventben

Nagy Csaba lantestje a *Fructus Labiorum Komolyzenei Fesztiválon.*

Szent Mihály-székesegyház, 2023. december 8.

7 Kovács Attila

All That Swing-swing

Swing-swing-kávéház a Hangvillában. 2023. december 3.

9 Rostetter Szilveszter

Brusznyai ’24

Díjátadó és ünnepi hangverseny. Pannon Egyetem, aula,

2024. január 13.

11 Bartuc Gabriella

Ír–magyar párhuzamosok

Főtt béka / Boiling Frog. Szabó Eszter és Aideen Barry kiállítása.

Művészetek Háza Veszprém – Csikász Galéria. 2023. november

19. – december 31.

13 Dohnál Szonja

Művészet és tudomány

Mozgó formák. Kurátor: Dohnál Szonja. Művészetek Háza Veszprém,

Dubniczay-palota. 2023. november 18. – 2024. január 31.

14 Budai Viktória

Kinetikus művészet

Mozgó formák. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota.

2023. november 18. – 2024. január 31.

15 Szilágyi Szilvia

Elevenség és elevenéig hatolás

Géczy János: *A túlsó oldal.* Kurátor: Láng Eszter. Debrecen, Pásti

utcai Zsinagóga. 2023. december 3. – 2024. február 28.

18 Hankó András

Apró pontba sűrűsödő világ

Kék Balaton, Vöröstó. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-

palota. 2023. december 9. – 2024. január 14.

A borítón:

Dohnál Áron

(1977–2009):

KOC-KÁ-ZAT,

digitális fényanimációjának

egy fázisfotója látható.

Készült: 1990-es évek.

séd könyvek

• Csuhay István:

Szobornék városa. Tizennégy veszprémi szobor a múlt század második feléből

• Strenner József–Gáspár Gábor:

Veszprémi fák és bokrok

• Gopcsa Katalin:

Veszprémből nézvést

• Palágyi Sylvia:

A teljesség szimbóluma

• Géczy János–Stirling János szerk.:

Régi magyar kertek

a séd

az alábbi helyeken kapható:

• ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti Központ, Veszprém, Hóvirág utca 1.

• Agóra Városi Művelődési Központ Veszprém, Táborállás park 1.

• Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,

• Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,

• Hangvilla

Veszprém, Brusznyai Árpád u. 2.,

• Laczkó Dezső Múzeum

Veszprém, Erzsébet sétány 1.

• Művészetek Háza

Veszprém, Vár utca 29.,

• Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,

• Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 9.,

Folyóiratunk minden páros hónap első hetében jelenik meg. Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 19 Tevesz Mária
Fénnyel átjárt geometria – Bohus Zoltán üvegszobrai
- 22 Bodó Gergely/GeriPoppers
Sophie Hard – Keret nélkül
Kemény Zsófi estje. Foton Audiovizuális Centrum, 2023. november 25.
- 22 Éltető Erzsébet
Pillanatkép
Slam poetry-klubest. Vendég: Simon Márton. Foton Audiovizuális Centrum, 2023. december 15.
- 23 Molnár Erzsébet
„Szép a harc, szép ez az emberi lét”
65 év – 65 percben. Világunk versekbe szöve. A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad műsora. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2023. december 11.
- 23 Kárpáti Barbara
Egy óra a versek bűvöletében
65 év – 65 percben. Világunk versekbe szöve. A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad műsora. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2023. december 11.
- 24 Lovizer Lilla
„Ha a versek megmaradnak, talán a lényeg marad meg”
Szerb Antal száz verse – Bálint András önálló estje. Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín, 2024. január 20.
- 25 Órsi Ágnes
30 éves a Veszprémi Szemle
Konferencia és kötetbemutató. Laczkó Dezső Múzeum, 2023. november 24. *Veszprémi Szemle* 71. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Kisfaludy-terem. 2023. december 15.
- 25 Molnár Erzsébet
Titoktalanítás
Borítékolható szerelem. Nyáry Krisztián és Náray Erika irodalmi estje. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2024. január 19.
- 26 Sipos Anna
Barokk freskófestészet Magyarországon
A Barokk freskófestészet Magyarországon című kötet bemutatója. MMA Veszprémi Munkacsoport, 2023. december 7.
- 26 Hajba Ferenc
A lassú nézés ígérete
Géczi János: *Judith, avagy a baltás gyilkos felesége*. Kalligram, 2022.
- 27 L. Karsai Henriett
Betlehemnek szép határán
A VEB2023 bemutatója: *Betlehemnek szép határán – A téli ünnepekör népszokásai*. A Balaton elválaszt vagy összeköt?
- 27 Rostetter Szilveszter
A Tempvs Fvgit korzikai éneke
A Tempvs Fvgit énekegyüttes hangversenye a veszprémi Szent Margit-templomban. *Fructus Labiorum Komolyzenei Fesztivál*. 2023. december 16.
- 30 Stenszky Cecília
Estényi argentin életérzés
Újévi koncert és tangóbál 2024. Veszprémi Szakképzési Centrum Ipari Technikuma, 2024. január 6.
- 30 Órsi Ágnes
Legyen egy fesztivál!
A húszéves *VeszprémFestről* szóló koncertfilm bemutatója. Foton Audiovizuális Centrum, 2024. január 18.
- 31 Farkasné Molnár Csilla
Semmelweis mellszobra
Semmelweis. Magyar film, 2023. Rendezte Koltai Lajos, címszereplő Vecsei H. Miklós. Szupermodern Stúdió. Forgalmazó: InterCom. Bemutató és közönségtalálkozó a Balaton Plázában, a Cinema Cityben; a film egyik szereplőjével, Nagy Katicával Szabó Eszter beszélgetett. 2023. december 10.
- 32 Pálfalviné Ósze Judit
A vidék festője a Balaton festőjének tárlatán
Bukta Imre tárlatvezetése Egry József kiállításán. Laczkó Dezső Múzeum, 2023. december 8.
- 32 Hancz Karolina
Motus Novus
Motus Novus – az „Új Mozgalom” lemezbemutatója a Szieszta Kávézóban. 2024. január 20.
- 33 Kerékgyártó Barbara, Palkóné Jády Melitta
Az ismeretek expanziója 4.
- 37 Asztalos István
Nem úgy van...
Egressy Zoltán: *A Cholnoky-kód*. Rendező: Horváth Csaba. A Pannon Várszínház és a Forte Társulat közös produkciója. Hangvilla, 2023. november 26.
- 40 Dallos Zsuzsa
Van-e kegyelem, van-e feloldozás?
Dennis Kelly: *Árvák*. Rendező: Horváth János Antal. Loupe Színházi Társulás. Hangvilla, 2024. január 8.
- 41 Asztalos István
Miféle úr maga?
Hunyady Sándor: *A három sárkány*. Rendező: Oberfrank Pál. Veszprémi Petőfi Színház, 2023. december 1.
- 42 Fürj Katalin
Sírva is vigadunk – egy történelmi osztály utolsó vacsorája
Kivilágos kivirradtig. Móricz Zsigmond azonos című regénye alapján a színpadi szöveget készítette: Tóth Réka Ágnes. Rendezte: Horváth Csaba. Vendégjáték; a szombathelyi Weöres Sándor Színház és a Forte Társulat közös produkciója. Pannon Várszínház, Hangvilla, 2024. január 13.
- 44 Bartuc Gabriella
Kivilágos kivirradtig: a rendező szeme
Kivilágos kivirradtig. Móricz Zsigmond azonos című regénye alapján a színpadi szöveget készítette: Tóth Réka Ágnes. Rendezte: Horváth Csaba. Vendégjáték; a szombathelyi Weöres Sándor Színház és a Forte Társulat közös produkciója. Pannon Várszínház, Hangvilla, 2024. január 13.
- 50 Ladányi István
Tánc – kivilágos kivirradtig
Kivilágos kivirradtig. Móricz Zsigmond azonos című regénye alapján a színpadi szöveget készítette: Tóth Réka Ágnes. Rendezte: Horváth Csaba. Vendégjáték; a szombathelyi Weöres Sándor Színház és a Forte Társulat közös produkciója. Pannon Várszínház, Hangvilla, 2024. január 13.
- 52 Nyakas-Fehér Fatime
Ami kint lenyugszik, felizzik idebent
Vad Fruttik-koncert. Expresszó, 2024. január 12.
- 53 Haász János
Szuroktömegéj katarzissal
Vad Fruttik-koncert. Expresszó, 2024. január 12.
- 54 Asztalos István
A nagy mosoly
Leo Stein–Jenbach Béla–Kálmán Imre–Békeffi István–Kellér Dezső–Gábor Andor–Rátonyi Róbert: *Csárdáskirálynő*. Rendező: Mészáros Árpád Zsolt. Veszprémi Petőfi Színház, 2024. január 19.
- 55 Dallos Zsuzsa
Túl az Óperencián kivilágos virradatig
Leo Stein–Jenbach Béla–Kálmán Imre–Békeffi István–Kellér Dezső–Gábor Andor–Rátonyi Róbert: *Csárdáskirálynő*. Rendező: Mészáros Árpád Zsolt. Veszprémi Petőfi Színház, ifjúsági bérlet, 2024. január 24.
- 56 Szabó Magda egy kézírata
Laczkó Dezső Múzeum, Irodalomtörténeti Kéziratgyűjtemény, ltsz. 2014.1.9. A kéziratot Tungli M. Klára ajándékozta a múzeumnak 2013-ban
- Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Összhangzat-dramaturgia

Magyarázat mindenre. Magyar film. Rendező: Reisz Gábor. Foton Audiovizuális Centrum és Cinema City. 2023. október

„Mutassunk rá, hogy a néző, akit egészen magával ragad a kép, a hangokat szinte sohasem hallgatja tudatosan? Pedig, ha hihetünk a hozzáértőknek, ...a film nem más, mint két sáv, a kép- és hangsáv egymás mellé helyezése...” (Pierre Schaeffer)

Séd, 2023. 6. sz., 52. old.

A zene nem háttér-, nem kísérő-, nem aláfestő – az eredetileg zene nélkül elgondolt – *Magyarázat mindenre* című filmben. A textus szerkesztés, gondolati építője, úgy simul vagy éppen csapódik be a linearitásba, térbe, időbe, szituációba, hogy közben önmagában is erős globális kohézió jellemzi. A különböző dallamok, zeneművek, részletek egymásra is vonatkoznak, párbeszédet folytatnak, összekapcsolódnak, karaktereket értelmeznek, képzettársításokat teremtenek dialógusokhoz, lélekállapothoz, cselekvésekhez; s miközben egy adott történéshez vagy kompozíciós ponthoz kötődnek, kiragadhatnak a pillanatból, hogy rációon innen és túl vigyék az értést, felhangokat szólaltassanak meg a történetben, mélyebb lélektani, gondolati és létösszefüggéseket segítsenek teremteni a szereplők és a történések között – a műegész világában. Egyszerűbbeket és bonyolultakat.

Reisz Gábor egyszerre rendező, zeneszerző és supervisor – saját zenei koncepcióval. A VAN zenekar tagjaival, elsősorban Kálmán Andrással dolgoztak a zenei anyagon, mely eredeti (ehhez a filmhez készült, általuk írt) és kompilált (azaz már létező és ezáltal új témahálózatba komponált) darabokból, részletekből áll össze. A két halmaznak sajátos akvarellés összemosódása, amikor az egyik hatására, mintájára születik a másik, ahogy például Reisz Gábor és Kálmán András dalai megszólalnak a Marczibányi téri Kodály Iskola Gyermekkarának előadásában. A zenei anyag szíve a gyermekkórus, a gyerekek hangja. Nagyon különböző világokat von közös térbe ez a megoldás: 17. századi – eredetileg skót – angol gyerekdalt (*Ég a város*), népdalfeldolgozást (*A csitári hegyek alatt*), Jeney Zoltán Weöres Sándor versére írt atavisztikus érzetű/

erejű kórusművét (*Madárhívogató*), a Reisz–Kálmán páros dalait (*Sej, ez a kislány*, *Hajba kapva*). Az általános iskolások tiszta, koncentrált éneke ebben a nehéz, összetett, traumákkal teli „felnőtt” történetben különösen erős jelentésképző: a szövegeket, amelyeket énekelnek, valószínűleg értik is, meg még nem is, a jelképes, metaforikus, esetenként akár mélylélektani értelmezés az idősebb befogadók gondolataiban születhet meg, de éppen mert valamiféle magas esztétikumú naivitással éneklük a gyerekek az őket körülvevő (és egyébként bennük is növekedő) bonyolult világot, a felnőtt tükörbe néz, élesebben és fájdalmasabban láthat, mert megszólal a nyomorúságában valami nyomorúság előtti (és talán utáni?). Az *Ég a város* kánon konkrét képében megjelenik az egyszerű elvont igazság: ha a város ég, akkor a ház is ég, ha az egész pusztul, a kicsi is pusztul, az oltás a cél, és az oltás szinte reménytelenül nehéz. („Jaj, de messze a kanális”) Mint egy kíméletlen allegória. S ha ezt a – tulajdonképpen triviális – gondolatot gyerekek éneklük határozottan, erős hangon, a téma új dimenziót kap. Amikor Jakab tanár úr és felesége beszélgetése, vitája után – melynek egyik legnehezebb mondata az, amikor Dorka a kérdésre, hogy ha látta a parkban futó férjét, miért nem szólította meg, azt válaszolja: „Távol voltál” – megszólal az *A csitári hegyek alatt* kezdetű népdal a gyerekkórus előadásában, nehéz csak a szó szerinti jelentésre gondolni („kitörted a kezedet, mivel ölelsz engemet”), főleg, mert a dal vége már nem hangzik el. Ahogy az országos botrány felé induló taxizás társaként is izgalmas a *Hajba kapva* „zizegése”, motivikus beszéde („Le-föl, ki-be... hajba kapva, szájról szájra”) és monoton, egyre sűrűbb, összetettebb, egyre zsúfoltabb loopback jellege.

Ha Dalos Anna gondolatait idézem az eredetileg női karra írt *Madárhívogató*ról: „Weöres verse gyermekjáték formájában idéz egy ősi rituálét, ...a négyzólamú kánonban az énekesek rövid dallami

formulákat ismételtetnek, így a kánon hatása egyértelműen olyan lesz, mintha az ige recitálása szétszóródna a térben, vagy mintha maga a varázsló, a sámán négy szőlamban szólalna meg. Ezáltal a szöveg kiemelkedik a normális, hétköznapi beszéd közegéből... nem találjuk a megszokott tájékoztatósi pontokat. Jeney egy másik világba kényszerít minket, a hallucináció, a révület világába. S amikor a négy nő szólam a magas regiszterbe csúszik..., fizikai fájdalmat érzünk – a világtól ugyanis, amelyben élünk, csak fájdalom árán szakadhatunk el” –, mondatai talán segítenek megérezni a közel sem direkt, komplex szövegalkotás technikáját a filmben.

A kórusdalok mellett karakteresen szólalnak meg az instrumentális zenék. A *Szegény legény vagyok én* (és nem a *Kis kece lányom* – ahogy a VAN Filmzenekar YouTube-csatornáján szerepel) ki nem mondott, de felidézett szövege („Ég alatt hálók, jobb időket várok”), dallamindításának, hangszínének finom áthallása az *Intro* felé ismét illeszkedik egy téma- és hangulati hálózatba; hasonlóan ahhoz, amikor a nagy nap – a nyilvános szóbeli érettségi – előtti este szeriális montázsának (mindenki elalszik a saját kis világában) társzenéje Bárdos Lajos *Szellő zúg távol* című – egyébként a *Kis kece lányom* dallamára íródott, és cserkészdalként is ismert – kórusműve („Hallga, hallga, szól a harang, bim-bim, bim-bam, / Lelkünk mélyén kél rá visszhang, bim-bam, bim-bam”), amely tovább él a *Jakab hazatér* című részben egyszerű, lírai instrumentális vázként, mint valami lélekviszhang.

A filmben globálisan fontos szerepe van az *Intró*ban megjelenő témának. Reisz Gábor és Kálmán András egy – szerintem – gyönyörű, egyszerűségében éppen nem egyszerű (terc és kvint alapú, ritmikusan váltakozó, dūr érzetű, építkező, emelkedő, a végén mollba átváltozó, majd ismét az alaphoz, az A-dūrhoz a magasban visszatérő, oldódó) dallamot írt, mely Rhodes elektromos zongora hangon szólal meg, s amely kicsit olyan, mintha valami távoli emléke vagy „kistestvére” lenne a később felhangzó Bach-műnek (*Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit*), annak a zenének, amely éppen az autózó Trem Györgyöt kíséri a munkába, s azon-

nal elhallgat, amint Ábel apja megérkezik a szituációba: a lelkes megbízót, a furán révült medencetisztítót szembesítenie kell a ténnyel, miszerint 100 milliója kevés lesz ahhoz, hogy Szijjártó miniszter úr házát kicsiben felépítsék neki.

A filmet indító melankolikus, felhangos, lebegtetett *Intro* teljes ellenpontja a káosznak, ami utána következik, olyan, mint egy megfoghatatlan emberi lehetőség hangja. Visszatér abban a részletben, amikor Ábel „kettészeli az éjszakát”, amikor ön maga, amikor biciklizik a városon keresztül, s a zene ismétlődéseken át egyre erősebb, dúsabb hangzású, egyre ritmikusabb, többszólamúvá válik, felfelé nyílik, a szabad gurulás érzete benne, s a fokozás után végül elcsendesül. S rokona az *Intro* a végefőcím-zenének, amelyről egy interjúban Reisz Gábor így beszélt: „...hónapokon át dolgoztunk, mire összeállt. Számunkra ez a dal nem csupán a továbbblendülésről szól, hanem egyben egy kiáltás is, aminek a hangulatát sokáig nem találtuk meg. Végül a kórus beépítésével sikerült elérni a célunkat: nagyon szomorú, hogy a fiataloknak ebben a kaotikus, szörnyű társadalmi közbeszédben kell megtalálniuk magukat, de számunkra mégis a reményt jelentik.”

A zárlatban zeneileg tehát összetalálkozik a film két nagy témája, a gyerekek bekapcsolódnak az instrumentális indításba, hosszú, tartott hangokat énekelnek, beidéznek az *Intrót*, s talán az is fontos, hogy ebben a részletben nincsenek allegóriaként, vagy így vagy úgy érthető és értelmezhető szavak, csak a zene. És Ábel a képen.

Vonderviszné Kapor Ágnes

Felhasznált idézetek forrásai:

- Pierre Schaeffer: A film nem-vizuális eleme. A hangsáv elemzése.
Ford. Rác Judit. In *Film + Zene = Filmzene? Írások a filmzenéről*. Szerk. Kenedi János. Budapest, Zeneműkiadó, 1978. [1946] 185.
<https://www.holmi.org/2003/02/dalos-anna-a-ritusok-poetaja-jeney-zoltan-szerzoi-lemezerol>
<https://24.hu/kultura/2023/10/26/magyarazat-mindenre-filmzene-reisz-gabor/>

Szép estével indult az évad

Vásáry 90. A Mendelssohn Kamarazenekar 2023/24-es évadnyitó hangversenye.
Hangvilla, 2023. november 27–28.

Az Európa Kulturális Fővárosa cím büvöletében élő város idei zenei életének fontos eseménye volt a Mendelssohn Kamarazenekar által meghirdetett 2023/24. évi bérleti sorozat nyitó hangversenye. Veszprém legjelentősebb komolyzenei együttese ünnepi programmal indította koncertévadját: a zeneirodalom két remekművét, Beethoven *D-dúr hegedűversenyét* és Dvořák *9. e-moll szimfóniáját* tűzte műsorra.

Mendelssohn Kamarazenekar – IV. bérleti hangversenyek. A hegedűművészt házaspár lenyűgítő virtuozitása a koncert első felében...
Séd, 2023. 5. sz., 31. old.

A hangversenyt *Vásáry 90* címmel hirdették meg, amely dirigense a terv szerint az idén 90 éves Vásáry Tamás, a nemzet művésze, zongoraművész és karmester lett volna. A hangverseny előtt Kovács Péter hegedűművész, a Mendelssohn Kamarazenekar alapítója és vezetője bejelentette, hogy a mester betegsége miatt sajnos nem tudja vállalni a fellépést, ezért az évadnyitó koncertet Vásáry instrukcióinak szellemében ő fogja vezényelni.

Az eredetileg húsz vonós zenészből álló Mendelssohn Kamarazenekar az ünnepi eseményre jelentősen kibővült. Ludwig van Beethoven (1770–1827) *D-dúr*, op. 61. hegedűversenyét harminc vonós,

valamint a fuvola-, két-két oboa-, klarinét-, fagott-, kürt-, trombita- és az ütődobszólamot játszó zenészekből álló több mint negyventagú együttes adta elő. A hegedűszólót az eredeti műsornak megfelelően Kovács Péter játszotta.

Beethoven egyetlen hegedűversenyében a zenekar a szólistával egyenrangú, kiemelt szerepet játszik. Szabolcsi Bence zenetudós szerint ebben a műben „a szimfonikus hangszöveget nem vitázó felekre, hanem háttérre és előtérre oszlik, a szólista alig több, mint az együttesből ki-kilépő s oda időnként visszaolvadó »első az egyenlők között«, maga a koncert tehát nem annyira mérkőzés, mint inkább szövetkezés egy költemény előadására”. Beethoven hegedűversenye előadásának a megítélésénél tehát a zenekar a kulcs. Mennyire tudja az együttes hangzó egységként megjeleníteni a szerző által megálmodott, rendkívül gazdag és színes zenei világot?

A szokatlanul hosszú, közel félórás *allegro ma non troppo* tempójelzésű első tétel az egész mű alaphangulatát meghatá-

rozó zenekari bevezető. Az ütődob markáns, később is visszatérő dobütései után az együttes mutatja be a széles ívű, ariózus témákat. A szólista csak ezek után jelenik meg. A melléktemát szintén a zenekar szólaltatja meg, a hegedű trillái alatt. Már a koncert első szakaszában kiderült, hogy az állandó, illetve alkalmi közreműködőkkel kibővült együttes a kissé bizonytalan, tétova kezdés után jól muzsikált. Kovács Péter ebben a műben permanens zenekart összefogó szerepét kevésbé tudta el látni, hiszen ő játszotta a hegedűverseny zeneileg és technikailag is igen nehéz magánzólamát is. A versenymű feldolgozási szakaszában a zenekar a témákat, a zenei gondolatokat átvéve, azokat továbbfejlesztve, visszaadva élményszerűen együtt zenélt a szólistával. Nekem különösen tetszett a vonós- és a fafúvós kar, ez utóbbin belül az oboisták és az első fagottszólamot játszó művész játéka. A tételt záró kadenca nem a megszokott volt: Kovács Péter a német származású orosz komponista, Alfred Schnittke (1934–1998) virtuóz ele-

meket és modern hangzásokat tartalmazó improvizációját adta elő parádésan.

A második *largo* tétel egyetlen bensőségesen daloló, szabad variációsorozat. A zenekari bevezetővel induló alap téma egyszerű, lírai, mindössze három hangból áll, amelyet a szólóhegedű könnyed, játékos figurációkkal ölel körül. Sorra megjelennek az első tételben bemutatott pontozott ritmusképletek is. A tétel előadása jól sikerült.

A zárótétel rondó dallamát közvetlenül (*attaca*) a középső tétel kadenciája után a hegedű indítja. A vidám, népies-bukolikus jellegű, 6/8-os téma refrénszerűen többször visszatér. A tétel közepén az önfelelt jókedv ellentétéként moll hangnemben a szólóhegedűn és a fagotton álmodozó hangulatú epizód jelenik meg. Számomra ez volt a hegedűverseny legszebb része. A mű a szólóhegedű diadalmas kódájával fejeződik be. Beethoven hegedűversenyének az előadása sikert aratott.

A szünet után a Mendelssohn Kamarazenekar valódi szimfonikus nagy-

zenekarrá változott. A közel hatvantagegú együttes a legnagyobb cseh klasszikus-romantikus zeneszerző, Antonín Dvořák (1841–1904) utolsó, 9. e-moll, *Az Újvilágból* című, op. 95. szimfóniáját adta elő. Dvořák legnépszerűbb zenekari művét 1893-ban, Amerikában írta, ahol három tanéven át, 1892 szeptemberétől 1895 áprilisáig a New York-i Nemzeti Konzervatórium igazgatói állását töltötte be. A mű komponálása során kezdettől tudatosan törekedett arra, hogy szimfóniájának sajátos „amerikai” jellege legyen, egyúttal azonban honvágyának is hangot adjon. A lassú bevezetéssel induló nagyszabású, szonáta jellegű első tételben (*allegro molto*) a melléktéma egy nagyon szép népies pentaton dallam. A második, lassú (*largo*) tételben ugyancsak megjelenik ez a melódiavilág, az egykori bennszülött indiánok nyugodt, békés, szelíd életét varázsolva eléink. Az angolkürtön előadott dallam Dvořák talán leghíresebb és méltán nagyon népszerű melódiája. A tétel címét (*Legenda*)

egy indiánokról szóló olvasmányélménye alapján maga a zeneszerző adta. A harmadik tétel (*scherzo, molto vivace*) mintha szembeállítaná a modern nagyváros nyüzsgő, hajszolt életét a távoli, nosztalgikusan felidézett cseh falu idilli világával: az indián népi jellegű szilaj, izgatott tánc után a trióban nyugodt, békés, szelíd lejtésű cseh keringő jelenik meg. A hallatlanul energikus negyedik tétel (*allegro con fuoco*) fő témája a rézfúvókön indul. A klarinét melléktémaként cseh népi dallamot énekel, a fuvolán és a hegedűn megszólaló záró téma vérpezsdítő polka. Az új melódiák, témák mellett megjelenik az előző tételeknek minden fontosabb zenei gondolata.

Dvořák remekműve emlékezetesen jó előadásban hangzott el. Kováts Péter biztos kézzel, kiváló stílusérzéssel (Vásáry Tamás szellemében) vezényelt. A zenekar pompásan szólt. Szép estével indult a Mendelssohn Kamarazenekar koncert-évadja.

M. Tóth Antal

A Modern Art Orchestra, a Lukács Miklós Trió vagy másképpen Cimbiózis együttes és a Concerto Budapest zenekar muzikusaiból formálódó Ligeti Ensemble tiszteleg Ligeti György magyar zeneszerző születésének 100. évfordulója alkalmából a kortárs zene kedvelői előtt. Összesen 22 muzikust számlál az est, mindegyikük hangszerének mestere, a minőség így magától értetődő.

Ligeti 100

ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti Központ, 2023. december 5.

Ligeti György a 20. századi magyar zene jeles képviselője, bár 1956-os emigrációja után Ausztriában és Németországban él és dolgozik. Alkotói munkája során nagyon sokféle zenei irányzatban jeleskedik, azt pedig senki sem vitatja, hogy az avantgárd zene egyik legnagyobb alakja a 20. század második felében. Népdalgyűjtéseit és korai zeneszerzői időszakát tekintve Bartók zenei nyelvének követője. Az emigráció előtti időszakát a szovjet éra cenzúrájából fakadó megkötöttség jellemzi, sok műve a fiókban rejtőzködött. A korlátozó kötöttségektől Magyarország elhagyása szabadítja meg, és zeneszerzői fantáziája szabadon áradhat. Kromatika, dodekafónia, diszszonancia jellemzi műveit, bár az 1980-as években írt *Piano Concertó*jában tudatosan szakít az avantgárd és az akkor divatos posztmodern hagyományokkal. Belekóstol az elektronikus hangszerek világába is, de az 1990-es évek elején a magyar és bolgár népzene elemei ismét előtörnek műveiben. Kései műveinek egyik jelentős interpretátora az esten is fellépő Concerto Budapest tagjaiból alakult Ligeti Ensemble.

Ligeti zeneszerzői munkássága a concertóktól az operán át a négykezes zongoradarabokig szinte mindent átfog. Ezekből a művekből válogatva, azok feldolgozására épül az esti performance. Fekete-Kovács Kornél, aki a koncert második felének karnagya is, és Lukács Miklós egy kezdeti talkshow-ban avatnak be bennünket a kialakult tematika hátterébe. Kissé talán patetikusan egymás iránti tiszteletkörökbe ágyazott mondanójuk, de mindenképp felfedi a befektetett hatalmas munkát, a módszereket és természetesen Ligeti iránt érzett megbecsülésüket is. Ligeti munkáinak felhasználásával – Gőz László felve-

tésére, Nagy Krisztián szervezőmunkája mentén – saját látásmódjukon keresztül közvetítik ezeket a nagy nehézségű műveket zenekaraikkal.

A koncert első felében a *The Big Turtle Fanfare* rézfúvós hangzása, valamint Lukács és Fekete-Kovács beszélgetése után a Cimbiózis trió és a Klenyán Csaba vezette Ligeti Ensemble öt réz- és fafúvósa lép színpadra. A *Tíz darab fúvósötösre* az a 18 perces Ligeti-mű, amely kortárs zenei improvizációval kiegészítve mintegy 40 perccsé terebélyesedett. A kötött, komponált mű a Cimbiózis trió szabad, improvizatív szemléletű muzikálásával kombinálva lélekszorító hatást eredményezett. Lukács Miklós zseniális cimbalmos, olyan mély intellektussal és természetességgel játszik a cimbalmon, hogy még ezt a nagyon nehéz művet is azonnal befogadhatóvá varázsolja. Teljesen méltók partnerei is, Baló István (dob) és Orbán György (nagybőgő), érintettségük nyilvánvaló. A Ligeti Ensemble briliáns módon adja elő a Ligeti által komponált nehéz hangzatokkal telített és bonyolult ritmikájú darabokat, az egyes tételeket a Cimbiózis trió improvizációi választják el és fogják össze mégis egységgé. Felmerült az a kérdés a kezdeti beszélgetésben, hogy vajon érezhető lesz-e a különbség a komponált és rögtönzött alkotóelemek között. Lukács Miklós reményei szerint nem. Nos, tényleg nem válnak el egymástól nagyon az egyes szegmensek, mégis nyomon követhető a momentum született játékban az a szabadság, ami szerintem javára vált az előadásnak. Nem elűtnek, hanem komplementerei egymásnak, Ligeti eredeti gondolatai kiegészülnek.

Szünet előtt arra kéri a nem is kis létszámú, de a pauza alatt talán kissé megapadt publikumot, hogy hagyják el a termet. Nem véletlen. A második felvonás a zene mellett egyfajta performance is. Visszatérve átrendezett terem fogad bennünket, ahova négy pódium is került, és a fenti erkélyen még egy Hammond orgona is fel van állítva. Az így előállított hangzások – a hangmérnöki munka jóvoltából – nem csak nagyszerű, de érdekes térha-

tást eredményez. A tér, a látvány és a zene együttesen hat a hallgatóra, kiválóan működik az elképzelés. Fekete-Kovács Kornél dirigálása mellett a Modern Art Orchestra a fő színpadot, és pár darabban Lukács Miklós cimbalmon, Gőz László szintetizált basszustrombitán és Dész András dobokon a terem hátsó részében felállított kis színpadokat, míg Fassang László Hammond orgonán a karzatot foglalja el. A publikum kap ugyan lehetőséget, hogy szabadon bejárja a teret, de a megszólaló muzika hatása alól kevesen tudják kivonni magukat, csak páran élnek ezzel. Figyelmet, erős összpontosítást igénylőek a darabok.

Fekete-Kovács Kornél szemléletében több szempont is lebegett a műsor összeállításánál. Fontos volt, hogy Ligeti '56 előtt született darabjait – többnyire szóló és négykezes zongoradarabok vagy kórusművek – írják át vagy parafrázeálják, amelyekben a magyar népzene hangsúlyosan jelen van, és mert ezeket olyanná formálhatták, mintha az '56 utáni szabad korszakában komponálta volna. Pár originális kompozíció is megszólal, de mindvégig ösztönző volt számára a nagyzenekari hangzás kihívása. Fontosnak érezte a kortárs zenével kapcsolatos buta sztereotípiák feloldását is, ne – szójátékkal élve – „ártisztikusnak”, azaz ártónak érezzék azt. Kompozícióikon keresztül igyekeznek ezt a szemléletet lebontani, értsd emberközébe hozni. Társai ebben az igyekezetben a zenekarában nem csak kiváló szólisták, előadók, hanem kreatív emberek (Ávéd János, Bacsó Kristóf, Subitz Gábor, Korb Attila, Cseke Gábor és maga Fekete-Kovács Kornél), akik képesek a műveket úgy átírni, hogy szélesebb közönséghez szólhatnak. Még így is nagyon fajsúlyos ez a zene, pedig a jazz hangzásai, az improvizációk és a bigband-kultúra széles tárháza, ha nem is könnyűvé, de befogadhatóbbá varázsolják a hatást. Szimpatikus szemléletüket kiváló hangszeres játékkal, nagyszerű rögtönzésekkel és természetesen Ligeti iránti feltétlen tisztelettel tolmácsolják.

Fekete-Kovács Kornél művek között – a kelleténél kicsit hosszabban – felhangzó útmutatásai segítenek a szándék megértésében, és talán felfedik azt a hangosan ki nem mondott értelmezést is, miszerint a kortárs zenét, művészetet nem feltétlenül kell érteni, elég, ha a bennük rejtőző (érzelmi) üzenetet észre vesszük és befogadjuk.

Kovács Attila

A 17. századi Angliában akkor számít műveltnek egy úriember, ha teljesítette a Grand Tourt, az európai kontinensen megtett kulturális körutat, mely Németalföldön és Németországon keresztülhaladva Velenében ér véget.

A Grand Tour nyomán

Az angol His Majestys Sagbutts & Cornetts consort hangversenye a Veszprémi Református Nagytemplomban. *Fructus Labiorum Komolyzenei Fesztivál*. 2023. december 10.

Az együttes tagjai: Mark Dobell (tenor), Jamie Savan, Helen Roberts, Jeremy West (kornett), Susan Addison, Stephanie Dyer, Stephen Saunders (sackbut) és William Whitehead (orgona) ezen az úton kalauzoltak végig, kezdve az angol Locke, Byrd, Dowland, Holborne műveivel, melyeket Scheidt, Praetorius, Schütz, Schein és Eccard német, valamint Monteverdi, G. Gabrieli, Willaert és Bassano olasz késő reneszánsz, illetve kora barokk darabjai követtek.

A téma természetesen az adventi karácsonyváras, illetve a karácsonyi ünnepkör megelőlegezése volt.

Maga az együttes épp 40 éve alakult, s a jubileumra az angol kortárs Howard Skempton írt művet számukra, ami kellemes színfoltja volt az estének, ámbár stílusosan kakukktójásként éltük meg a 16-17. századi remekművek sorában.

William Byrd *Roratéja* vagy mondjuk Adrian Willaert *O magnum mysterium* és egy sor egyéb kompozíció címéből kiderül, hogy itt valójában többszólamú énekes anyag adaptációjáról van szó, a kor gyakorlatának megfelelően. Ebben az időben ugyanis tisztán hangszeres együttesre írt darabok nem voltak, a szöveg dallammal való kiteljesítésének, egységbe hozásának célja lebegett a szerzők előtt. Nem véletlen, hogy a reneszánsz előtt, sőt alatt nem létezett vers dallam nélkül, ahogy a folklórban sem... Ám gyakran előfordult, hogy az énekelt szövegek egyikét-másikát, esetleg mindegyikét hangszeres együttesre, ún. consortra bízták, hiszen a dallam ismertsége esetén elég azt felidézni ahhoz, hogy a hallgató azonosulni tudjon annak verbálisan is megfogalmazott tartalmával.

A világhírű együttes, mely rendszeres munkatársa a „még világhírűbb” The King’s Singers énekegyüttesnek, oly módon gondolkodik, hogy miután az énekes feldolgozásban a fő dallam hordozója akkoriban túlnyomórészt a tenor, bizonyos művek esetében énekhanggal színesítik előadásukat. Mark Dobell hangja szépen csengő tenor, amit már a Byrd-mű első hangjainál megállapíthattunk, nem hivalkodó, szólistamaníroktól mentes előadásmódja rendkívüli technikával párosul, amit Praetorius és Schütz karácsonyi motettái esetében megcsodálhattunk, és az a virtuozitás, amellyel Claudio Monteverdi darabjait énekelte, a legnagyobb régizenei énekesek közé helyezi. Hangképzése, improvizációs készsége, légzés technikája, és ami a legfontosabb, stílusérzése szinte utánozhatatlan. Ugyanakkor kiválóan illeszkedett a mellette felhangzó (direkt kerülöm a szót: kísérő) többi szólamhoz, hiszen a hangzások egysége akkor is prioritást kell hogy élvezzen, ha látszólag szóloének-hangszerkíséret is a formáció.

Ehhez azonban szükséges tudnunk, hogy hogyan is érhető el ez az egységes hangzás. Ahogyan a hangszerek a maguk fejlődésének első szakaszában egyetlen célnak voltak alárendelve, hogy tudniillik minél jobban hasonlítsanak az énekhangra, a His Majestys Sagbutts & Cornetts együttest is ez a cél motiválta.

Itt az ideje és helye annak, hogy szót ejtsünk hangszereikről, melyekről alighanem még a legavatottabb hangversenylátogatóknak sincsen fogalma: a kornettől még csak-csak (noha a róla alkotott fogalmunk inkább téves, mint valós), a sackbutról aztán végképp semmi. Nos a

kornett fából készült, mint a furulya, lyukak vannak rajta, látszólag annyi a különbség, hogy nem egyenes, hanem enyhén görbülete van. A hangja azonban egész más, a befújás módja miatt: a játékos egy eredetileg elefántcsontból készült kisméretű trombitafúvóka segítségével szólaltatja meg, ami sötét hangszínű női hangokra emlékeztet kísértetiesen, mint egy elképzelhetetlenül lágy trombita. A sackbut pedig – ki gondolná – nem más, mint a harsona őse. Kinézetre is kis tölcserű, rövidebb és keskenyebb csövű hangszer, a férfihangok pótlására kiválóan alkalmas. Ebben a közegben tehát az igazi tenor hang leginkább annyiban „ütött el” a consort-hangzástól, hogy szöveget hordozott.

A koncert minden pillanata páratlan, lélegzetelállító hatású volt, nem csak az ihletett előadás, hanem a hangolás tisztasága miatt is. A tiszta (nem temperált) hangolás angol változatára hangolt hangszerek az egyes hangok felhangrendszer szerinti tökéletes egybeolvadását eredményezték, amire például a mai zongora vagy orgona is képtelen. Nem meglepő hát, hogy nem a templom orgonáját, hanem speciálisan hangolt kisorgonát használtak az úgynevezett kontinuójátékra, melyet William Whitehead játszott. Whitehead egyébként, hogy az orgona hangját is megismerjük, s a fúvósok kicsit pihenhessenek, játszott szólóban is egy-egy rövid Holborne-, Scheidt-, illetve Giovanni Gabrieli-darabot.

Fructus Labiorum – Az ajkak gyümölcse a fesztivál címe. Igazi gyümölcs volt ez a legnemesebb fajtából.

Rostetter Szilveszter

Egy szál lanttal adventben

Nagy Csaba lantestje a *Fructus Labiorum Komolyzenei Fesztiválon*. Szent Mihály-székesegyház, 2023. december 8.

Séd, 2023. 4. sz., 22. old.

Az EKF utolsó napjaiban ismét a bőség zavarával küzdöttünk, nehéz volt eldönteni, melyik koncertet válasszuk, hogy az év utolsó hónapjában egyébként is megszáporodó események között az adventi elmélyedésre is jusson időnk/energiánk. Ebben az elmélyülésben segített bennünket a *Fructus Labiorum Komolyzenei Fesztivál*, mely

különleges programokkal járult hozzá, hogy a lecsendesedni kívánó hallgatók karácsonyi várakozását támogassa. Kivételes koncert volt ez a sorozatban, melyben egyetlen előadó, Nagy Csaba lantművész tolmácsolásában egyetlen szerző, a velencei Francesco Spinacino művei hangzottak el. A fesztivál címevel – „az ajkak gyümölcse, az énekszó” – ellentétben a szerzemények ebben az esetben nem emberi ajkakon szólaltak meg, hanem a reneszánsz kor legnépszerűbb hangszerén, a lanton.

Szerencsések vagyunk mi itt Veszprémben, mert Nagy Csaba EKF-től, fesztiváloktól függetlenül minden évben, adventben különösen eddig is megtalálta az alkalmat, hogy muzsikáljon nekünk, hisz ő a miénk. Itt tanít, itt alapított régizenei együttest (Recercare), régizenei napokat, innen utazik megszámlálhatatlan fellépésére, de mindig visszatér.

A csodálatosan felújított, letisztult Szent Mihály-székesegyházban különös atmoszféra fogadott bennünket, hallgatókat. Csend – és a szentélybe vezető lépcsők

alján ülve egyetlen lanttal az előadó. A lant elvarázsoló hangja, ez a mérsékelt hangzás ezen a kivételes helyen, az előadóból sugárzó nyugalom igazi adventi hangulatot keltejt, beteljesítve a fesztivál szervezőinek célját, a karácsony szeretetteljes légkörére való ráhangolódást.

A koncert műsora 1507 Velencéjébe kalauzolta a közönséget, ahol Ottaviano Petrucci, a kottakiadás „Gutenbergje” megjelentette Francesco Spinacino lant-tabulatúráját, az első olyan gyűjteményt, amely szólóhangszeres műveket tartalmaz. Bevezetésként Nagy Csaba elmesélte a kiadvány hányattatott sorsát a megjele-

néstől napjainkig, illetve beszélt Spinacino-ról, valamint a tabulatúrában megjelent művekről. És itt a kapcsolódás a fesztivál címével, az ajak gyümölcseivel, mert a művek között a kor kórusműveinek (pl. Josquin) intabulációit (tabulatúrába átirásait) is hallhattuk. A legtöbb darab, ami az est folyamán elhangzott, azonban recercare, a kor jellemző ellenpontozó műfajú műve volt. Spinacino recercaréi a kor legbonyolultabb szerkesztésű művei, nincs egyértelműen meghatározott formájuk, több ellentétes szakaszt tartalmaznak, legkülönösebb közöttük a *Recercare de tutti li toni*, amely minden tónust (hangnemet)

bejár. A hangversenyt egy spanyol *Bas-sadanz* zárta.

Bár a műsor nem adventi/karácsonyi darabokat tartalmazott, a csendes nyugalom, az egy szál lant hangzása a székesegyházban alkalmassá tette az estet az elmélyedésre, lelassulásra.

Meglepetésként a templomból kilépve forró teával, forralt borral várt bennünket a Barátfüle étterem, alkalmat teremtve a megállásra, csendes beszélgetésre, nem rohantunk azonnal haza, volt alkalmunk az előadóval is szót váltani. Jólesett!

Rostetterné Nagy Rita

All That Swing-swing

Swing-swing kávéház a Hangvillában. 2023. december 3.

Az estre klubbá alakul a Hangvilla előcsarnok-kávézója, hogy a több mint igényes szórakoztató zenére kedvére rophasson a publikum, vagy csak, mint én is, élvezze a pódiumról áradó, számos zsánerből merítő zenét. Valódi nightclub-hangulat tölti meg a decemberi estét.

A *swing* angol szó lengést, ingást, hintázást, forgást is jelent. A jazzben a *szvingelés* az a fajta lebegtető (off beat, azaz nem ütésre eső, nem lekottázható) ritmikai érzet, ami megtanulhatatlan, vagy érzi valaki, vagy nem, és a jazz előadásmódjának szerves része (volt, mert egy ideje már nem annyira jellemző). A *szvingkor-*

szak, úgy 1930–1947 között, a jazz műfajának egy jelentős időszaka. Háttérbe szorul ugyan az improvizáció, vagy egyáltalán nincs, inkább a könnyedség, befogadhatóság dominál, és a szórakoztatóipar nagy jelentőségű klubjaiban, amilyen például Harlemben a Cotton Club, ahol Duke Ellington – mekkora zenész – és big bandje

állandó fellépő volt, nagyzenekarok szórakoztatták az éjszakai közönséget. A korabeli combo jazzt játszó fekete zenészek csak Mickey Mouse bandeknek csúfolták ezeket a csapatokat, ahol minden zenei történés meghatározott; a jazzre jellemző ad hoc jelleg és az eksztatikus állapot nem létezett. Miles Davis egyenesen unalmas-

nak találta ezt az előre meghatározottságot Count Basie zenekarának fúvósszekciójában, mondván, ez nem az ő világa, a Charlie Parker-féle bebopos fütöttség jobban vonzotta. A szvingzenét nagyon sokszor tánczeneként aposztrofálják, és valóban, az elsődleges cél az is volt. Azonban, ha megnézzük, hogy a korszak nagyjainak – Ellington, Basie, Cole, Miller, hogy csak párat említek – zenéi hogyan válnak jazz-sztenderddé, és a képzett zenészek keze alatt vérbő jazzként lüktetnek immáron majd' száz éve, máris más a megítélés. A nagy előadók, Armstrong, Fitzgerald, Holiday is szívesen vették repertoárjukra a szvingkorszak ütős számait, a *Satin Dollt*, az *In The Moodot* vagy mondjuk a *Night And Dayt*, és sorolhatnánk. Mára a jazz-történet helyére tette a szvingkorszakot lekicsinylő véleményeket, és az akkori igények kikényszerítette állapotot a jazz-zene egyik jelentős szakaszának minősíti. Jogosan.

Hiába keresnénk bármelyik szótárban a *swing-swing* dupla szavú kifejezést, nem lelnénk. Azonban egy Veszprém zenei életében harminc éve működő igényes zenei formáció nevéként mégis létezik. Harminc év nagy idő, biztos számos tagcsere is lezajlott, a zenekar maga azonban máig fennmaradt. Sajnos már nincs köztük Gömbös Károly, az a kiváló zenész, aki mérhetetlen nagy repertoárjával, ezen korszak zenéjének mély ismeretével vendégművészként, majd tagként biztos támpontot adott a csapatnak sok-sok éven keresztül. Jelen sorok írója is nála ismerkedett meg a jazz alap-elemeivel, és végtelen tisztelettel tekint

erre a szívesen anekdotázó, mély tudású zenész-tanárra. Nem hagyható ki Bélafi László neve sem, aki alapító tagként sokáig együtt dolgozott a csapattal. Itt van viszont a három énekesnő, Bankó Móni, Dely Viki, Kapor Ági. A zenekar tagjai: Vonderviszt Lajos (zongora, billentyűs hangszerek, a hangszerelések java része is az ő tollából ered), a stabil ritmusszekciót felváltva Nagy Ferenc és Koppány Zoltán (bőgő), Palkovics György (dob), Balogh László (gitar) adja. Marton Zoltán trombitán színesíti a zenei szövedéket, a (jó) hangzásért Feith József felel. Szélesítve a zenei zsánert – több mint 400 dalt számol a repertoárjuk –, a szvingkorszak jelentős művei mellett számos irányzat dalaiból merítve, igényes szemlélettel adják időről időre klubestjeiken a talpalávalót törzses és nem törzsközönségüknek, ahogy ezen az esten is, akik mindjárt az első hangtól kezdve megtöltik a táncparkettet – ezért jönnek. Helyén van a hangszeres játék, az összehatás teljesen meggyőző, érezhetően ezen is van a hangsúly, persze időközönként egy-egy ízes szóló színezi a hangképet. Örömmel hallottam a Louis Armstrong által kitalált és használt „scat” (halandzsanyelv) éneklést Kapor Ági énekimprovizációjában, de mindhárom hölgy ízesen interpretál. Érdekes a többszólamú vokálozás, ami távolról a fúvósszekciók többszólamúságát idézi fel bennem, és jót is tesz a zenei összképnek ez a polifónia. A bossa nova- és szambaritmuskok pedig mindig hálás fogadtatásra találunk, ráadásul a leginkább improvizációra ösztönzők, érezhetően vonzódik is a csapat a dél-amerikai latinos hangzásokhoz. A legnagyobb erényük talán mégis az a tetten érhető örömmenélés, ami hallgatóságukra is átragad. Persze máshol is fellépnek időközönként, de mégiscsak ez a klubműfaj az ő igazi zenei otthonuk. Látható az a tisztelet és alázat, amivel felépítik műsoraikat, amelyek immáron másfél generációnyi ideje vonzzák a szórakozni vágyókat. Nem akarnak túllépni a szving-éra szemléletén, nem töltik meg hosszúra nyúlt improvizációkkal műsorukat, nem az egyéni teljesítményekre helyezik a hangsúlyt, az már egy másik műfaj lenne. Ars poeticájuk saját szavaikkal: „A zenekar stílusát tekintve kezdetektől a táncolható tánczene és a klasszikus jazz határán mozog, szigorúan ragaszkodva ezekhez a műfaji határokhoz.”

Ez az este sem szólna másról, ha a Fekete-Kovács Kornél vezette, kortárs jazzt játszó Modern Art Orchestra nem lépne színre. Egy szextett érkezik a színpadra, az eredeti big band szűkített formációja. A szvingkorszak nagy számait idézik ők is, mégis modern, improvizatív zenei építménnyel. A big band nem egy könnyű „műfaj”, alkalmazkodást, csapatmunkát igénylő, mégis van egy kötöttsége, a szvingkorszakban különösen. A MAO és Fekete-Kovács Kornél szemlélete nagyot lendít ezen a hozzáálláson, és a komplex hangzásokon túl minden muzsikustól elvárja a zenei egyéniség megmutatását is. Lenyűgözően élővé válnak a nagy szten-derdek. Az este fellépő muzsikusaiknak

hangszeres tudása megkérdőjelezhetetlen, ketten ráadásul multihangszerek is, amit rendszeren ki is használnak. Az emberi és zenei intelligencia megnyilvánulása, hogy tudják, hova jönnek, nem az avantgárd jazz szól tőlük sem. A szvingkorszak nagyjainak zenéivel és pár arra hajazó saját szerzeményükkel belesimulnak a program hangzásvilágába, de nagyon magas nívón és (hál' istennek) nagyon improvizatív jelleggel. Áradó profizmus.

A legmegkapóbb pillanat mégis az, amikor a két csapat fúziójából egy ad hoc csapat születik: hol mindenki egyidejűleg játszik, vagy az egyes hangszereken felváltva hol a Swing-swing, hol a Modern Art Orchestra zenészei pezsdítik a hangulatot. Afféle jam session! Nagyszerű ötlet! Nagy Krisztián – veszprémi kötődésű – szervező jegyzi. A jazzre annyira jellemző felfokozott örömméret meg érezhetően kisugárzik a közönségre, a tapssal, a bekiabálásokkal valódi forró klubhangulat épül, miközben a tánckedv sem lankad. A záró szamba egyenesen robban.

Ezek után merje valaki azt mondani, hogy a jazz „csak” rétegzene.

Kovács Attila

Brusznymai '24

Díjátadó és ünnepi hangverseny. Pannon Egyetem, aula, 2024. január 13.

Brusznymai

egy. Pannon Egyetem, B. aula, 2023. január 14.

...később az általános iskolák körében is igen nagy népszerűségre emelkedett, valamint valószínűleg nem a városban tanuló egyetemista is hallgathatja meg majd a 2024. évi díjátadó ünnepi hangversenyen. A díjakat a Pannon Egyetem Művelődési Központjának igazgatója, a két díjazott mellett Dóra Renáta és Nagy Bernadett voltak.

Séd, 2023. 1. sz., 14. old.

Az immár hagyományos, a történelem részét képező esemény, a Brusznymai-díjak átadása és az ez alkalommal megrendezett ünnepi hangverseny idén különleges jelentőséggel bír a számmisztika

kedvelői, illetve a jubileumokat számon tartó ember számára.

Harmincharmadik alkalommal rendezték meg az emlékhangversenyt, amely a 33 éves korában koholt vádak alapján halálra ítélt Brusznymai Árpád születésének századik évfordulóján keretezte a Brusznymai Alapítvány díjátadó ünnepségét.

A *Himnusz* eléneklését, majd Beethoven a Mendelssohn Kamarazenekar által, Kováts Péter vezénylete alatt felcsendülő *Egmont-nyitányát* követően Imre Frigyesné alapítványi elnök köszöntötte az ünnepet megtisztelő Novák Katalin köztársasági elnököt, Navracscics Tibor minisztert, Ovádi Péter országgyűlési képviselőt, illetve Porga Gyula polgármestert, majd rövid történeti bevezető után átadta a szót Novák Katalin elnök asszonynak, aki párhuzamot sejtetve a nemzetét szerető mártír és a megváltó Krisztus között (hisz mindkettőjüket 33 évesen ítélték halálra éppen béke- és embertársi szeretetük miatt), a család és a tanítványok szemszögéből nézve is áttekintette Brusznymai mártírhalálának fájdalmát, egyben jelentőségét. Elképzelte, hogyan érezhetett a fiát vesztő édesanya, a hitvesét vesztő feleség, s mennyi emlékképe maradhatott a hároméves félárva kislánynak. Szavai szívhöz szóltak, családi, de egyben magasztos hangulatot teremtve.

Az idei Brusznymai-díjat a tanár kategóriában Bendik Ágota hegedűtanár, a Mendelssohn Kamarazenekar koncertmestere, valamint Rostetterné Nagy Rita szolfézs-énektanár, karvezető, a néhány éve felszámolt Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskola, majd szakiskola egykori tanára, igazgatója kapta; diák kategóriában Németh Kata, a Vetési Albert Gimnázium végzős tanulója, példamutató tanulmányi eredményéért és intézményen túlmutató aktivitásáért. A díjakat Brusznymai Árpád unokája, Patrik Judit adta át. A díjazottaknak ezúton is szívből gratulálunk.

E magasztos, egyben családi hangulatban hangzott el két tétel J. S. Bach *G-dúr csellósztvitjéből* az egyetemi tanulmányait cselló szakon jelen tanévben megkezdő Naszer Tamara enyhén elfogódott, ám a jövő nagyszerű művésznének ígéretét magán viselő előadásában.

Az igazi zenei csemegét a Schubert-mise szünet utáni előadása jelen-

tette. A krisztusi kort meg sem érő, 31 éves korában a teremtőjéhez hazaköltöző Schubert a *C-dúr misét* annyi évesen írta, mint az idei Brusznymai-díjat elnyerő diáklány... A Brusznymai Oratóriumkórus évi egy alkalommal fellépő alkalmi együttes, mely csaknem 30 éve létezik, s melynek tagjai a város közép- és általános iskoláinak kórusaiból, felnőtt egynemű és vegyes karaiból, kamaragyüttesekből verbuválódnak, akik azzal, hogy maguk is átérzik az oratóriuméneklés különleges varázsát, a hallgatóságnak is felejthetetlen emléket nyújtanak. A kórust és a Mendelssohn Kamarazenekart ezúttal Erdélyi Ágnes vezényelte rendkívül avatott, biztos kézzel. Apró, szórványos tempóbeli bizonytalanságot okozott, hogy olykor kommunikációs félreértések voltak hallhatóak, hogy adott mozdulat vajon nyolcad- vagy negyedkottára vonatkozik-e, ám a közönség túlnyomó része ebből mit sem érzékelt. Nem a zenei érzékük esetleges tökéletlensége miatt, nem is amiatt, hogy az előadói rutin teljesen elfedte e műanszokat, hanem amiatt, hogy e remekmű, mely igen ritkán hangzik fel, tartalmában, harmónia- és dallamvilágában magával sodort előadót, befogadót egyaránt. A karnagy mély átélése átragadt az énekesekre, a zenekar minden tagjára, s e fűtöttség magával sodorta a lelkeket, a részletek tehát eltűntek a lényegben, a minden misekompozíció sugallta transzcendenciában.

E fűtöttséget csak emelte a négy szólista, Darázs Renáta (szoprán), Mizsei-Takács Zsuzsanna (alt), Csobolya József (tenor), Fátrai János (basszus), akik szerkesztésüket képezték az egyes tételek szövegrészeinek; egyikük sem akart a másik fölé kerekedni, s az általuk énekelt kvartettek olyan egységes hangzást eredményeztek, amelyet szólistáktól ritkán lehet hallani, ha egyáltalán lehet... Valamennyien ugyanabban az énekstílusban énekeltek, ügyelve a tartalmi-dallami megformálásra, törekedve az ideális hangzásarányra, ami maradéktalanul sikerült is.

Mind a díszvendégek, mind az előadók saját meghívottjai, mind a pusztán érdeklődő közönség, de még a helyiség kiszolgáló személyzete is csillogó szemekkel távozhatott az aulából, ahol amúgy az oratorikus műalkotások mindig is teltebb, melegebb akusztikával fognak szólni, mint a város bármely más termében.

Rostetter Szilveszter

Az intermedialitás és mindenekfelett az őszinteség jellemzi Szabó Eszter és Aideen Barry Veszprémben látható munkáit, ezzel együtt az önvizsgálat gyakorlata. Amihez ennek a két képzőművésznek személyes köze van, arról nem is tudnak másként szólni, csak személyesen. Önmagukat tekintik művészetük „nyersanyagának”. Ám a személyes náluk nem magánmitológiát jelent, hanem inkább a világban való jelenlétet. Feministának szokás nevezni a nőknek ezt a fajta hozzáállását, de aki szétnéz a *Főtt béka* című közös kiállításukon a Csikász Galériában, azonnal látja, ennél jóval sokrétűbbek az alkotásaik.

Ír–magyar párhuzamosok

Főtt béka / Boiling Frog. Szabó Eszter és Aideen Barry kiállítása. Művészetek Háza Veszprém – Csikász Galéria. 2023. november 19. – december 31.

Séd, 2023. 6. sz., 38. old.

Szabó Eszter (Magyarország) és Aideen Barry (Írország) a művészi gondolkodás új típusának a megtestesítői. A szabadkézi alakítás mellett az új technikai lehetőségek is nagy szerepet játszanak munkáikban, de teljesen alárendelve a konceptuális síknak. Kiállításukon rajzokat, festményeket, videókat, animációkat és installációkat vonultatnak fel, egymással meglepően nagy összhangban. Sajátos fanyar humorral, öniróniával közelítenek a világhoz és önmagukhoz, tehát, ahogyan Szabó Eszter a tárlatvezetésen elmondta, emberileg is egy hullámhosszon vannak. Miközben a művészi eszköztárukat illetően is abszolúte, hiszen a rajz, festészet, animáció mellett a számítógépes lehetőségek is foglalkoztatják őket.

Szombathelyen ismerkedtek meg, ahol mind a kettőjüket murálfestésre kérték fel a James Joyce emlékére rendezett Bloomsday keretében 2022-ben. Egemással szemközti falon dolgoztak, és nagyon gyorsan kiderült, hogy rokon lelkek. A köztük kialakult barátságra és párbeszédre reflektálnak a most ezen a kiállításon kirakott művek.

Az ír kurátor, Sarah Searson segített összefésülni ezeket a párhuzamokat, Áfrány Gábor, a magyar kurátor pedig realizálta ezt a technikájában is előremutató, intermedialis kiállítást. Ahol az alkotásokról a felületes szemlélő hirtelen el sem tudja dönteni, pontosan mit is lát: fotót, rajzot, animációt, számítógépes megformálást. A technikák szabad kezelésével, mixével akár az ellustult látást és gondolkodást is bírálhatják az alkotók, de ironizálhatnak a művészetről alkotott sematizmusok fölött is. Ezzel a hozzáállással tudatosan nyitva hagyják a határt művészet és valóság között. Szimbolikusan akár arra ösztönözve a nézőt, hogy „ugorjon ki a fazékból”, mielőtt felforr alatta a víz. Ezzel a kiállítás címére utalnék: *Főtt béka*. Ismerik a kísérletet, amit elsősorban politológusok szoktak idézni, miszerint a lassú tűzön forralt béka hagyja magát megfőzni, mert nem érzékeli a veszélyt, és végül elpusztul, amikor a víz eléri a forráspontot.

Az ír kurátor ezt a kiállításcímet úgy magyarázza, hogy ennek segítségével könnyen szemléltethetők bizonyos társadalmi folyamatok, a helyzet folyamatos, de észrevétlen romlása. „Az emberi tudat ugyanis könnyen átsiklik az indulásnál alig érzékelhető, baljós figyelmeztető jelzések felett, hiszen azok nem hirtelen, hanem lépcsőzetesen jelentkeznek.” Sarah Searson kurátor szerint „a művészeket ez a jelenkori életünk metaforájaként érdekli. Barry és Szabó a tehetetlenség, a tétlenség, a klausztrofóbia és az iszonyat érzeteivel játszanak. A közösen összeválogatott művek az életet alakító fokozatos és gyakran észrevétlen változásokat, a személyes szabadság tereinek beszűkülését; a diszfunkcionalitás és a bizonytalanság gondolatait vizsgálják. Az ügyes trükkökkel és vizuális fikciókkal operáló művek a mítosz mögött rejlő valódi lényegre leplezik le: vagyis, hogy a béka valójában sosem forr meg, hanem kiugrik a szabadságba.”

Aideen Barry vetített rajzai mindjárt az első teremből, a *Holt tér* és az *Égő világ* azonnal megnyomják bennünk a vészcsengőt, még ha líraian groteszk felhangon is. A horrorisztikus tájban, a semmi közepén szétszórt, tágra nyílt gyerekszemek meredeznek. Elképedve nézik: mivé lett ez a világ? A tárlatvezetésen az alkotás konkrét háttéréről megtudtuk, arról a bányavidékről készült a rajz, ahova sokan gyanútlanul kiköltöznek a nagyvárosból, köztük

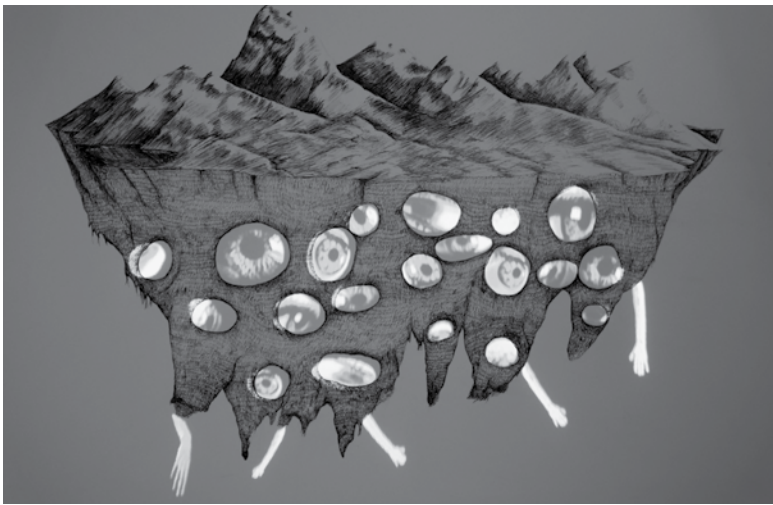
Aideen is a gyerekeivel, hogy a természet közelében éljenek, és csak utólag, fokozatosan derül ki számukra, hogy az ott korábban működő bánya megfertőzte a földet mindenféle toxikus anyaggal, mérgező a víz, rákot okoz a föld. Ráadásul a legváratlanabb helyeken bányauregbe zuhanhatnak.

Az ír művésznél a rajz a kiindulópont, erre épül rá a mozgás, az animáció. Itt már megjelenik a mind a két művészre jellemző loop technika is. Nagyon rövid, 10–20–30 másodperces loopokkal dolgoznak. Ennek az ismétlődésen alapuló technikának a felhasználásával az alkotók az emlékezés mechanizmusának a megjelenítésére tesznek izgalmas kísérletet. Az ismétlésekkel be-
leégnek a furcsán megmozduló képsorok az emlékezetbe.

Ugyanitt látható Szabó Eszter *Kanapé* című installációja, amely a terem közepén körbejárható. Jellemzően a hétköznapi emberek hétköznapijaival foglalkozik a mű szürrealis eszközökkel. Kész pszichohorror. A festményen látható nő hiába próbál ellenállni annak, hogy beszippantsa a kanapé hasadéka. Lepréselt, kisajtolt textilmintává válik ő maga is, „beleolvad” a környezetébe. A buñueli szürrealizmussal megformált jelenet sokféleképpen értelmezhető. Én arra gondolnék, hogy beszippantja az embert a semmittevés, az unalom. Az alkotó viszont elmesélte a konkrét történetet, ami megihlette. Sok bonbonnal, virággal kidekorált környezetben folytattak szülőként felesleges párbeszédet a tankerület előjárójával. Úgy érezte, ha nem állnak ellent, a szócséplés rendszere beszippantja őket. Ennek a magatehetetlenségnek az élményéhez kötődik az alkotás. A *Kanapé* egyébként több kisméretű videót, festményt és rajzot ötvöző montázs. A munkák „virágtartóként” való elrendezése, a textilminták, szívek és spirálok olyan nagyon ismerős, magyar motívumok. Ebben az installációban megjelenik a Szabó Eszterre jellemző motívum, a 15-16. századi festményekből kivágott portré, amit modern eszközökkel megmunkál. Ezeknek a régi arcoknak az elsőre talán nem is látható, rejtett kifejezése érdekli, ahogyan a hétköznapi embereknél is. Ezeket a portrékat kivágja és a saját festményeire ráragasztja, ezzel kortárs verziót készít belőlük. Az érdekli, hogyan lehet valamit a megszokott látásmódból, környezetből kivenni és mai kontextusba áthelyezni – magyarázta.

A magyar és az ír művész közötti legszembetűnőbb szellemi rokonságot az *Örömadagoló*, a *Self Portrait (Önarckép)* és a *Posses-*

káció elképesztően zűrös zoom-közegét idézi fel, ahol elmosódnak a határvonalak a nyilvános és a privát tér között. A bezárt test klausztofóbiás rémületében a szemek, a szájak, a lábak, a kezek, a háta, a törzs és a hátsó rész jelennek meg a falakat áttörve, irreális méretekben. A mű Stephen Shannon zeneszerzővel és hangtervezővel együttműködésben készült.

Aideen gondolatébresztő multimédiás műalkotása megkérdőjelezi a valóságról alkotott képünket. Azt mutatja, ahogyan a művész fantáziájában leképződik ez az egész elviselhetetlen helyzet. Aprólékosan megrajzolt vagy éppen lefotózott hétköznapi tárgyak szokatlan felhasználásával olyan bonyolult narratívákat épít, amely elmosza a határokat a reális és az irreális között. A monitorok is ennek megfelelően hol függőlegesen, hol vízszintesen, összevissza vannak kirakva, mint ahogyan a zoomon is, hol fejtetőre állítva, hol eldőlve látjuk egymást, egymás világának részleteit, attól függően, ki hogyan tartja a telefonját.

Ami a technikát illeti, megjelenik a stop-frame animáció, ami úgy készül, hogy van egy állókép, amit megmozgatnak digitálisan. Szabó Eszter elmesélte, Aideennek ez a mozgóképes installációja mintegy mellékesen készült el egy játékfilm mellett (*Klostes*), amit jórészt zoomon át adott utasításokkal alkotott 2022-ben Litvániaiában, amikor Kaunas volt Európa kulturális fővárosa.

A veszprémi kiállításon látható művek közül Aideen Barry legkomplexebb munkája a *Possession (Birtoklás)*, amely szinte moziszerű. 2011-ben keletkezett, az írországi gazdasági összeomlás idején, amikor pénz híján tömegesen nem tudták befejezni az elkezdett házak építését az emberek, és a hiteleket sem törlesztették. A bankok dögkeselyük módjára visszavették a már új korokban romos házakat. Ezekbe a szellemlakokba bezárva maradtak a művész képzelete szerint a háziasszonyok, akiknek az ír felfogás szerint otthon a helyük. Ennek a csapdahelyzetnek a tragikus abszurditását adják vissza a videómontázsok valóságos képsorai. Az egyik videón a kínjában minyonok tömegét magába tömő, az édességekbe belefulladás háziasszony szenvedéstörténetét örökíti meg Aideen performerként. Ugyanakkor a kamera mögött is ő áll. A másikon optikai csalódásokkal küzd egy másik háziasszony képében, aki sehogy sem tud a székre felállni takarítás közben. A szék folyton elsüllyed a lába alatt. A harmadik videón Kafka féreggé változó hősének módjára porszívóvá lényegül át, hogy felszívja a szemetet, majd éjszakai hánykolódásai közepette kihányja az egészet az ágyra. Önmagukért beszélő képsorok, amelyek egyrészt mélységesen beágyazódtak a hétköznapi mitológiába, ezen túl pedig intellektuálisan azokba az örök érvényű metafizikai problémákba, amelyek végső soron a létet jelentik számunkra, egészen pontosan az individuum egzisztenciális magányát.

A *Fött béka* című kiállítást az ír művész Covid-naplója zárja, amikor is mindennap rajzolt valamit. Egészen konkrétan a mobiltelefonját, hol hajsütővel, hol meg kenyérpíróval kisütve, autó kerekére elvetve, továbbá a legkülönbözőbb módokon megdolgozva. A technológiával való teljes összefonódásról, a technológiának való teljes kiszolgáltatottságról, az emiatti dühéről szólnak ezek a klasszikusan bekeretezett munkák fanyar humorral.

Mindkét művész, amit csak lehet, őszintén és személyesen dokumentál, a *Fött béka* kiállítás egész autonóm életművük naponta megújuló élményét reprezentálja. Azt a nehezen megfogható titokzatos és groteszk intervallumot, amely egy metaforikus szituáció és ugyanennek szó szerinti értelmezése között feszül.

Bartuc Gabriella

sion (Birtoklás) című alkotások tartalma és kifejezőmódja között fedezhetjük fel.

Az *Örömadagoló (Dispenser of Delights)* 2014–2015-ben készült négy és fél perces, nyomatokra festett videó és animált festménysorozat, de nevezhetnénk kollázsnak is, ami sztenderd lakásokban élő hétköznapi embereket ábrázol örömszerző tevékenységeik közben (tévészés, jóga, arcápolás, nagy maci ölegetése stb.). Úgy is mondhatnánk, hogy az embereknek a szépség iránti örök vágyával foglalkozik a maga módján. Igazából ingatlanhirdetésekre képzelte bele a művész a lakókat. Ebben segítségére volt az a körülmény, hogy Magyarországon az ingatlanos fotók szinte dokumentumszerűen készülnek, sokszor ott látható rajtuk még a kitergetett ruha, a tányér leves vagy a kartondobozba csomagolt holmi is. Így a hirdetések böngészése remek alkalom arra, hogy bepillantsunk az emberek otthonába. Ezeket a fotókat felhasználva épített a művész háromdimenziós tereket, és ezekbe beleképzelte a lakókat, valamint a rituálékat, amiket otthon, önmaguk megnyugtatóra végeznek.

Szabó Eszter bérházprojektjének is kilenc jelenete van, ahogyan Aideen Barry 2021-ben, a Covid-világjárvány alatt készült *Önarcképének* is, amelyen szintén lakásbelsőket láthatók, ám egészen szurreális tartalommal. A *Self Portrait* egy kilencsatornás mozgókép-installáció kilencsatornás hanggal, kilenc egyforma, falra szerelt monitorral. Az installáció a pandémiás kommu-

Művészet és tudomány

Mozgó formák. Kurátor: Dohnál Szonja. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota.
2023. november 18. – 2024. január 31.

A kinetikus művészet bemutatása több szempontból is kihívás lehet egy galéria számára: a műtárgyakat nem könnyű szállítani, a nyitvatartás alatt pedig folyamatos felügyeletet igényelnek, hiszen minden mozog, világít, különböző alakzatokba rendeződik; ezért különösen nagy öröm számunkra, hogy a nehézségek ellenére elhozzhattuk Veszprémbe ezeket az alkotásokat.

A kinetikus művészet előzményei több száz évre visszamenően felfedezhetők (gondoljunk csak például Leonardo lépegető oroszlánjára), de közvetlen rokonságban az op-arttal, az optikai művészettel áll; míg a Victor Vasarely neve által fémjelzett op-art a mozgás illúziójával foglalkozik elsősorban, addig a kinetikus és kibernetikus művészet – a környezet változásaira is reagáló alkotások – a valódi mozgással váltotta fel az illúziót. Ezt a mozgást előidézheti elektromos áram, hő, levegő vagy akár érintés egyaránt. Mindez pedig sok szobor esetében kiegészül különböző fény- vagy akár hanghatással. A kinetikus művészet egyik központi gondolata a tulajdonképpen Kepes Györgytől származó elmélet, mely szerint a művészet és tudomány közelítése és harmóniája hozhatja el azt az új művészetet, ami reagál a 20. században bekövetkezett társadalmi változásokra és magára a változó világra. Már 1944-ben leírta *A látás nyelve* című könyvében, hogy „fel kell szabadítanunk a teremtő képzelet minden tartalékát, és ki kell fejlesztenünk a dinamikus kifejezési formákat, azaz a modern *dinamikus ikonográfiát*”. Nem véletlen, hogy az 1996-ban Egerben megalakult művészeti társaság (Nemzetközi Kepes Társaság) az ő nevét viseli, és többen a kiállítók közül a társaság tagjai.

A kuratori koncepció szerint a kiállítás központi eleme a kinetikus művészet atyjának tekinthető kalocsai születésű Nicolas Schöffer (1912–1992) alkotásai voltak, amely elképzelés a kalocsai Nicolas Schöffer Gyűjtemény (a Visky Károly Múzeum intézményegysége) és Budai Viktória gyűjteményvezető segítő hozzáállásának köszönhetően meg is valósult. Schöffer három fontos alkotói korszakát reprezentálta a tárlaton bemutatott *Relief*, a *Chronos 6.* és a *Varetra dobozok* című munkái. A fokozatos síkból térbe való kilépés (*Relief*), majd a mozgás bevezetése a szoborra szerelt motorok segítségével (*Chronos 6.*), végül pedig olyan fényhatások alkalmazása a tárgyakon, melyek felkészítik az embereket (1960-ban!) a jövő információáradatára (*Varetra dobozok*), a tér-, fény- és idődinamika témaköreire sorolhatóak, melyek Schöffer egy-egy alkotói korszakát jelzik.

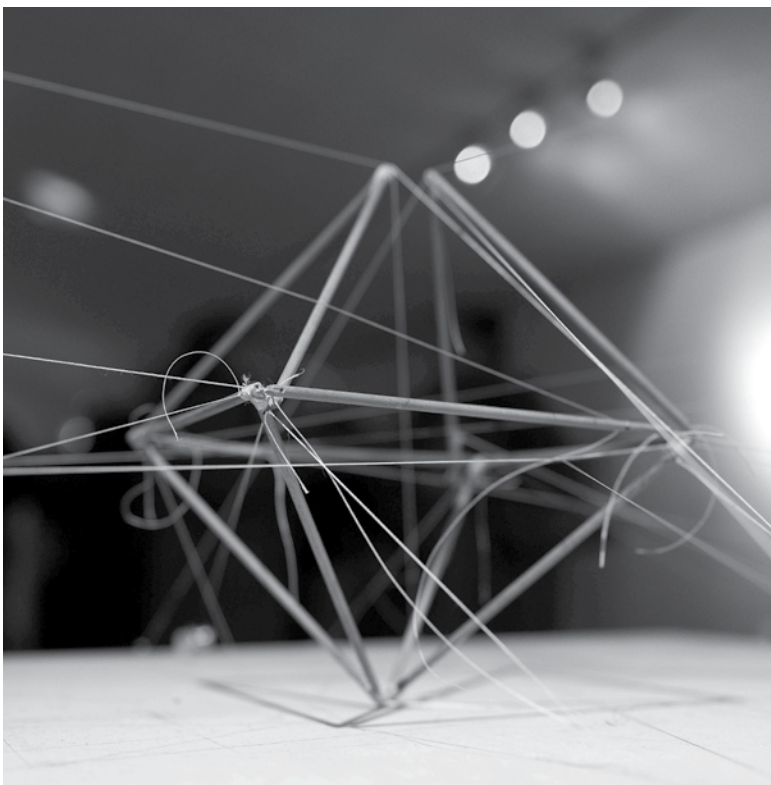
Schöffer tanítványa, Dargay Lajos (1942–2018) hosszú évtizedeken keresztül vezette a kalocsai Schöffer Múzeumot, szervezett szimpóziumokat, kiállításokat, oktatta az odalátogató gyerekeket. A tárlaton látható *Fénymodulátor I–III.* című, három részből álló mozgó krómácel installációja a megvilágítás következtében a környezetét is bevonja a szobor terébe, a környezet a műalkotás szerves részévé válik. Fia, Dargay Marcell zeneszerző zongorajátéka – melyet a megnyitón hallhatott a közönség – még inkább felerősítette a szobor atmoszféráját.

A kinetikus művészet szintén kiemelkedő alakja a 2022-ben elhunyt Kossuth-díjas Harasztly István Édeske, akinek szobrai Vass László műgyűjtő kölcsönözte a tárlatra. Alkotásai a fanyar és abszurd humort sem nélkülözik, az általuk megfogalmazott rendszerkritikának köszönhetően volt, hogy betiltották kiállítását az 1970-es években. Tárgyai érintésre mozdulnak és sugározzák magukból az általa oly fontosnak tartott gondolatot, mely szerint a gépekről nemcsak a munka, de az öröm is eszünkbe juthat.

A fiatalabb generációt szintén három alkotó képviselte a kiállításon, akiknél a matematika, a természettudományok és a holográfia meghatározó szerepet játszanak: Bolygó Bálint, Csörgő Attila és Dohnál Áron (1977–2009). Bolygó Bálint (Londonban élő alkotó) *Animechanics* című munkája a gravitáció hatására megmozduló inga által rajzolt fényeken keresztül vizsgálja a művészet és tudomány összefonódását. Csörgő Attila (Varsóban élő alkotó) mozgó installációi (*Clock-Work* és *1 tetraéder + 1 tetraéder = 1 oktaéder*) az archaikus és modern idő fogalmáról, a művészi alkotófolyamatról és metafizikai kérdésekről gondolkodtatnak el. Dohnál Áron különleges digitális fényanimációja, a *KOC-KÁ-ZAT* az 1990-es években készült, amikor a művészt a holográfia, a foszfének és a számítógépes grafika lehetőségei foglalkoztatták.

A kiállítás látogatói részesei lehettek egy olyan élménynek, amely nem csak a látványra, hanem a mozgás által közvetített érzésekre is összpontosított. A tárlathoz több workshop is kapcsolódott, valamint katalógus is készült.

Dohnál Szonja

Kinetikus művészet

Mozgó formák. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota.

2023. november 18. – 2024. január 31.

Bár a kinetikus művészet önálló műfajjá az '50-es években vált, a huszadik század elejétől a művészek kísérleteztek, hogy a mozgást beépítsék munkáikba, részben a mozgás lehetőségeit kutató, részben az időt beépítve, részben pedig a gép és a technológia jelentőségének tükrözésére. A fényt médiumként használó luminokinetikus művészettől a filmen át a performance-ig a különféle anyagok széles skáláját vonultatta fel a kinetikus művészet áramlata, hozzájárulva a látásunk természetének tágitásához.

A kinetika a görög *kinezisz* szóból származik, amely mozgást vagy változást jelent az arisztotelészi filozófiában, és olyan művekre utal, amelyek valódi vagy látszólagos mozgást tartalmaznak.

Visszatekintve a kezdetekre, a huszadik század elejének alkotóiban merült fel, hogy a mozgással kísérletezzenek alkotásaikban. A statikus szobrászat meghaladására az 1920-as évek orosz konstruktivista alkotói tettek először kísérletet. Tatlin és Naum Gabo hozták létre az első mozgó konstrukciókat, amelyekbe nemcsak a mérnöki és építészeti elveket építették be, hanem, ahogy Naum Gabo megfogalmazta: „A szobrászat megszemélyesíti és inspirálja minden nagy korszak gondolatait. Megtestesíti a spirituális ritmust és irányítja azt.”

A vizuális élmény egy új dimenzióval gazdagodik, egyúttal az idő és a tér kölcsönös kapcsolatának új einsteini gondolata hatja át.

A kinetikus művészet lényege a mozgás megtervezése, írja George Rickey *A kinetikus művészet morfológiája* című esszéjében. „A folyamat az események vagy cselekvések bármilyen összefüggő sorozata, amely szorosan kapcsolódik az algoritmus fogalmához, tulajdonképpen lépések sorozata egy feladat végrehajtásához. A folyamat és az algoritmus a dinamizmus és a változás folyamataihoz kapcsolódik.”

A kiállításon ennek a sokszínű megvalósulását látjuk. A kinetikus művészet sokféleségét mutatják a különböző alkotói koncepciók. Schöffert így összegezte alkotói metódusát: „Engem a formák nem érdekelnek. Engem kizárólag a programok érdekelnek. Én nem vagyok szobrász, ez egészen más valami, mint a szobrászat. Nekem van három anyagom, és azokat bizonyos programok szerint kell megszerveznem, összehoznom...” A szobrászművész új építőanyagai a TÉR, a FÉNY és az IDŐ Schöffert számára.

Míg Schöffert a programok érdeklik és a forma a legkevésbé sem, addig Dargay Lajos vallja: „A művész fogalmakra redukál, vagy fogalmakat alkot és formát teremt hozzá.”

Schöffert és Dargay Lajos is szobraikat az aranymetszésre épülő harmóniákkal készítik.

Dargay Lajos életművét a konstruktivista szellemiség hatja át. Munkáiban a szigorú, geometrikus formavilág tűnik fel, de sohasem öncélúan. Érzékeny konstruktivista ő. A kozmosz szegleteiben rejlő szépség, igazság, hitelesség, rend transzformálódik át munkáiban.

Harasztly István Édeske így foglalta össze az alkotással kapcsolatos gondolatait: „Amikor elkezdek valamit építeni, akkor pontosan tudom, hová akarok eljutni, de a közbülső út az mindig a pillanatnyi helyzetnek megfelelően alakul. Ilyenkor jönnek a véletlenek, azok az alkalomszerű lehetőségek, amelyeket vagy elvetek, vagy megragadok, s ezek változtathatják előnyére az egész szerkezetet. Amikor elkezdem az építkezést, tudom a célt, amely felé haladok.”

A fiatalon elhunyt Dohnál Áron gyermekkorában szívta magába a művészetet. Édesapja, Dohnál Tibor geometrikus világa adta az alapot a fényvel mint művészeti médiummal foglalkozó művész számára. Az anyagatlan anyagok egymásra hatását és változásait kutató, munkáiban a fényt, a teret és a mozgást kapcsolta össze.

Bolygó Bálint a kísérletező filozófus. Egy feltaláló attitűdjével közelít a műalkotáshoz. A műalkotás születése nem egy előre meghatározott folyamat eredménye, hanem az alkotás közben kibontakozó, a fizikai törvényszerűségeket új rendbe foglaló szabad gondolkodásé. A tudományt és az alkotást egészen újszerű módon fogja egybe. „Számomra a jó művészet több rétegből áll, és megadja a lehetőséget, hogy több szinten értelmezzük” – vallja munkáiról.

Csörgő Attila művei legtöbbször összetett matematikai, fizikai vagy ábrázoló geometriai kérdésselvetések egy-egy lehetséges megoldását jelenítik meg. Alkotásaiban egyszerre van jelen a mérnöki precizitás és a játékos kísérletezés, illetve a felfedezés izgalmak.

A művészet, a tudomány és a technika szintézise mindegyik itt kiállított alkotó sajátja. A műalkotások tudományos alapokon létrejövő művészeti kutatás eredményei. Az itt megjelenő alkotók más-más koncepcióból kiindulva alkalmazzák a mozgást munkáikban, de azt mindig valamilyen mérnöki, fizikai, tudományos alapon teszik, saját művészetéről vallott filozófiájuk szerint.

Budai Viktória

A memória nem annyira a múlt rögzített formája, mint inkább vázlat, töredék, mégis hajlamosak vagyunk úgy gondolkodni az emlékeink előhívásáról, mintha csak egy könyvet készülnék olvasni. Ha fellapoznánk az oldalait, meglehet, rátalálhatnánk arra, ami ez idáig rejtve maradt, de a szaggatás egyúttal megtépázott lapokkal is járna, amelyek már visszavonhatatlanul semmivé foszlottak.

Elevenség és elevenéig hatolás

Géczi János: *A túlsó oldal*. Kurátor: Láng Eszter. Debrecen, Pásti utcai Zsinagóga. 2023. december 3. – 2024. február 28.

Emeleti unokák
Géczi János: *inmu Pét*. Művészetek Háza Veszprém, 2023. április 12. – május 14.
A hazza kapocsok, azonos elnevezésű, képzőművészeti kiállítás, amely a múlt és a jelen közötti kapcsolatot vizsgálja. A kiállítás a múlt és a jelen közötti kapcsolatot vizsgálja. A kiállítás a múlt és a jelen közötti kapcsolatot vizsgálja.

Séd, 2023. 3. sz., 36. old.

Íjraíró szöveg
A kiállítás a múlt és a jelen közötti kapcsolatot vizsgálja. A kiállítás a múlt és a jelen közötti kapcsolatot vizsgálja. A kiállítás a múlt és a jelen közötti kapcsolatot vizsgálja.

Séd, 2023. 3. sz., 40. old.

Erről, az emlékezés mechanizmusairól, a memória, az emlékezeti előhívás esendőségéről is sokat beszélnek számomra Géczi János dekol-lázsai, amelyek december 4-e óta láthatóak a debreceni Pásti utcai Zsinagóga emeleti kiállítóterében.

Funkciójuktól megfosztott, lenyúzott, megszaggatott, át- és átszabott, felkarmolt plakátokat látunk, a rombolás szüleményeit és azok újjászületését, átlényegülését, hiszen a lehántott darabok végeredményben különböző rétegekből megmaradt foszlányok együttesét adják, kollázsokat. Egyszerre viszik színre ezek az emlékképbetörésekként értelmezhető alkotások a valóság, emlékezet, képzelet problematikáját és az elfelejtés, a veszteség ellen vívott elkeseredett harcot.

Felejtés és felfedés kettősége vibrál bennük. Géczi János dekol-lázsai ugyanis nem megsemmisíteni akarnak, hanem megőrizni és megérteni, felfejteni, az elevenéig hatolni annak, ami rejtve van. Ilyen módon az alkotásoknak van egyfajta spiritualitása is, *A túlsó oldal* – adja meg a címet az alkotó, szintén ezen értelmezés irányába tolva a befogadót. A szent és a profán közötti feszültségben villódnak, a rombolás, az újjáteremtés, az átlényegítés ironikus gesztusa mindmind benne feszül az alkotásokban.

Az egyidejűséget teremtik meg a művek, egy történeti tábló széttöredezett folyamatosságát. A dekol-lázs technikájában egy nagy adag irónia és elidegenítő szándék is van, egyrészt az alkotó kiszakítja a plakátokat a természetes környezetükből, és megszakítja az idő, a külső hatások további mesterkedéseit, másrészt konzerválja azokat, hiszen a hirdetőfalak élő és folyamatosan és spontán módon változó felületét teszi sérthetetlen műtárgyakká.

A kiállított művek nem sok fogódzót adnak a kontextualizáláshoz, noha jól ismert Géczi János vonzalma a dalmát tengerparthoz, a tárlaton „lecsupaszítva”, számozás és cím nélkül találjuk őket. A szövegszerűségnek magukon a plakátokon sincs kiemelt, konkrét jelentésértékű szerepük: NY, Pylo, GV, AJEDNO, SPASIT – roncsoltságukban ugyanúgy már csak dezorientálni képesek, éppen olyan médiaajzáj válnak, mint a világ, amiben élünk. Azzal konfrontálnak minket, hogy a káosz, a folytonos manipuláció, a mindent elborító szemét mögül nehéz rátalálni arra, ami igazán lényeges. Géczi János dekol-lázsai tulajdonképpen a hirdetések egészével, a kor lenyomataival szembesítik a nézőket, az idővel, annak kegyetlenségével együtt.

A szakrális térben az erőszak nyomait magukon viselő alkotások is sokféle asszociációt indíthatnak el, de az is különösen izgalmas, hogy egy hely, egy város szelleme hogyan tudja újabb jelentéstartalommal felruházni az alkotásokat. Mintha Debrecen kicsinyítő tükré lenne a kiállítás, hiszen a város maga is a hiányból, az emlékezés–elfedés kettőségéből és az újjászületésből (a hamvaiból újra és újra feltámadó főnix) nyeri az identitását. „Debrecen épületeinek jelentős hányada nem arról nevezetes, hogy létezik, hanem hogy valami másnak a helyén áll” – írja Térey János a *Boldogh-ház, Kétmalom utca* című önéletrajzi regényében, amelyben az írónak „a kút mélyéig” kell leereszkednie, hogy nagyobb összefüggésekre találjon.

A szél megtépázza, az eső elkoptyatja, az évek erodálják – a plakátok már annyira hozzátartoznak a városok látványvilágához, hogy jobbra már észre sem vesszük őket, csak a tudatalattinkban dolgoznak. Műalkotásként szembesülve velük azonban kettős élvezettel ajándékoznak meg, amelyre ritkán találni rá a galériákban. Esztétikai értéküket az elevenségillúziójukban találni meg. Illúzió, hiszen elhítheti velünk, hogy amit látunk, az egy organikus folyamat eredménye, hogy a repedések, szakadások mögött valódi, élő történetek vannak.

Szilágyi Szilvia

A magyar üvegművészet remekeit bemutató újabb különleges tárlat helyszíne lett november végén a veszprémi Városháza aulája. A januári *Glass Focus* nemzetközi kiállítás és Borbás Dorka Ferenczy Noémi-díjas üvegművész üveglamellás design-installációjának (Pannon Egyetem) nemrégiben történt felavatása után ezúttal Bohus Zoltánnak (1941–2017), a világhírű, Munkácsy- és Kossuth-díjas érdemes művésznek nyolc virtuóz technikájú, áttetsző belső tükröződésekkel átlényegített üvegszobra került a veszprémi közönség elé. A Művészetek Háza Veszprém közreműködésével megvalósult *Víziók* című kamarakiállítást Veszprém Város Önkormányzata és a Bohus–Lugossy Alapítvány hívta életre oly módon, hogy az a művész alkotásai mellett az alapítvány által tervbe vett Európai Kortárs Üvegművészeti Múzeum makettjét és nagyszabású elképzelését is bemutassa.

Fénnyel átjárt geometria – Bohus Zoltán üvegszobrai

Séd, 2023. 1. sz., 38. old.

Vizuális h
Hagyományörzés és innováció az üv
Glass Focus. Csoportos kortárs nemzetközi üveg
Művészetek Háza Veszprém, Dübiczay-palota, 2022.
A 2020-ban Bohus Eszter által létrehozott alapítvány azzal a céllal jött létre, hogy üvegszobrász szüleinek, Lugossy Máriának és Bohus Zoltánnak szellemi és tárgyi hagyatékát gondozza, azt a nemzeti örökség részévé formálja, és egyben a kortárs magyar üvegművészetet népszerűsítse, szereplőit segítse. A szüleinek szentelt bemutatók mellett az alapítványhoz köthető a *Glass Art Now!* elnevezésű nemzetközi utazó kiállítás, amely 2022-ben, az üveg évében regionális zárórendezvényként Belgrádban mutatta be a magyar üvegművészet alkotásait, vagy a szeptemberi nagy sikerű *The Venice Glass Week*, amely az üvegekészítés központjának számító Velencében csoportos tárlaton állította ki a magyar művészek munkáit.

A két nemzetközi hírű és elismertségű alkotó közül Lugossy Mária Munkácsy-díjas érdemes művészt Veszprémhez kapcsolja köztéren álló *Millenniumi emlékműve* (jelenleg restaurálás alatt), illetve a város új uszodájában elhelyezést nyert *Rheia* című kőzárványszobra. Szobrászi igénnyel megformált autonóm világokkal mindketten jelen vannak a Laczkó Dezső Múzeum kortárs üvegművészeti gyűjteményében.

A Viharsarokból származó Bohus Zoltánt annak idején rajz-tehetsége a Magyar Iparművészeti Főiskola díszítő-festő szakára vezette, ahol Z. Gács György tanítványa, majd – kiegészítő üvegszakja alapján – azonnal az újonnan induló szilikát tanszék oktatója lett. Töretlen, 44 évre nyúló művésztanári tevékenysége során megteremtette itt a felsőfokú üvegekészítés műhelyét, üvegesek generációit indítva útnak és nemzetközi hírnevet szerezve a modern magyar üvegművészetnek.

Lugossy Máriához hasonlóan, pályája legelején ő is ötvösmunkákkal, konstruktivista stílusú krómaccél domborművekkel foglalkozott, de már az 1970-es években az üveg felé fordult érdeklődése, annak szobrászati megközelítésű, plasztikus megformálását kereste. Saját bevallása szerint azért választotta az üveget alapanyagként, mert ez a rendkívüli hordozó alkalmasnak tűnt számára olyan anyagtalán jelenségek, mint a tér és az idő megközelítésére. Különösen a fény szobrászati formákban történő megragadása foglalkoztatta.

Egyszerű geometrikus alakzatokat választott, amelyek tömbjeit iskolateremtő módon hideg üvegtechnikai eljárással síküveg lapokból ragasztotta, és magas szintű technikai tudással, aprólékos precizitással maga csiszolta, polírozta. A kivitelezést gondos vázlatkészítés, pontos matematikai számítások előzték meg, maga az alkotófolyamat pedig hosszú heteket vett igénybe. A különleges, műfajteremtő technika az üveg természetes optikai hatására épül, annak a rétegeket átjáró, sejtelmes tükröződéseit, fénytöréseit aknázza ki. A művész rendszerint ezt a jelenséget az üveglapok árnyalásával, a tónusok mélyítésével kapcsolja össze, amely által szabályozza a fény intenzitását, transzparenciáját. Művein az elvont geometrikus rend az időtlenség érzetével, szimbolikus, transzcendens tartalmakkal telítődik.

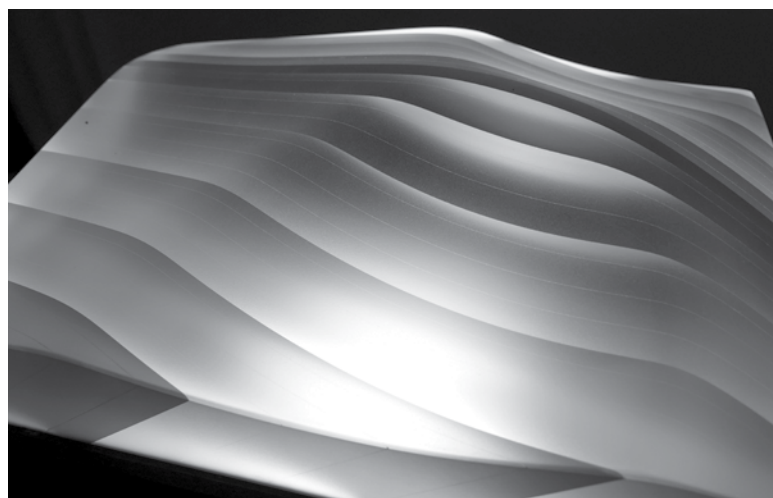
A „fény szobrászának” nevezett művész most bemutatott üveglasztikai jellegzetes érett alkotásaiból, fő műveiből válogatnak. Valamennyi az említett, eredetileg kényszerből kitalált,

Bohus Eszter a kiállítás megnyitóján

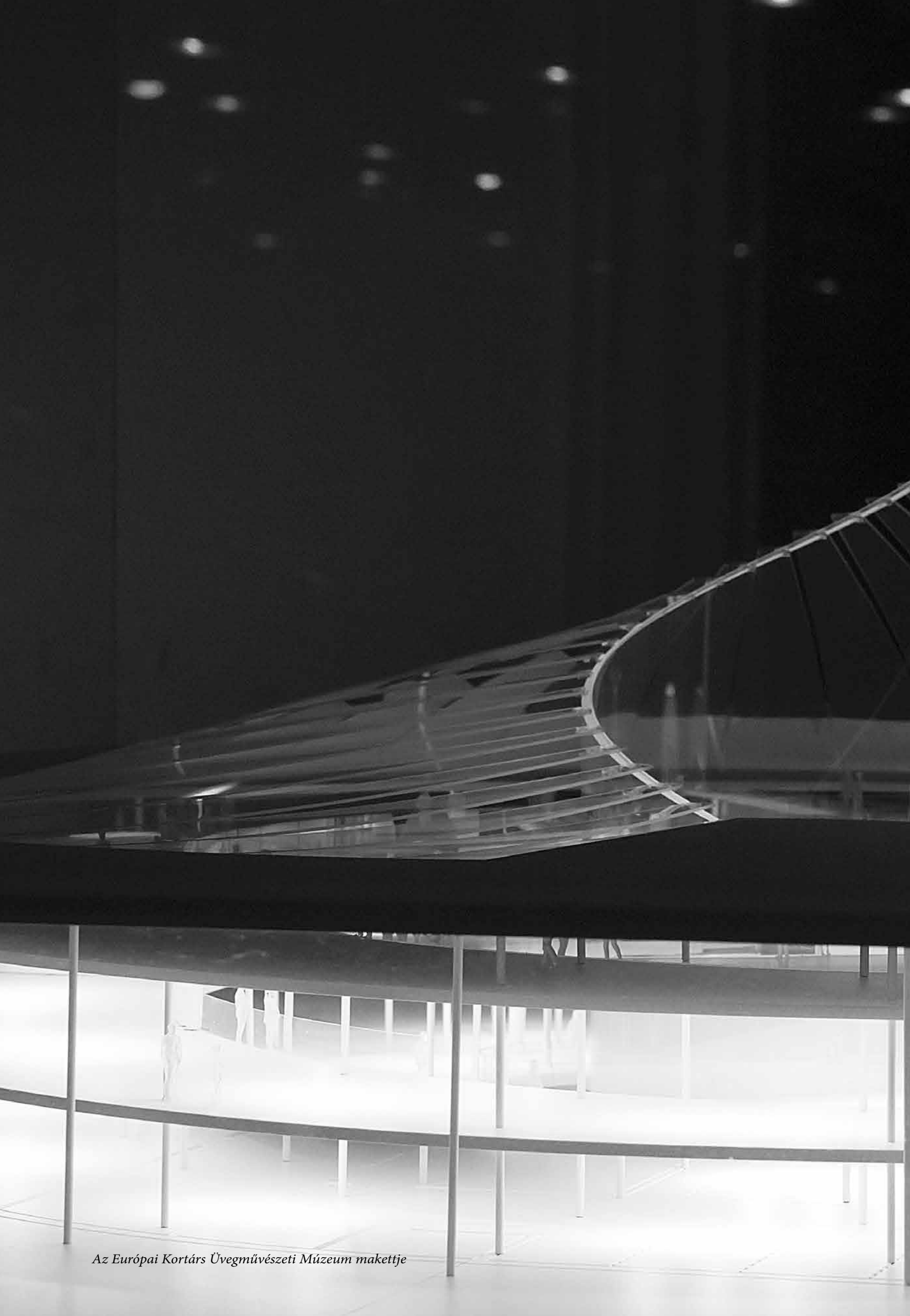

Bohus Zoltán: *Naplemente* (2017) és *Fekete lyuk* (2014)

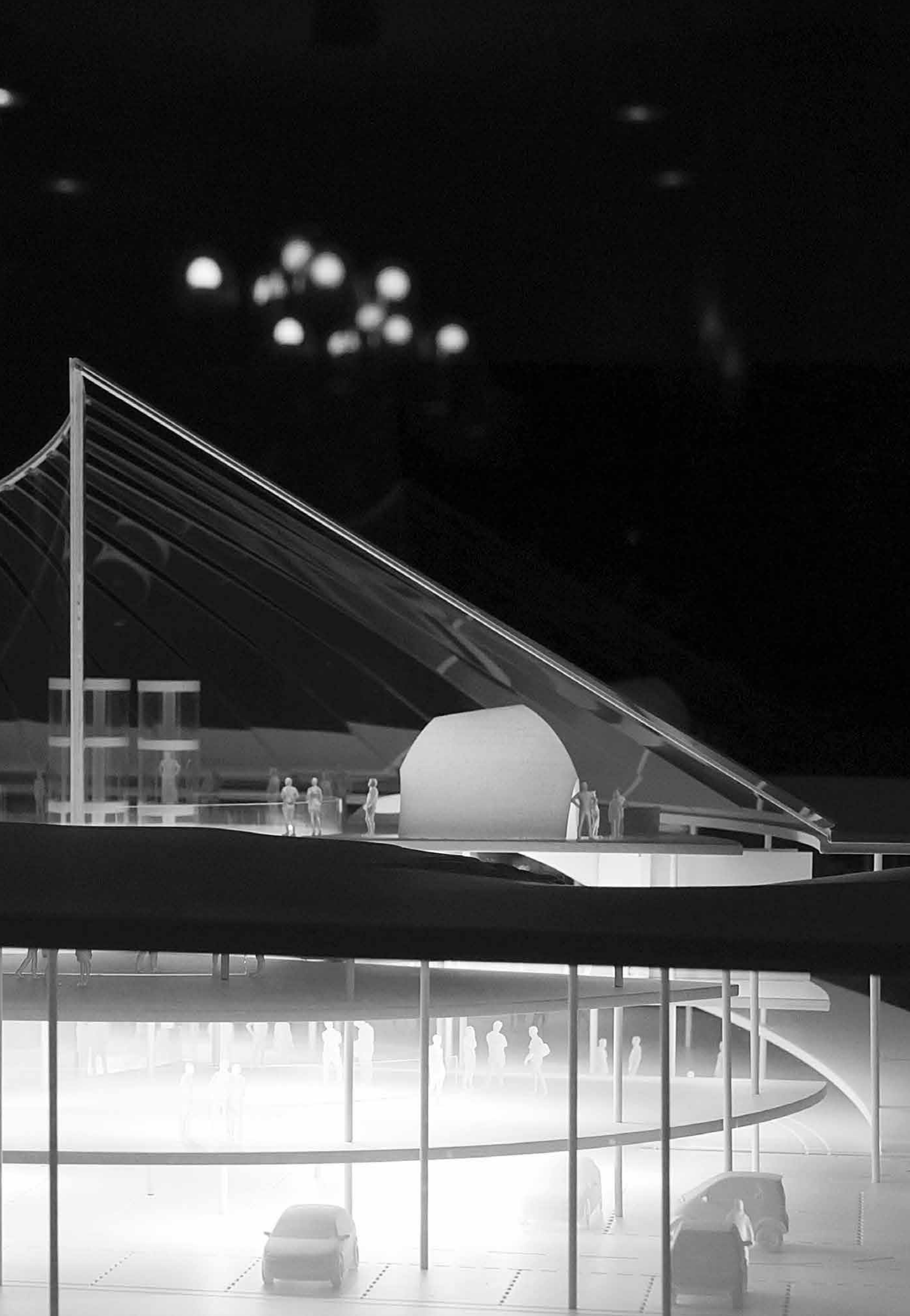

Bohus Zoltán: *Tájkép* (2013)

invenziós technológiát alkalmazza letisztult, egyszerű geometrikus formákban. Síküveglapok építik tömbbé konstruktív szellemiségű, elvont jelentéstartalmú, minimalista elvű műveit, amelyekben a hajlított, ívelt felületek mellett a szigorú élek, határozott szögletek hasonlóan fontos szerepet játszanak. A belül-

Az Európai Kortárs Üvegművészeti Múzeum makettje

ről megvilágított térplasztikák arra építenek, hogy a fénynek az üveglapokon áthaladó útja belső fénytereket, érzékeny áttünéseket hoz létre. Az optikai hatásokat gazdagítja a rétegek fémgőzőléses színezése, főként a kék és az aransárga árnyalataiban, amely által a művész az áttünések különösen gazdag térbeli univerzumát teremti meg. A sárga sokrétű árnyalatait társítja Ősz (2016) és *Naplemente* (2017) című munkáihoz, míg az *Ívek* (2015), *Keresztek* (2015) kék tónusokat variál. A formák többnyire lekerekített prizmákra emlékeztetnek, amelyek hajlított felületei plasztikusan mindkét irányban domborodnak. *Fekete lyuk* (2014) című alkotása ezt a fajta térformát bonyolítja bravúros módon az üveglapok hosszanti felületét merőlegesen áttörő, koncentrikusan mélyülő alagút optikai illúziójával. Két szabálytalan, eltérő magasságú, mélykék árnyalatokban felragyogó elemből áll *Kettős forma* (2017) címet viselő kompozíciója, amely egy gömbölyded és egy nyújtott formát társít. *Tájkép* (2013) és *Dűne* (2011) című, aranybarna fénybe zárt plasztikai térmodellek, amelyek az időtlenség nyelvén a talaj rétegeit, a felszín lankáit idézik meg.

Ha a kamarakiállítás címében szereplő *Víziók* kifejezés érvényes az üvegből formált transzparenciák érzéki világára, Bohus Zoltán alkotásaira, konkrét értelemben érvényes a Térspirál el-

nevezésű Európai Kortárs Üvegművészeti Múzeum kivitelezésre váró tervére is. Elnevezése és makettbeli formai megjelenése Bohus Zoltán 1978-as azonos című üvegszobrából meríti inspirációját, de az épület bejáratának erózió marta, üledékes felületű részletei Lugossy Mária alkotásaira is emlékeztetnek. Dobos András építész (LAB5 Építésziroda) spirál formájú, átlátszó üvegeköpenybe ülteti át a műalkotást, amely belső terében többszintű építményt rejt. Az alapítvány szándékai szerint helyet adna nemcsak a művészházaspár hazai szinten elérhető művei kiállításának, hanem időszaki üvegykiállításoknak, alagsorában pedig üveggéztető műhely működne infrastrukturális háttérrel. Az országos mértékben hiánypótló intézmény egyfajta tudásközpontként támogatná az üvegyártás tradícióinak megőrzését, az oktatást, az utánpótlásképzést. Helyszíne pedig a szervezők szerint remélhetőleg Veszprém térsége lehetne, amit indokolna a szilikátipar több évszázados jelenléte a régióban az egykori bakonyi üveghuták, a városi kőedénygyár, a herendi porcelángyár vagy az ajkai üvegyár révén. A Pannon Egyetem szilikátipari tanszéke vagy a Laczkó Dezső Múzeum országos jelentőségű kortárs üvegművészeti gyűjteménye csak erősíti ezt a tendenciát.

Tevesz Mária

Sophie Hard – Keret nélkül

Kemény Zsófi estje.
Foton Audiovizuális Centrum,
2023. november 25.

A novemberi tematikus slam poetry-klub vendéglőadója Kemény Zsófi író, forgatókönyvíró volt a Foton Audiovizuális Centrumban. A slamen és a költészet túl a spoken word világában is jártas művész – aki új „dalokat” készül kiadni – félórás önálló blokkal szórakoztatta a veszprémi közönséget.

A 2023-as év zárásaként két elismert költőt is meghívott a Slam Poetry Veszprém – odaLÖKött KÖLTészet szervezői csapata, egyikük Kemény Zsófi volt. A novemberi klubesten ő alapozta meg a hangulatot hol melankolikus, de provokatív, hol andalítóan érzéki, máskor pezsdítő szövegeivel. A közönséggel való interakció, a profi szövegépítés, az azonnal érthető, mégis mély gondolatok, az átkötések, felvezetések, aktualizálások igazán színesé tették az előadást és a székekbe szegeztek a közönséget, melynek legalább felét ezúttal is a középiskolás és egyetemista korosztály tette ki.

Zsófi visszafogott megjelenése dacára nem rejtette véka alá véleményét. Sem a slam poetryről, sem tőle nem idegen a kritikus szemlélet, legyen szó akár politikáról, társadalmi jelenségekről vagy arról, milyen egy elismert költő lányaként felnőni. Gondolataival könnyedén azonosulhat bármelyik korosztály, de a műfajból kifolyólag leginkább a fiatalok közül kerülnek ki a követői. Edukatív és gondolkodásra ösztönöz. Szövegeinek felépítése és mondanivalója egyszerű, mentes a felesleges öntetszalgéstól, ami a bölcsész előadók körében korántsem ritka. Ezzel az attitűddel a közölt tartalom élősóban is rendki-

vül hatásos, mert könnyen értelmezhető, ami igazán kívánatos egy előadói műfaj esetében. Zsófi nem akar többet mutatni, mondani annál, mint amennyit a közönség be tud fogadni. Tisztában van a slam íratlan szabályaival, ami könnyedséget és magabiztosságot kölcsönöz számára az előadásai során. Az asztalnál ülő csendes lányból egy pillanat alatt rendszerkritikus vamppá változik, aki nem kér elnézést a véleményéért. Szarkazmusa éberen tartja a közönség figyelmét, ügyesen lavíroz a kimondott és kimondatlan gondolatok közt. Allűröktől mentes előadásmódja kiemeli őt az átlagból, nincs szüksége mesterkélt ségre, esetében érvényesül az arany szabály, miszerint a kevesebb néha több.

A város az elmúlt években korábban nem látott forrásokhoz jutott, amelyekből közvetve vagy közvetlenül a kulturális életet igyekeztek lángra lobbantani. Hogy ez mekkora sikerrel járt, azt majd az idő fogja eldönteni, ugyanis, ha elfogynak a támogatások, s piaci alapon kell talpon maradniuk a különböző vendéglátóhelyeknek és szervezeteknek, az lesz a valódi vízválasztó. Az olyan alulról jövő kezdeményezések, mint az önszerveződő slam poetry-klubok, országszerte kiállták és kiállják az idő próbáját. A veszprémi klub idén ünnepli 15 éves fennállását. Nagy öröm, hogy ezt a rátermettséget és elhivatottságot az EKF és a Foton Audiovizuális Centrum munkatársai is értékelték, s hozzásegítették a közösséget ahhoz, hogy neves előadókat láthassanak vendégül Veszprémben.

Noha a PISA-teszten az ország diákjai egyre rosszabb eredményeket érnek el, illetve a szociális és kulturális közöny már-már égbe szökő mértéket ölt, van a városban néhány maroknyi fiatal, aki igényét fejezi ki a kultúrára, mi több, ápolja és továbbadja azt. Tóth Roland és Tóth Szabolcs évek óta szervezik a tematikus havi eseményeket, valamint a *Full Kontakt* (zenés) esteket. Szabadidejükben, illetve család mellett gondoskodnak arról, hogy egy jelentős lé-

lekszámú előadói csoport és közönség havi rendszerességgel szórakozhasson. Az események fő szervezője jelenleg Roland, aki a tematikus esteket konferálja, míg Szabolcs a *Full Kontaktok*ért felel. Jelenleg segítségükre van Nagy Bianka és Pongrácz Eszter, akik a közösségi médiát színesítik grafikákkal, fotókkal és sztorikkal.

Nagy fordulatot jelentett a novemberi klubest a helyi slames közösség számára, ugyanis azóta az addig ingyenes rendezvények jelképes összegű belépő ellenében látogathatók. Más klubok ezt már korábban meglépték, Veszprémben azonban csak ősz végén került erre sor. A bevételből teremlést, eszközöket tudnak finanszírozni, és országosan ismert és elismert előadókat van lehetőség meghívni, ahogy az ezúttal is történt. Mivel a kultúra nem önfenntartó, ráadásul a kereskedelmi csatornák és a social media kifejezetten pusztítják is azt a természetes közösségekkel együtt, a megmaradásért meg kell találni azt a fizetőképes, mi több, fizetni hajlandó közeget, amely jelenlétével tartja életben a kultúrának e szegmensét.

Bodó Gergely/GeriPoppers

Pillanatkép

Slam poetry-klubest.

Vendég: Simon Márton.

Foton Audiovizuális Centrum,
2023. december 15.

Veszprém slam poetry-klubja, az odaLÖKött KÖLTészet rendhagyó költészeti estjeivel hosszú évek óta színesíti a város kulturális életét. Közel 15 éves fennállás után még mindig tud újat mutatni, meg tudja lepni közönségét. A csapat 2023 augusztusától a Foton Audiovizuális Centrum kávézójában tartja havi klubos

összejöveleteit, melyekre újabban népszerű slammereket, költőket hív egy-egy vendéglőadás erejéig.

A decemberi alkalom Simon Márton meghívásával különleges élményt nyújtott a közönségnek, hiszen olyan szerző jött Veszprémbe, aki nemcsak a slam poetry világában, hanem a kortárs magyar költészetben is jelentős szerepet tölt be.

A slames hagyományoknak megfelelően az úgynevezett Open Mic-kal indult az este, ahol szabadon választott szövegekkel állhattak színpadra az erre jelentkezők. Ezután következett Simon Márton önálló, félórás műsora, ahol a slam poetry-szövegeken túl nem volt hiány költészeti faktorban sem. Sok lírára hajazó művet hallhattunk, bepillantást nyertünk egy új, készülő kötet verseibe, de kaptunk a villámköltészetre jellemző frappáns, azonnali hatást keltő mondatokat, gondolatokat is. Sokoldalú, változatos előadásnak lehettünk részesei, melybe Simon Márton minket, közönséget is bekapcsolt egy-két interaktív jellegű slam során, ahol mindannyian szabadon közbeszólhattunk, alkíthattuk az elmondott szöveget. Az élő irodalom mintapéldája volt ez a rövid, de annál élménydúsabb blokkja a december havi slam-klubnak, s ez a lendület szerencsére az esemény végéig kitartott.

Ezután következett az este másik fénypontja, az úgynevezett *Pillanatkép* témára előre meghirdetett verseny, melyre bárki szabadon jelentkezhetett. A közönség soraiból kiválasztott zsűrihez Marci is csatlakozott. Több előadás is ahaélménnyel bírt, a műfajra jellemző pillanatnyi, itt és most történő, egyszeri és megismételhetetlen mondatokat hallhattunk az este folyamán. Politika, közélet, magánélet, család, társadalmi kérdések és problémakörök, valamint a személyes traumák témaköreiben hangzott el a legtöbb mondanivaló, melyeknek nem is a témájuk, inkább a minél kreatívabb kifejezőmódjuk alapján „ítélt” a közönség. A sajátos, hol szórakoztatóan humoros vagy éppen szívbe markolóan hatásos szövegek mellett olykor előtört egy-két slammerből az elcsépelet panelekből építkező szópufogatás, szájhóskodás, magamutogatás, szentimentális önsajnáltság is. Ezek a produkciók némileg rontották az est színvonalát, de mindent összevetve sikerült mind a fellépőknek, mind a közönségnek megteremtteni azt a felszabadult hangulatot, ami jellemzője egy jó slam poetry-estnek.

A résztvevők közül egyértelműen Vucskó Vera produkciója vitte a prímet, a legütösebb slam díját, és ezzel együtt az első helyen végzett. Alkotásában minden benne volt, ami egy igazán jó előadáshoz kell. Vera egy zenés alkalmazás felhasználóiról szóló slamet adott elő, ezzel a köznap, de mégsem közszerű témával azonnal beopta magát nemcsak a zsűri, hanem a közönség, főként a fiatal nézők szívébe is. Vera a harmadik, tízszavas versenyen is kiemelkedően teljesített, melynek során a közönség tíz tagja által kimondott szó felhasználásával kellett szöveget alkotni röpké 20 perc alatt, így megérdemelten nyerte el az este győztesének címét.

A felszabadult hangulat – ami elengedhetetlen egy jó slam poetry-eseményhez – végig meghatározó volt az este folyamán, s olyan gyorsan és könnyen oldódott fel mindenki az elhangzott előadások jóvótábol, mint ahogy e villámköltészet is hat: gyorsan és könnyen. Mindezek után bizonyára sokan kíváncsiak rá, milyen meglepetéseket tartogat az idei évre kedvenc helyi slam-klubunk – bennfentesként annyit elárulhatok, hogy 2024-ben is lesz miért ellátogatni az odaLÖKött KÖLTészet estjeire.

Éltető Erzsébet

„Szép a harc, szép ez az emberi lét”

65 év – 65 percben. Világunk versekbe szöve. A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad műsora. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2023. december 11.

Amikor Pintér Tibor 1958-ban megalapította az irodalmi színpadot, a megtorlás ideje még javában tartott, merész dolog volt kiállni közönség elé egy verssel. A cenzúra keményen szelektálta a kimondható szavakat. De a költői szép szó varázsa áthatolt ezen az akadályon is. Lelkes támogatókra talált akkor Pintér Tibor, aki maga is a közművelődés területén dolgozott. Fuchs Pál vegyész mérnök és a fiatal Borbély László, aki aztán Ki mit tud?-győztes is lett ezen a területen, az ügy mellé állt. Megszülettek az első műsorok, a hagyományos pódium-előadások.

Ezeket az időket idézték fel kivetített képek segítségével most az Agórában a *65 év – 65 percben* című műsorban a TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad tagjai, emlékezve a színpad megalakulására. 65 év a versek, az irodalom bővületében nagyon sok idő, valamilyen kohéziós erőnek lennie kell, hogy egy versmondó közösség egy emberöltőnyi idő alatt töretlenül meg-megújulva teljesíteni tudja azt a feladatot, amit egykori alapítója célul tűzött ki. A cél pedig szép szóval, versekkel, irodalmi művekkel szólni a közönséghez.

Nehéz örökséget hagyott Pintér Tibor az utódokra. Erről beszélt Porga Gyula polgármester is köszöntőjében, méltatva az elődök törekvéseit, és megköszönve az utódok helytállását. Lassan három évtizede már, hogy Szilvásiné Csordás Éva vezeti a színpadot, s ahogy a polgármester mondta: „Tibor tudta, kinek kell átadni a színpad vezetését, de kellett hozzá a közösség is, ezért maradhatott meg”. Valóban a közösség, ha változott is az évtizedek alatt, a tagokat összetartó erő, a versek, a versmondás szeretete nem változott. Az Agóra kulturális központ vezetője, Neveda Amália is erről az összetartó erőről szolt, és külön köszöntötte Horváth Imrét, aki

60 éve tagja az irodalmi színpadnak. A hat évtized alatt szinte minden műsorban szerepelt, és töretlen erővel mondja ifjúkora óta most már nagypapaként is a verseket csakúgy, mint a színpad vezetője, aki négy és fél évtizede részese a műsoroknak.

Erre a jubileumi eseményre Felföldi Gábor, az irodalmi színpad műsorainak szerkesztője és rendezője állította össze az est anyagát, a magyar költészet gyöngyszemeiből válogatva. Előttünk volt a 19. és a 20. század nagy magyar költőinek egész sora. A legismertebb versek hazáról, szabadságról, hitről, bizalomról, a pacifista érzésekről, lélekről, szerelemről, természetéről. Ami a költészetben csak megfogalmazódhat, az mind-mind megszólalt a pódiumon. Mély átérzéssel mondták a verseket a színpad tagjai. A régi pódium-előadások hangulatát érezhette a közönség. A költőket valóban magunk között érezhettük, mert minden elhangzó vers alatt a háttérkivetítőn megjelent a költő arcképe. A képeken az arcokról a kor szelleme is sugárzott. Akik még személyesen is ismerhették, meghatódva nézték a régi videofelvételen Pintér Tibor és Borbély László versmondását. Jó volt újra hallani a parasztköltészet versét is, hiszen a színpad tagjai évekig aktív résztvevői voltak a parasztköltők régi találkozóinak a Bakonyban. Ezen az ünnepi esten is beigazolódtott, hogy az egykori alapítók célja azóta valóra vált. A színpad mai tagjai – szerencsére több fiatallal a soraikban – rendületlenül haladnak a megkezdett úton tovább. Lélekemelő versmondással ajándékozták meg a szépszájú közönséget. Számomra talán egy kicsit magasztossá, patetikussá sikeredett a műsor. Feloldásnak a nagy versek után a végére jó lett volna egy-két vidámabb, könnyedebb mű, hiszen az elmúlt évtizedekben ebből is volt bőven a repertoárban – nem kis sikerrel. De csak a köszönet hangján szólhatunk a 65 éves irodalmi színpad tevékenységéről. Mindarról a harcról, melyet sokszor önmagukkal is vívtak egy-egy sikerért. „Szép a harc, szép ez az emberi lét” – szoltak a végén Szilágyi Domokos sorai. Szép volt ez az este is, méltó a színpad múltjához, jelenéhez.

Molnár Erzsébet

Egy óra a versek bővületében

65 év – 65 percben. Világunk versekbe szöve. A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad műsora. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2023. december 11.

Különleges műsorral készült a veszprémi TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad az Agóra kamaratermében. A kiváló versmondókból álló csapat a magyar költészet kétszáz évtizednek gyöngyszemeiből válogatott. Mi, nézők egy igazán színes és jól átgondoltan megszerkesztett időutazáson vehettünk részt, ami vé-

gigrepített minket Csokonaitól kezdve Adyn át egészen Kányádi Sándor legmeghatározóbb vagy éppen kevésbé ismert művein. Előadásukat aznap kétszer mutatták be.

A teremben a nézők számára biztosított székek félkörben voltak elrendezve a kis színpad előtt, ezzel is érzékeltetve, hogy egy erős csapatként minket – nézőket – is a közösségük részeként üdvözölnek, hiszen egy közös ügye ott és akkor mindenkinek volt: a versek szeretete.

Felföldi Gábor a műsor kezdetén megjegyezte, ez az este afféle fáklyaátadás, hiszen tiszteletüket szeretnék kifejezni az irodalmi színpad korábbi generációi iránt, és bemutatkozna a fiatal nemzedék, akikben továbbra sem lankad a versek iránti rajongás. Az irodalmi színpad nagy múltra tekinthet vissza. Pintér Tibor előadóművész és népművelő alapította 1958-ban Fuchs Pál vegyészrel és Borbély László versmondóval az oldalán. Az 1970-ben elhunyt Váci Mihály tiszteletére 1971-ben vette fel nevét az irodalmi színpad. Pintér Tibor negyven éven át irányította a versmondó csoportot, majd 1998-ban egyik kiemelkedő tanítványának, Sz. Csordás Évának adta át a színpad vezetését, aki azóta is töretlen lelkesedéssel irányítja a csapatot. Méltó örököse a nagy múltú színpadnak, hiszen működnek, színvonalat képviselnek és bátran vetik bele magukat az újításokba a hagyományok lerombolása nélkül.

A műsor egy nosztalgikus vetítéssel indult, melyben számos fotót mutattak előadásaiából, szinte a kezdetektől. A film szép és meghitt visszaemlékezésékként szolgált, kihangsúlyozva, hogy a versekre és az ilyen irodalmi színpadokra igenis hatalmas szükség van.

A versmondók egytől egyig érthetően, szépen beszélnek, minden egyes szavukat érteni lehet, és valljuk be, ez nagy kincs és ritkaság manapság. A verseket logikusan és követhetően tagolják, pontosan átadják azok atmoszféráját és érzelmeit. Ezek mellett folyamatosan tartják a szemkontaktust a nézőkkel, ezzel is megerősítve az amúgy is érzékelhető befogadásukat. A műsor alatt végig érezhető volt a rengeteg munka és beszélgetés, ami köztük végig mehetett. Az egyébként szűkös teret is változatosan használták ki, alakzatokban álltak fel, pozíciókat váltottak vagy szintkülönbséggel érzékeltették a versek csoportosításait. A versmondók előtt volt mikrofon, bár végig az volt az érzésem, hogy tulajdonképpen nem is lenne rá szükségük, hiszen mindegyikük csodásan be tudta beszélni a teret hangosítás nélkül is.

Műsorukat lelkes vastappsal hálálta meg a közönség. Talán egy kicsit elcsépelet mondás, de a *mai rohanó világban* jó néha visszatekinteni elődeink gondolataira és érzéseire. Hiszen az emberi problémák nem sokat változtak az évszázadok alatt, jóleshet meghallgatni, hogyan birkózott meg a szerelemmel például Ady, vagy a szegénységgel József Attila. Nem lehet elmenni amellett sem szó nélkül, hogy verset jól mondani és átadni igenis nehéz. A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad ismét bebizonyította, hogy hatalmas örökségüket a mai napig kitűnő helytállással ápolják és viszik tovább.

Kárpáti Barbara

„Ha a versek megmaradnak, talán a lényeg marad meg”

Szerb Antal száz verse – Bálint András önálló estje. Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín, 2024. január 20.

Középiskolát végzett magyar ember számára Szerb Antal neve nem csenghet ismeretlenül; tudós szellemiségének, kivételes intellektusának csillogó humorral megírt alkotásai a magyar irodalom és irodalomtörténet megkerülhetetlen részévé váltak. Minthogy felelősségével tanárként és irodalmárként ő maga is tisztában volt, az irodalomtörténetre soha nem is tudományként, mint inkább afféle lob-bitevékenységre tekintett, melyet annak érdekében szükséges folytatni, hogy az emberek jó könyveket olvashassanak.

Az általa összeállított *Száz vers* című versantológia leginkább arról ismert, hogy a világirodalom válogatott gyöngyszemeinek Babits, Kosztolányi, Radnóti, Ady, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád, Arany János stb. által készített műfordításai mellett a versek eredeti görög, latin, angol, francia, német és olasz szövegeit is tartalmazza. A kötetbe szánt szövegek beszerzését s a tulajdonképpeni szerkesztési munkát az 1943-as év második felében Szerb már behívott munkaszolgálatosként végezte el – igaz, egyelőre még Budapesten. Mivel a számára kijelölt kényszerlakhelyet nem hagyhatta el, a gyűjtemény volt kollégái és barátai, köztük is elsőként Nemes Nagy Ágnes segítségével készíthette el. Habár több lehetősége lett volna elbújni vagy megszökni a nyilasok elől, szentül hitte, hogy a körülmények, beleértve a háborút is, csak egy bizonyos pontig állatiasíthatják el az embert, s hogy a gyarlóságnak van e világi végpontja. Tévedéséért, mint annyian mások, ő is az életével fizetett. 1944 nyarán Fertőrákosra, majd az északnyugati határvidékhez vezényelték, ahonnan soha többé nem tért haza.

Önálló színpadi estjében Bálint András a *Száz vers* segítségével állít méltó emléket a tragikus sorsú írónak; elsősorban a kötet készítési munkálataitól a haláláig terjedő életszakasz fókuszából világitva meg életének egy-egy fontosabb eseményét. Az első Szerb-levelet, melyből viszonylag hosszú rész hangzik el a színpadon, egykori tanítványa írta Sík Sándor katolikus költő-tanárnak, akitől a készülő verseskötet számára akarta megszerezni Assisi Szent Ferenc *Naphimnuszának* műfordítását. E levélben Szerb mintegy mellékesen megemlíti, hogy a gimnáziumból, amelyben 16 évig tanított, elbocsátották, fizikai munkát végeztetnek vele, és a ruháján sárga csillagot hord. Helyzetéről egyébiránt nem panaszkodik, reméli, hogy a háború hamarosan véget ér, s az

élet előbb-utóbb a normális kerékvágásba térhet vissza.

Bizonyos értelemben ezt a baljós látú miliőt rögzíti le maga a színpadkép is, mely az előadás ideje alatt végig változatlan marad. Teljesen sötét háttér előtt épp csak a szükséges mértékben megvilágítva áll „a tanári asztal”, melynek a nézőtér felőli oldala egyben tábla is (szintén fekete). Bálint András majd’ 70 percen keresztül áll az asztal valamelyik oldalán, fekete ingben, fekete nadrágban.

Nem mondanám, hogy bármiféle szerepet is „eljátszik” ezen az estén, legalábbis a hagyományos értelemben véve semmiképpen. Színészi játékának célja ezúttal éppen az, hogy láthatóvá tegye azt az őszinte hálát, tiszteletet és nagybecsülést, ami őt magát is a gimnáziumi irodalomórák óta (s főképp a *Száz vers*nek köszönhetően) köti Szerb Antalhoz. Igaz ugyan, hogy a kiskamasz Bálint Andrásból végül sem híres költő, sem filosz műfordító nem válhatott (s aki a darabot egyszer végignézi, mindezt rezignált beletörődéssel nyugtázza), ám az az emlék, hogy a magyar nyelvet, irodalmat, sőt, magát az előadó-művészetet is éppen ezeken a verseken keresztül ismerte és szerette meg, kitörölhetetlen nyomot hagyott életében. Annak tehát, hogy az előadás komolysága nehogy komorságba csúszsék, Szerb Antal utánozhatatlan humora, önironikus megjegyzései mellett Bálint András harsány vidámságot keltő saját anekdotái s hajdán volt szép reményekkel megírt irodalmi zsenéi is többször elejét veszik.

Mindemellett az est valódi hitelét, noha természetesen nem hangzik el mind a száz költemény, mégiscsak maga a *Száz vers* szavatolja. Ahogy ugyanis a kötet bevezetőjében maga Szerb Antal írta, majd’ mindegyik vershez „valami egészen személyes megrendülés emléke” köti, s „mindegyikük vigasztalója volt egyszer egy magányos vagy bánatos órán”.

Az előadás tehát pontosan ezekből a megrendülésekből és magányos órákból idéz meg néhányat – mindegyik mellé odaállítva a válogatás tematikusan vagy hangulatilag leginkább odaillő darabját. A Szerb saját levelei, versei és naplójegyzetei alapján színpadra vizionált viszonyoknak és szituációknak a valódi megérzékítését, katartikus átélhetőségét itt és most (a zseniális színészi arányérzék mellett) talán pontosan azok az irodalmi szövegek teszik lehetővé, amelyek majd’ 80 évvel ezelőtt magának Szerb Antalnak is legmegbízhatóbb lelki társaságát jelenthették. Egy-egy költeményhez tehát mindig Szerb Antal élettörténetén keresztül érkezünk meg, ám maga a vers rögtön végtelenné tágítja az adott történelmi/életrajzi pillanatot – míg nem a nézőtérén ülő hallgatóság minden tagja is önmagát, saját elmúlt vagy jelenlegi körülményeit ismerheti fel benne.

Vigyázat: a darab nem mentes megrendítő életigazságok direkt kimondásától, nyomokban akár kényelmetlen déja vu érzést is kelthet. Köszönet érte Bálint Andrásnak!

Lovizer Lilla

30 éves a Veszprémi Szemle

Konferencia és kötetbemutató.
Laczkó Dezső Múzeum,
2023. november 24. *Veszprémi Szemle* 71. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Kisfaludy-terem.
2023. december 15.

Időszeledek

Az az eset fordult elő, hogy a harmincadik születésnapjához érkezett *Veszprémi Szemle* mellékletét jelentő vaskos kötet (*Időszeledek Veszprém történetéből – Válogatás a Veszprémi Szemle 30 évéből* 584 oldalon) előbb jelent meg, mint maga az ünnepi kötet, a 71. szám. Mindenesetre a Laczkó Dezső Múzeum előadótermében imponálóan halmozódó mellékletek jól illettek a különleges születésnaphoz; az országban is igen kevés helytörténeti, településtörténeti kiadvány ér meg ilyen szép évfordulót. Ami ennél is fontosabb: minden megjelenő számból az derül ki, hogy milyen kimeríthetetlen Veszprém és környéke történelme. Kiváló szerzők tolmácsolásában kerülnek az olvasók elé a múlt izgalmas szeletei meg a városhoz kötődő, másutt megjelenő, feldolgozásokról szóló ismertetések abszolút aktuálisan.

Volt hát mit ünnepelni a rendkívül nívós, az akadémiák, tudományos műhelyek és levéltárak által országosan is számontartott *Szemle*-folyam születésnapján. Az alapító főszerkesztő, Tölgyesi József bevezetője után két polgármester, a *Veszprémi Szemle* első kiadója, Dióssy László, majd a város jelenlegi első embere, Porga Gyula köszöntötte a rendezvényt. Elhangzott, hogy a történelmi háttérre és a lokálpatrióta gondolkodásra Veszprém mindig lehet számitani, hogy milyen óriási szerepe van a harminc év alatt a *Szemle* körül kialakult szellemi körnek, hogy nem a képességünk és a lehetőségeink határozzák meg a jövőt, hanem a döntéseink. Ilyen sorsdöntések vezettek ahhoz is, hogy 2023-ban Veszprém lehetett Európa kulturális fővárosa.

Érdekes témákkal, rangos előadókkal folytatódott az ünnepi program: ismertető hangzott el a helytörténet országos folyóiratáról, a *Honismeretről*, amely tavaly volt ötvenéves, Veszprém és a Szentszék diplomáciájáról az 1550-es években, valamint Veszprém püspökeiről a 13. században. A további előadások a közelmúlt várbeli kutatásaihoz kötődtek: új információkhoz jutottak a régészek a középkori és újkori várfalokról és erődítésekről, eredményekről számoltak be a Szent Mihály-székesegyház altemplomában folyó kutatásokkal kapcsolatban. Hallottunk a székesegyház altemplomában feltárt, 17. századi temetkezések viseletének restaurálásáról és a szintén a veszprémi várból származó, 17-18. századi számológépekről.

Ha majd szó lehet egy Veszprém-monográfia elkészítéséről, kiváló segítség lesz a *Veszprémi Szemle* kiadványok harmincévi termése. Ilyen szempontból mutatta be a válogatáskötetet Karlinszky Balázs, a Veszprémi Főegyházmezei Könyvtár és Levéltár vezetője. Akárcsak a *Szemle* periodikákat, az ünnepre megjelent tekintélyes mellékletet is ingyen vihette magával minden érdeklődő, aki megjelent a konferencián.

71.

A *Veszprémi Szemle* várostörténeti folyóirat harmincadik születésnapját ünneplő konferenciát követően ismerkedhetek meg az olvasók a születésnapjával, amely a *Szemle*-sorozat 71. darabja. Maga a bemutató a szokásos helyszínen, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Kisfaludy-termében zajlott, szokásos volt az érdeklődők szép száma is. A közönség ezúttal egy másik aktuális kiadvánnyal is megismerkedhetett, mégpedig a *Beszélő Veszprém* kötetével, amely az EKF-program támogatásával, a *Beszélő városok*-sorozat részeként látott napvilágot. Az újdonságot a sorozatszerkesztő, Mátay Mónika és a kötet szerzői mutatták be.

A friss tanulmányok sorát a *Veszprémi Szemle* 71. számában S. Perémi Ágota munkája kezdi *Új avar kori lelőhely Veszprém-Csucskai dűlőben* címmel. Kádár Tamás a királynéi birtokokról ír Veszprém és a történelmi Veszprém vármegyében az Árpád-korban. Bagi Zoltán Péter Veszprém 1593-as elvét taglalja. Egy jóval későbbi kort idéz, a Tanácsköztársaság leverését követő időszakot Nagy Szabolcs, aki érdekes írásában a két városi vezető, Jankovics Lajos és Szabó Gáspár büntetőperéről számol be. Végül ki más, mint Rybár Olivér lenne a szerzője a *Cholnoky Jenő és a szülőváros, Veszprém természetföldrajza* című tanulmánynak.

A közlemények részben olvashatunk városunk és első testvérvárosi kapcsolata, Bottrop történetéről Heike Biskup és Szűts István Gergely közös munkájában, Kovács Győző Gyula Veszprémről, a vizek városáról ír, mégpedig az áradásokat tekintve. A veszprémi múzeum harmadik igazgatóját, D. Nagy Lászlót Regénye Judit írásából ismerhetjük meg, a 20. század második felében készült, nyomtatott várostérképekről pedig Somfai Balázs mesél. Rainer Pál munkájának címe szokatlan: *Hagyományörzője volt-e a m. kir. 31. honvéd gyalogezrednek a m. kir. 4. honvéd gyalogezred, vagy sem?* Elolvastva az írást sem könnyű megtalálni a választ a kérdésre, ami természetesen nem a szerző, hanem a kor és a helyzet hibája.

A 71. *Veszprémi Szemle* utolsó fejezete (*Azok a régi jó veszprémi idők*) is hasznos olvasnivalót ígér; mint a család mai képviselője, a több mint 200 éve Veszprém élők Próder családjáról kapunk információkat Próder Józseftől. Ő egyike azon nyolc (!) Pródernek, akik elvégezték a Veszprémi Vegyipari Egyetemet, sőt, szerzőnk az intézményben, majd jogutódjánál, a Pannon Egyetemen 43 évig volt

oktató. Ide vezetett a család magyarországi útja, ami azzal kezdődött, hogy az ősök a 17. század körül Poroszországból Zircre költöztek.

Engedjen meg itt egy személyes megjegyzést az olvasó! Megbeszéltük a főszerkesztővel, hogy a *Veszprémi Szemle* 72. számában a Próder családot Gomborék követik a rovatban. Készültem Jóska bácsihoz, hogy elmondjam az újságot, de a kérdéses napon a halálhíre ért el. 88 éves korában elment a zseniális veszprémi ezermester, villanyszerelő és helytörténész.

Őrsi Ágnes

Titoktalanítás

Borítékolható szerelem.

Nyáry Krisztián és Náray Erika irodalmi estje. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2024. január 19.

„Szerelmes levelet mindenki írt már.” Ezzel az egyszerű kijelentéssel kezdte zenés irodalmi estjüket Nyáry Krisztián, a népszerű író. Sokáig kutatta írók, költők szerelmes leveleit, kutatta kapcsolataikat, melyek évekig titkosak voltak.

Aztán szinte narrátorként vett részt a műsor további részében, és olvasott fel részleteket egy letűnt század népszerű irodalmi személyeinek leveleiből. A kissé száraz tények felolvasását próbálta hangulatosabbá tenni Náray Erika színművész, aki folytatta egy-egy szerelmes levél ismertetését, és jó hangulatú dalokat énekelt. A néző a szonok, a kuplák világában érezhette magát.

„A magánlevél nem műalkotás” – mondta az író. Nem is érezhette a néző, hogy irodalmi esten van. Inkább csak egy beszélgetős felolvasóest részesei lehettünk. Móricz, Örkény, Krúdy, Karinthy, Kosztolányi, Ady és Szerb Antal leveleiből ismerhettük meg a titkokat. Azokat a híres vonzódásokat, melyek az írók tollait vezették, mikor szerelmeiknek papírra vetették a sorokat. Az embereket régen is érdekelték a hírességek titkos viszonyai ugyanúgy, mint napjainkban a celebvilág nem titkolt titkai. Nyáry jó érzékkel nyúlt ezekhez a levelekhez és rendezte kötetekbe őket. De ez az előadás kicsit egysíkúra sikerült, még akkor is, ha a dalok lendítettek a száraz tényeken.

Náray Erika színházi szerepei mellett kiváló jazzénekes is. Zenekarával több nagyon sikeres zenei est részese volt már. Most Berdisz Tamás kísérte zongorán. Ő gondoskodott a jó ritmusról, és kiváló zongorajátéka nagymértékben emelte az est színvonalát. Mert a régi levelek száraz tényei már nem tűntek oly érdekesnek, mint egykoron. Ezek az irodalomtörténeti tények a közönség nagy része előtt már ismertek voltak. Kellott hát a zene, a dal, hogy jó hangulatú legyen a műsor. A jazzes ritmus, a vidám, néhol pikáns szövegek, a megzenésített verssorok a régi

kuplékat, sanzonokat idézték. A kiváló énekhang és a tisztán érthető dalszövegek pedig az előadót dicsérték és sikert arattak. De sokak számára hiányzott a dalokhoz a mozgás. A színésznő minden dalt ülve énekelt, úgy, ahogy a prózai szöveget is elmondta az íróval együtt. Pedig a dalok szövege adta a mozgás lehetőségét is. A ritmus, a mozgás és a szöveg harmóniája talán jobban magával ragadta volna a közönséget. Még egy közös dalolás is befért volna ezekbe a különleges szerelmi kalandokba. Az énekek után maradhatott volna az előadó a dalos szerepben, várva a következő prózai megszólalást. Minde mellett érdekes volt hallani, mennyire más stílusban írtak egykoron az írók szerelmeknek. Móricz még leveleire is irodalmi műként tekintett. Örökény ironikus stílusa leveleiben is jelen volt, mint ahogy Krúdy romantikus bohémsága. Érezhettük Karinty és Kosztolányi kapcsolati viszontagságait. Ady könyörtelen szókimondása pedig azóta is megtöri a női szíveket. A munkaszolgálatosok levelei is fennmaradtak, hallhattuk a műsor befejező részében. A bohémságok után úgy hatott Szerb Antal tragédiája és reménykedő sorai párjának, hogy az ember elfeledte egy pillanatra az élet örömeit.

De a régi szerelmi történetek azért mosolyt csaltak az arcokra. Talán többen elolvassák Nyáry Krisztián *Így szerettek ők* című irodalmi szerelmes könyveit, mert ezek a régi szerelmes levelek jó kikapcsolódást jelentettek, és lehet, hogy kedvet is csináltak az olvasáshoz.

Molnár Erzsébet

Barokk freskófestészet Magyarországon

A Barokk freskófestészet Magyarországon című kötet bemutatója. MMA Veszprémi Munkacsoport, 2023. december 7.

A Magyar Művészeti Akadémia Veszprémi Munkacsoportja 2023. december 7-én, a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának székházában mutatta be a *Barokk freskófestészet Magyarországon* című vaskos kiadvány első három kötetét. A jelenlegi Magyarország területén található barokk freskóemlékeket mélyreható alaposítással bemutató korpuszt Jernyei Kiss János szerkesztő, Gaylhofer-Kovács Gábor főmuzeológus, a szerkesztő munkatársa és Nagy Veronika, a Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény igazgatója ismertette az érdeklődőkkel. A vendégeket Oberfrank Pál, az MMA Veszprémi Munkacsoportjának elnöke köszöntötte, a beszélgetést Pécsi Györgyi, az MMA Kiadó ügyvezetője moderálta.

A hazai barokk freskófestészet átfogó feltárásának ötletét, ahogy Jernyei Kiss

János fogalmazott, baráti beszélgetések adták. A vállalkozás 2008-ban, egy OTKA-pályázatnak köszönhetően indult el, a kutatócsoport a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Művészettörténet Tanszéke, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (2017 óta Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ) és a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum együttműködésével jött létre.

Bár az elsődleges cél a freskóemlékek részletes dokumentálása volt, a kutatás során készült fotók és műleírások nyomtatott korpuszban való közzétételét is tervezték. Ennek összeállítását a korábbi nemzetközi minták alapján kezdték meg, elsősorban a német Corpus der barocken Deckenmale-rei in Deutschland című sorozat felépítéséhez igazodva. A négykötetesre tervezett korpusz topografikus, így régióként és egy-egy kötetben belül megyénként veszi számba az emlékeket. Minden egyes freskó ismertetése azonos szisztéma szerint történik, az alapvető adatok, az állapot, a művészettörténeti leírás és ikonográfiai értelmezés mellett megismerjük annak az épületnek az építéstörténetét is, amelyben a falfestmény található, illetve alaprajzokon betűjelek mutatják, mely alkotás pontosan hol helyezkedik el. A szakmai leírások mellett a kötetek legértékesebb elemeit a freskókról készült részletgazdag, zömében nagyméretű színes fényképek adják.

A szerzők elmondták, hogy a helyszíni kiszállások során, nemritkán teleobjektívvel készített digitális fotók, közeli részletfelvételek abszolút új irányba vették a kutatást. A technikának köszönhetően addig soha nem látott részletességgel vizsgálhatták az adott műveket, majdnem olyan közelségből és nézőpontból szemlélve a freskókat, mint egykor az állványon dolgozó művészek. A felvételek így tudták segíteni a technikai kivitelezés megértését és az attribúciót, azaz az egyes művészek és műhelyek azonosítását, valamint az ikonográfiai program megfejtését is.

Barokk emlékek szempontjából Veszprém megye (amely terjedelemben az első kötet körülbelül kétharmadát teszi ki, de a második kötet elejére is átcsúszik) az egyik legizgalmasabb. A kor jelentős művészei közül dolgozott itt Franz Xaver Bucher, Johann Ignaz Cimbal, Franz Anton Maulbertsch és Josef Ignaz Mildorfer. A művészet- és pompakedvelő egyházfőknek köszönhetjük a pápai és sümegi római katolikus plébániatemplom, a veszprémi püspöki palota és a zirci ciszterci apátság templom falképeit, csak hogy a legkiemelkedőbb műemlékeket említsem.

A 2008-ban indult kutatás eredményeképp a Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megyét bemutató első kötet 2019-ben, a Baranya, Somogy, Tolna és Zala megyét bemutató második kötet 2020-ban, a Győr-Moson-Sopron és Vas megyét bemutató harmadik kötet 2022-ben jelent meg. Az előkészítési fázisban lévő negyedik kötet a Dunától keletre fekvő, barokk emlékekben sokkal szegényebb régiók freskófestészetét foglalja majd össze.

A több mint 40 szerző közreműködésével megvalósuló hatalmas projekt keretében egy rendkívül adatgazdag, precízen szerkesztett korpusz áll össze, amelynek elegáns küllemet kölcsönöz a letisztult tipográfia és az ehhez illeszkedő, ezüstszerű betűkkel nyomott éjkék vászonkötés. Művészeti alkotásokat bemutató kiadványok esetében mindig érzékeny pont a közölt fényképek minősége és színhelyessége, itt azonban erre sem lehet panasz. Sőt!

Abban biztosan lehetünk, hogy a magyarországi barokk freskófestészetet bemutató korpusz az elkövetkező 100 évben az alapvető kiindulási pontot és tudományos forrást fogja jelenteni a korszakkal foglalkozó szakemberek számára. Bízom benne, hogy a feldolgozott emlékek online felületen és angol nyelven is elérhetővé válik, hiszen nemzetközi viszonylatban is jelentős munkáról van szó.

A kötetek az MMA Kiadó honlapján 25 százalék kedvezménnyel vásárolhatók meg. De vigyázat! Nagy méretük és jelentős súlyuk miatt lefekvés előtti könnyed olvasmánynak nem ajánljuk.

Sipos Anna

A lassú nézés ígérete

Géczi János: *Judith, avagy a baltás gyilkos felesége*. Kalligram, 2022.

Géczi János író, költő, vizuális művész – „mesterségeinek” felsorolása most nem alkotói nagyságát és sokoldalúságát hivatott érzékeltetni, hanem látásmódjának stiláris eredőit. Persze, amikor elbeszélő regényt ír, nem a dekollázsok technikáját, látványerejét, sajátosságait alkalmazza. Ha plakátokat tépked, mint ezt legutóbb Rómában tette, s ezzel új jelentést és új esztétikai élményt ad az időben, témában eredetileg elkülönülő plakátoknak, nem hosszú szövegfolymok közlési lehetőségeit, módszereit próbálja áttemelni a regények műfajából. Ami azonban perelhetetlenül közös a Géczi János által gyakorolt három irodalmi, képzőművészeti műfajban: a kozmikus méretű, izgalmas asszociációs tér, melyben szabadon és jól követhetően mozog.

A könyv címe szerint akár politikai krimi, leleplező írás is lehetne: *Judith, avagy a baltás gyilkos felesége*. A történelmi valóság vonulata és kiterjedése éppúgy benne van, mint a magánéleti fikció. Géczi nem csapja be az olvasóit. Halálos pontossággal írja le a „rosszul olvasott múlt” következményeit, a rossz olvasásból fakadó téveszméket. És a múlt helyes olvasásából kiszámítható, megjósolható jövőt, ami elől sokszor nincs menekvés. Az időben, térben, az emlékezetben vagy a valóságban valahol megvalósult, esetleg összekapcsolódó, gyakran nemzedékektől és földrajzi elhelyezkedéstől is független

kapcsolatainkat egymással. Közös történetünket.

A könyv címszereplője, de nem feltétlenül főhőse Judith, pszichológus. Azért vagyok bizonytalan főszereplői státusza miatt, mert Géczi művében az asztaltáncoltatásban is jártas Lizetta – aki úgy néz ki, mint „egy avantgárd festmény” – azt mondja: „Én azt hiszem, hogy Európában manapság nincs olyan ember, aki méltó lenne regényhősnek. Nem véletlen, hogy egyetlen jó regénynek sincs se hőse, se története.”

Mellékszereplője ezen a ponton elmentmond a szerzőnek, mert az ő regényének története van, sőt főszereplője is, akit főhősnek persze nem muszáj nevezni. Ráadásul ez egy jó regény. Hogy európai-e, abban nem foglalnék állást, mert térben sem egészen az, szereplői sorsában jobbára igen, de az ő értékeiknek múltjában és lehetséges jövőjében nem biztos, hogy klasszikusan európai.

Judith pszichológusként az ezotériából él, tenyérjódát működtet Budapesten a VIII. kerületben. Fiát Bakuban hagyja, a kis Ajaz katonatiszt apjával él. Az apa egyébként szolgált Budapesten, a rendszerváltás előtt, a szovjet megszállók tisztjeként, aztán többek között Bakuban, később megint a magyar fővárosban, ahová később felnőtt fia is követi. Ajaz felkeresi a jósdát a VIII. kerületben, és oda többször is visszatér. Nem derül ki, tudja-e, hogy anyja a jósnő, aki tenyeréből kiolvassa a múltat, s annak alapján leírja neki a jövőt. Judith viszont tisztában van vele, hogy Ajaz tartja elé tenyereit, de az asszony nem árulja el magát. Nem mond el neki semmi személyeset, csupán Ajaz felvetéseire válaszol. „...S azok mindegyike olyasmi volt, amiket jósdában szokás feltenni.”

Géczi János „a lassú nézés” technikájával írta meg elbeszélő regényét. A „lassú nézés nagymestere” a bakui orosz kolónián élő, gondozásra szoruló Ányecska. „A lassú nézés annak az ígérete, hogy a pillanat eltart az öröklétig. Vagy hogy a pillanat örök” – írja Géczi János Ányecska és tulajdonképpen a saját látásmódjáról.

Géczi a lassú nézéssel nemcsak az embert, hanem annak a személyiségéről árulkodó környezetét is rendkívül láttatóan ábrázolja. A Magyarországra vezényelt orosz katonatisztek futókasznú pongyolában az erkélyről nézelődő, szokított feleségeinek sóvárgását, a tengert, a hegyeket, a bakui utcát, a koszlott házfalakat. A nézés lassú, ám a cselekmény dinamikus. Leteletlenül olvasmányos. De olvasni is csak lassú nézéssel érdemes.

A könyvnek van egy első kötete is, *A tenyérjós*. Abban Judith szegedi egyetemistaként idehaza és a világban keresi önmagát. Én a másodikkal, a *Judith* cíművel kezdtem az olvasást, hiszen mindkét kötet önálló, egész, s külön-külön is a teljességet kínálja. Kronológiájában a *Judith* folytatása *A tenyérjós*nak, ám az előzmény ismerete nélkül is hiánytalan élmény. Ennek ellenére, sőt részben emiatt *A tenyérjós* már csak azért is szembesítően érdekes, mert ha azt olvassuk másodikként, akkor

visszafelé megyünk az időben. A megismert jövőből tudhatjuk meg, jól olvastuk-e a múltat.

Hajba Ferenc

Betlehemnek szép határán

A VEB2023 bemutatja: *Betlehemnek szép határán – A téli ünnepekör népszokásai*. A Balaton elvlaszt vagy összeköt?

A múzeumok esetében az utóbbi. Mikor 2023 év elején olvastam Petánovics Katalin *A vörsi báltáncoltató betlehem* című tanulmányát, nem gondoltam, hogy a 2023-as évet a vörsi betlehemes csapattal fogjuk zárni a Laczkó Dezső Múzeumban.

Év közben érkezett a felkérés, hogy javasoljunk helyszínt a Marcali Múzeum nagyszabású programsorozatában megvalósuló időszaki kiállításnak.

Sajnos, de így utólag hál’ istennek, a Bakonyi Ház hátsó szobájában vagy „műhelyében” a felújítás után nem sikerült a tervezett kiállítást megvalósítani. A Marcali Múzeum megkeresése épp jókor érkezett, a turisztikai szezonon kívül sikerült egy rendkívül érdekes, sok egyezést mutató témáról szóló tárlatot adaptálni. A kiállítást azzal a céllal hozták létre, hogy bemutassák a Marcali környéki téli népszokásokat, és egyúttal ráirányítsák a figyelmet a hagyományok közösségi erejére, megőrzésük fontosságára.

A kiállítás anyaga a magyar nyelvterület egyik legnagyobb múltú báltáncoltató betlehemes hagyományokat éltető vidékéről érkezett, ahol a szokásgyakorlásban a felnőtt lakosság is aktívan szerepet vállal.

A kiállítás fókuszában a nagyméretű és igazán fajsúlyos báltáncoltató betlehemes álltak, valamint kiegészültek műtárgymásolatokkal. A régi és új tárgyak egyidejű bemutatásával kiváló összehasonlítási, értelmezési lehetőséget nyújtott a látogatók számára, összehasonlíthatták a Balaton-felvidék és a Bakony kalendáris szokásaival, valamint a betlehemes történetiségéről, használatuk funkcionális és esztétikai kérdéseiről képet kaphattak. Az értelmezést és az időutazást segítő archív film- és fényképfelvételekkel gazdagították az összeállítást. A kiállítást megnyitotta Vidák Tünde etnográfus, a Marcali Múzeum igazgatója, közreműködött a Vörsi Báltáncoltató Betlehemes Csoport.

A kiállítás megnyitón a vörsi báltáncoltató betlehemesek örömhírét hozták a Kisjézus születésének. Nem véletlenül állt ez a szokás a kiállítás középpontjában. A néprajzi értelmezésben már megszokott módon nem kiragadva, egymagában szerepelt a tárlaton, hanem megjelentek Marcali és környéke téli ünnepekörhöz fűződő további népszokásai is.

Épp S. dr. Lackovits Emókéval fedeztük fel a kisebb eltéréseket a Luca-napi szokásokban, a „kotyulás” és a Luca-szék készítése variánsai figyelhetők meg Veszprém vármegyében. A szentcsaládjárás, a regölés, az „aprószentekelés”, a háromkirályjárás mind-mind egészen hasonló módon őrződtek meg a Balaton mindkét partján. A szívemnek legkedvesebb a terített karácsonyi asztal, amit csupa varázs és mágikus erő vett körül, mindamelllett, hogy autentikus közeget teremtett a betlemehezés szokásának és az egész téli ünnepekörnek.

A kiállítás, mint említettem, egy programsorozat eleme, amelyen december 2–17. között a somogyi báltáncoltatók találkoztak, valamint Balatonberény, Hollád, Kéthely, Vörs és Marcali településeken minden a csodavárás időszakáról szólt. Európa kulturális fővárosa nem is zárhatta volna méltóbban a 2023-as évet, mint a Megváltó születésének hírvivőiről szóló programsorozat megrendezésével. Mert: betlehem nélkül nincs karácsony!

L. Karsai Henriett

A Tempvs Fvgit korzikai éneke

A Tempvs Fvgit énekegyüttes hangversenye a veszprémi Szent Margit-templomban. *Fructus Labiorum Komolyzenei Fesztivál*. 2023. december 16.

Rendkívüli eseményláncolat színhelye volt a veszprémi Árpád-házi Szent Margit-templom advent harmadik vasárnapjának előestéjén.

Abban még nem volt semmi rendkívüli, hogy este 6-kor gyertyagyújtásos szentmise volt a *Rorate coeli – Harmatozatok, magasságos egek* éneklésével, hiszen Jézus Krisztus megszületésének előkészületi ideje van. Utána 7 órára volt meghirdetve a *Fructus Labiorum Komolyzenei Fesztivál* utolsó előtti hangversenye a korzikai énekegyüttes, a Tempvs Fvgit közreműködésével, melyet a gyertyák elfújása, illetve a városi gyertyagyújtás szertartása előzött meg. Azok, akik jelen voltak a szentmisén, díjtalanul vehettek részt az eseményen, a frissen érkezőknek belépőt kellett fizetni. Igaz, az így összegyűjtött összeg karitatív célokra fordították, ám a jelenség mégis kissé visszatetsző, hiszen nem volt még példa arra, hogy a városi adventi gyertyagyújtás belépődíjas lett volna.

Azok számára, akik a misén is ott voltak, igencsak szembeötlő volt a különbség a két gyertyagyújtás között. A második gyertyagyújtás előtt Tornavölgyi Krisztián, a házigazda plébános a születendő isteni gyermek képviselte tisztaságról és az általa közvetített szeretetről beszélt, majd megérkezett Porga Gyula polgármester, aki a szeretet emberi oldalát hangsúlyozta, majd

– a mindvégig jelen lévő Ovádi Péter képviselő társaságában – meggyújtotta a gyertyát, és angolosan távozott (nyilván egyéb programjai miatt).

Ezután kezdődött a hangverseny vagy egyházzenei áhítat: nem is tudom, hogyan kéne igazából nevezni.

„A Tempvs Fvgit az énekegyüttes, amely hangot ad az időnek. Az időnek, amely csendben telik Korzikán, a folyó ritmusának, az évszakoknak és rítusoknak, amelyek ma is érintetlenül őrzik archaikus jellegüket” – hirdeti az ismertető anyag.

Négy férfiú jelent meg a térben, egy a szentély előtt, három hátulról bevonulva, a *Szentlélek-himnusz* (*Veni Sancte Spiritus*) énekelve, mely részint a Szentlélek eljövételét, részint az Ő segítségül hívását volt hivatott szimbolizálni. Dallamosságuk valami furcsa, ősi, gregorián előtti énekes világot idéz. Előzőleg megtudtuk, hogy kopt dallamokról van szó, korzikai hagyományozásban. A harmóniak egyszerűek, mediterrán népi harmóniak voltak, mintha az ún. quodlibet éneklési stílus kelt volna életre, melyben egyvalaki énekel a fő dallamot, a többi pedig úgy rögtönöz fölötte, hogy az egész a fülnek kedves hangzattá csendüljön össze. Ez meg is valósult, mégpedig maradéktalanul. A négy egybeolvadó férfihang tisztasága akkor is páratlanul figyelemre méltó, ha a tenorista olykor kicsit magasan is intonálta szólamát, ami felfelé húzta az egész zenei anyagot. Nyoma sincs itt a funkciók zene akkordvilágának, ám valójában modálisnak sem lehet nevezni, egyfajta örök lebegés ez, amely magával ragadja a hallgatót.

Keresztény népi dallamokat hallottunk, mise- és litániarészeket, voltak nagyböjti énekek, voltak énekek a Szűzanyáról, Krisztus Királyról, volt húsvétot idéző *Alleluja*. Ha a templomban akadt olyan kép, amely az adott ének tematikájához illett, odamentek és ott énekeltek: pl. a Mária-kegyképnél, a keresztút némely stációjánál, a Jézus Szíve-szobornál... Énekeltek nagy-nagy átéléssel, ám jó lett volna, ha a szöveget is nyomon követhettük volna, főleg Krisztus szenvedése esetén.

Nem volt az énekek között átmenet, nem volt cezúra, nem is lehetett volna tapssal megszakítani a varázst (az együttes maga is kérte, hogy csak a végén adjunk hangot tetszésnyilvánításunknak), ami kétségkívül eluralkodott az amúgy is megszentelt térben.

Egy apró kérdésre azonban szívesen várnék valami választ: nem lehetett volna ezen az estén akár egyetlen adventi vagy karácsonyi éneket is elénekelni?

Rostetter Szilveszter

Estényi argentin életérzés

Újévi koncert és tangóbál 2024.
Veszprémi Szakképzési Centrum Ipari Technikuma,
2024. január 6.

Vízkeresztkor, 2024. január 6-án rendezték meg második alkalommal az újévi tangóbált és koncertet Veszprémben, a tíz éve működő tangós közösség, a Tango Misterio szervezésében, az Ipari Szakközépiskola könyvtártermében.

A két részből álló este első felében a hallgatóság beszélgetve, egy pohár itallal a kezében gyülekezett, majd a Puerto Tango zenekar játszott bő egyórányi tangókoncertet. A Vörös Eszter által vezetett zenekarban Vörös Eszter bandoneonon játszott – egy tangóharmonikára emlékeztető tradicionális tangóhangszeren –, Gárdos Éva zongorán, Vörös Viktor nagybőgőn, Selmeczi Gábor hegedűn és Környei Miklós elektromos gitáron. A tangókoncertet inkább komolyzenei koncertként kell elképzelni, hiszen a nézők ültek és megbűvölten hallgattak; a hallgatós tangózene maga is részben komolyzenei ihletésű, és nem feltétlenül táncolni való.

A tangózene az európai és komolyzenei hatás mellett azonban komoly afrikai és latin zenei gyökerekkel is rendelkezik. Ezért egy tangókoncert koncertélmény, de egyúttal mélyen meg tud érinteni hangzásával, aszimmetriájával és aktuális művészi előadásával. Minden egyes tangózenekarnek sajátos hangzása van, és a mai napig vannak újonnan születő tangózenék. A Puerto Tango újévi koncertje az egész tangótörténelem metszetét felvonultatta, nem kronologikus sorrendben, hanem a modern tangózenétől indulva a klasszikusokig.

Magyarország legjobb tangózenekara a legismertebb tangózeneszerző, Astor Piazzolla zenéiből indult ki, de a tangó fénykorában játszó orchestrák, Carlos Di Sarli, Juan d'Arienzo, Anibal Troilo, Rodolfo Biagi tánczenéit is játszották, nem akármilyen beleéléssel és művészi érzékkel. A koncert íve és minden egyes zene lenyűgöző volt, egyrészt székhez szögező és katartikus – különösen látva és hallva a zenészek profizmusát és művészi előadasmódját, virtuozitását –, másrészt a táncos lábú hallgatóknak határozottan lábbizsergető is. A Puerto Tango nemcsak szakmai tudása legjavát nyújtotta, de a tangózene iránti szeretetét is: a zenekar tagjai a teljes lényüket belerakták az összes milonga vagy vals minden pillanatába.

A koncertet követően tangózni is lehetőség nyílt, hiszen tangóbál követte a hallgatós zenét. Papp Máté, a Veszprémi Szakképzési Centrum kancellárja és Hegedűs Barbara, Veszprém város alpolgármestere, a tangókoncert és tangóbál védnökei,

valamint Tarczy István festőművész rövid köszöntője után a veszprémi tangós élet motorjai, Balogi Szilvia és Tatorján József nyitótáncra következett. A nyitótáncot még egy, négy pár táncolta bemutató követe, nézőként pedig szégyentelenül lehetett gyönyörködni a zene, a tánc és a táncoló párok összhangjában.

A tangóban elsősre a lépések a leglátványosabbak, melyek hol fűrgék, hol lassúak, hol egymásba gabalyodnak a lábak, hol szaporán lépkednek kiszámíthatatlan irányban. Ám ha valaki ismerősebb a tangóban, az megfigyelheti, hogy a tangóban a lépés csak pusztá következmény: a pár egymásra hangolódásának, zenében való jelenlétének és ölelésének a következménye. Hiszen a tangó, ahogy mondják, ölelésben való séta a zenére.

A veszprémi tangós közösség (melyhez ezúttal a zalai tangós közösség és messzebből érkező látogatók is csatlakoztak) szalontangót tanul és táncol, amely a színpadi tangóval, a tango escenarióval szemben nem annyira a látványos mozdulatokra épít, mint inkább az egymáshoz való kapcsolódásra, az érzelmekre, s arra a jelenre, amelyet a páros tagjai abban a negyedórán együtt átélnek. A tangó egy érzés, vagy, ahogy Kiss Judit Ágnes költő mondja, „három perc szerelem”. Szerelem a zenével, a táncsal, az étellel, és abban a három percben talán a partnerrel is. Bár a tangó egy másik kultúrához tartozik, a zenében és a táncban egyaránt érzékelni lehet azokat az emberi érzéseket, amelyek összekötnek minden embert, legyen bár magyar, argentin vagy bármi más: a szerelem, az egymáshoz tartozás, a mélységes magány vagy a vágyakozás egy darab föld, egy elvesztett élet, egy szeretett ember iránt.

A tangó önismeretet, elengedést, jelenben levést tanít, nem beszélve a megfelelő tartásról és a közösséghez tartozásról vagy egy másik emberhez való kapcsolódásról. A tangókoncert és a tangóbál pontosan ezt a jelenlétet, és a zenével, a táncsal ezt az argentin életérzést kínálta és kínálja a mai napig minden szerdán, a tangóórák idején.

Stenszky Cecília

Legyen egy fesztivál!

A húszéves *VeszprémFestről* szóló koncertfilm bemutatója.
Foton Audiovizuális Centrum,
2024. január 18.

Huszonegy évvel ezelőtt, amikor felvetődött egy veszprémi fesztivál meghonosításának az ötlete, a városi képviselő-testület által megrendelt tanulmány azon a véleményen volt, hogy ilyesmi Veszprémben nem „megvalósítható” – hallottam egy korábbi interjúban Mészáros Zolitól (bocsánat, Mészáros Zoltántól, aki az idén hu-

szadik évfordulóját ünneplő *VeszprémFest* alapító igazgatója). A következő gondolata természetesen az volt, hogy annál inkább össze kell hozni azt a fesztivált!

Most itt ülünk a Foton Audiovizuális Centrum mozitermében, hajdani munkatársak, újságírók, támogatók, de leginkább kollégák, akik ebben a húsz évben létrehoztak valamit, ami mögött sokkal több van, mint rendszeres munka, együttműködés. Erre Bárány László, a koncertfilm rendezője, operatőre, a „filmügyi” stáb vezetője is utalt, amikor a vetítés előtt átvette Zolitól a szót. Mellettem is két alkotó közreműködő, Magyar Attila és Molnár Péter operatőr ült. Péter például a vetítés napján is háromszor nézte meg a filmet, a végleges verzió, ahogy lenni szokott, az utolsó pillanatban lett kész. Sőt, Zoliban már megfogalmazódott az ötlet, mit fognak még módosítani a 68 perces alkotáson; mint egy apa, aki nem nagyon akarja elengedni a gyermeke kezét.

Elfogynak a szavak, a filmvásznon feltűnik egy Tom Jones-idézet: Félelmetes lenne az élet zene nélkül. Minden, ami ezután következett, ezt igazolta. És jött a legelső *Veszprémi Ünnepi Játékok* a várban. Ez volt az az év, amikor a NASA szondája landolt a Marson, amikor Magyarország belépett az Európai Unióba (2004. május 1.), amikor a magyar csapat nyolc aranyérmet szerzett az athéni olimpián és például Oscar-díjat kapott *A Gyűrűk ura*-trilógia harmadik része (*A király visszatér*) – idézte Zoli, meg olvasható is a filmmel egyszerre megjelent *VeszprémFest*-könyvben, ahol a további 19 fesztivál elé is esemény-összefoglalót adnak a szerkesztők. 2004. augusztus 5-én 20 órakor szólalt meg először az ünnepi szignál a püspöki palota előtti téren. José Cura karmesterként és operaénekesként szerepelt közös produkcióban Kocsis Zoltán zongoraművésszel és a Nemzeti Filharmonikusokkal. A három nap alatt fellépett még a Roby Lakatos Band, „Az 5 Lakatos” nevű alkalmi formáció, Snétberger Ferenc és Al Di Meola. Mindenki, aki a produkcióban dolgozott, azon imádkozott, hogy csak ne essen, mert első alkalommal nem volt esőhelyszín. Esett is rendszeresen, de ez sem riasztotta el a nézőket, akik élvezték a csodát; a zenét és vele együtt az egyébként is ünnepi hangulatot árasztó Szentháromság teret, amit egy idő után el kellett hagyni, mert olyan nagy volt az érdeklődés a *VeszprémFest* iránt. A hegy alá, a Séd mellé költözött a fesztivál, oda, ahol ma is látható a nyári püspöki pihenőlak. Itt a háttérrel adja a várhegy a középkort idéző épületekkel.

Azt lehet mondani, hogy a *VeszprémFest* idején a zenei világválogatott lép fel városunkban, világsztárok, akik éppen erre jártak, akik közül sokan már nem is élnek; világsztárok, akik széles zenei palettát képviselve okoznak felejthetetlen élményt estéről estére több ezer nézőnek, hallgatónak. Az első esten fellépett Kocsis Zoltánt idézve: akkor történik mindez, amikor egyébként egyre kevesebb pénz jut a kultúrára. A helyzet azóta sem változott, ám a *VeszprémFest* újabb igazolása annak,

hogy sikert csak tehetséggel és a hozzá kapcsolódó rengeteg munkával lehet elérni – ezen a területen sem működik a kontraszelekción.

Ahogy kezdett terjedni a fesztivál híre, olajozottabban ment a szervezés is. Mészáros Zolinak az is fontos volt, hogy a koncertek lebonyolításában, az előadások, az interjúk rögzítésében is lépést tartanak a technikai fejlődéssel. Három-, sőt inkább négygenerációs audiovizuális technikai váltással állt össze húsz év alatt az a több mint százórányi felvétel, ami a készülő koncertfilm nyersanyagát adta. Érthető, hogy mintegy ezer vágásra volt szükség. Maradva még a számoknál: a 130 koncertet, amelyeken összesen 140 világsztár lépett fel, 220 ezer néző látta. Borsózik az ember háta, amikor a felvételen Miklósa Erikától az Éj királynője áriáját hallgatja, José Curát, aki büszke rá, hogy énekelhetett már az első fesztiválon, ha láthatja a kilenc Grammy-díj és 50 millió eladott lemez után Magyarországra érkezett Norah Jonest, élvezheti a gyönyörű Joss Stone előadásában a soulzenét, az egy szál gitárral fellépő Katie Meluát, aki szerint *Veszprém* olyan cuki, mint egy bonbonosdoboz meg egy üdülőváros. A mindig jókedvű Richard Bona egyenesen magyarnak, meg gulyáskirálynak és *veszpréminek* vallja magát az interjúban, de nem csak ő, a zene nagyköveteiként fellépő többi világsztár is elismeréssel beszél a fogadtatásról, a befogadásról, a közönséggel kölcsönös hatalmas élményről, amit a *VeszprémFest*től kapott.

Tehetség és sok munka, mint a siker feltételei – mi, akik jelen lehetünk a Fotonban a koncertfilm bemutatóján, hosszan tartó tapssal igazoltuk, hogy a filmes műfajban is sikerdarab született.

Örsi Ágnes

Semmelweis mellszobra

Semmelweis. Magyar film, 2023. Rendezte Koltai Lajos, címszereplő Vecsei H. Miklós. Szupermodern Stúdió. Forgalmazó: InterCom. Bemutató és közönségtalálkozó a Balaton Plázában, a Cinema Cityben; a film egyik szereplőjével, Nagy Katicával Szabó Eszter beszélgetett. 2023. december 10.

Témája, alkotói gárdája okán nagy várakozás előzte meg a *Semmelweis*ről szóló filmet. A rendező, Koltai Lajos személye sejtette, hogy igényes munka van születőben, s a film költségvetése sem szorította kordába az alkotók fantáziáját. A nézőszámok máris biztatóak: a novemberi premiért követően 2024. január közepére a

Semmelweis kétszázharmincezer látogatót is meghaladva az elmúlt öt év legnézettebb magyar filmjévé lépett elő.

Életrajzi, történelmi, romantikus dráma – hol így, hol úgy határozzák meg a filmismertetőik. Nekem tetszett a végeredmény, jó film került a mozikba. Fontos film. Nem Semmelweis az egyetlen a magyar tudósok, művészek és halványodó emlékü történelmi nagyságok közül, akinek életéről többet kellene tudnunk; mondjuk Semmelweis esetében nem csak annyit, hogy ő „az anyák megmentője”. A filmben megmutatott magas szintű szak tudása, hozzáállása a munkájához, hivatásához, hite, elkötelezettsége, kitartása mind-mind olyan tulajdonságok, melyekkel a mai celebek/influenszerek vezérelte világunkban jó szembesülni. Élete és tragédiája (bár ez utóbbi nem képezte a film tárgyát) örök tanulságokat hordoz. Orvosi alapelvei, a tisztaság, a törődés, a megelőzés és az orvosok okozta ártalmak kerülése – mindmáig érvényesek, követendőek. Mellszobor – írtam a filmről. A lényeg megmutatta, emléket állít egy kiváló magyar orvosnak élete legfontosabb időszak felmutatásával, ám a tény, hogy Semmelweis legyőzte a kórt, de nem tudta meggyőzni a kort (1), nem fedte fel előttünk az alkotás.

Fogadjuk el az alkotók szándékát: nem életrajzi filmet készítettek a gyermekkortól a végtisztességig. 1847-ben a huszonegy éves Semmelweist látjuk Bécsben, tanársegédként néhány magyar orvoskolégájával együtt a bécsi közpórház szülészeti klinikáján. Ekkor érik meg benne az elhatározás, nem fogadható el, hogy egészséges anyák és egészséges csecsemők fertőzéses láz folyamánként nagy százalékban életüket veszítik. Elszánt kutatásba kezd, eredményre jut, ám nem sikerül azonnal az áttörés. Irigység, szakmai féltékenység és értetlenség gátolja „találmánya” hasznosítását. Mai eszünkkel nem is értjük, miért nem terjedt futótűzként azonnal az egyszerű megoldás: klórvizes kézmosás és fertőtlenítés.

Érdemes megnézni a filmet, mert Koltai Lajos nagyon gondos és precíz rendezőnek bizonyult. Jó a színészválasztása, meggyőző volt Vecsei H. Miklós az öntörvényű, szenvedélyes, a nőkkel félszeg Semmelweis megformálásában. Nagy Katica – a munkáját segítő szülésznő szerepében – szintén remek alakítást nyújtott, ahogy az orvos igazgató megformálásával Gálffi László, de folytathatjuk a sort Kovács Lajossal, Lengyel Ferencsel, Györgyi Annával vagy épp a törtető, mindenkin átgázoló osztrák orvoskolléga megformálójával, Kovács Tamással. Koltai nagyon operatőrközpontúan rendezett, csodás beállításokat, varázslatosan beszédes közeliket köszönhetünk neki, amikor egy arcizomrándulás, szemrebbenésen időző kamera meséli tovább, mélyíti a történetet. A kort igényesen megjelenítő képi világ megformálásában Lajos Tamás producer és a kiváló operatőr, Nagy András összeszokott párosa is remekül működött. S ne hagyjuk ki a *veszprémi* születésű zeneszerzőt, Pacsai Attilát sem a felsorolásból (aki dolgozott

többek közt Rófusz Ferencsel és M. Tóth Gézával is az Oscar-jelölt *Maestro*ban), bár kétségkívül kisebb szerep jutott a zenének az alkotásban. Látványtervezőként jól vizsgázott Páter Sparrow/Verebes Zoltán. A veszprémi közönségtalálkozó bemutatón egy varrónő hölgy megjegyezte, hogy az ingnyakak és mandzsetták olyan szegéssel készültek, amelyet ma már nem is használnak – a szakértő szem lám, ezt is észrevette! Koltai Lajos szereti emberközponturn, az érzelmek felmutatásán keresztül közölni a gondolatait, talán ennek is köszönhetjük, hogy a film magával ragadó, hollywoodi módon „élvezhető” lett. Láthattuk, Semmelweis nem volt könnyű ember. Gárdos Péter író, filmrendező mondta róla (2), hogy a mai tudás szerint valószínűleg autistának diagnosztizálnák. A zsenik nehéz természetének minden elemét magán viselte, és nem volt képes szakmai közönség előtt – amikor eredményeit egy konferencián bemutathatta volna – megszólalni. Utólagos elégtétel, hogy a Nemzetközi Sebészárság chicagói múzeuma Halhatatlanok Csarnokában a 12 legnagyobb orvos, feltaláló egyikeként, akiknek a legtöbbet köszönheti az emberiség, ott áll a magyar Semmelweis Ignác szobra.

Mellszobor – nem teljes, mégis önálló értékű mű, melyen keresztül átsugárzik a lényeg. Ilyennek tartom a filmet. Semmelweis alakján túl érintőlegesen képet kaptunk a korról, a társadalmi és egészségügyi viszonyokról. A forgatókönyv hibájának tudom be, hogy egyes figurák kicsit sematikusak, pl. a Kovács Tamás által jól megformált főgonosz, a sima modorú törtető osztrák orvos. Markusovszky alakját is lehetett volna még „tölteni”, hiszen napjainkban csak a nevét halljuk a róla elnevezett kórház kapcsán. A történelem is csak Nagy Katica gyapjuszoknyáját pördítette meg az utcán elrohanó katonák által. Ennél azért több dolog is beszívárogthatott a kórház falai közé a császárváros mindennapjaiból. Végigkíséri a filmet az osztrák–magyar ellentét. A bizalmatlanság, az ellenszenv, melynek révén sem magyar kollégáik tudásában, sem jellemük szilárdságában nem hisznek egy pillanatig sem az osztrák orvosok, élükön az igazgatóval. Ezért is kicsit megalapozatlan a film végi színeváltozás, mikor a Gálffi László megformálta kórházigazgató önkritikát gyakorol és Semmelweisnek kínálja fel intézménye vezetését. Ám a hős orvos ekkor már döntött, hazájában szeretné tudását kamatoztatni, magyarokat fog gyógyítani. Kissé (nem kissé) patetikusan elindul a zárójelenetben hajóval (a Balatonon? ezt nem értettem, de tudjuk be művészi szabadságnak) Bécsből Pestre.

Megtudtuk Semmelweistről, hogy nehéz természetű ember volt, olykor erőszakos, nem volt tekintélytisztelő, szabálykövető. Nem tárja fel a film, hogy halála előtt szinte az egész európai orvostársadalmat magára haragítja leveleivel. Hogy bécsi temetésén szinte senki nem vesz részt, a felesége pedig nevet változtat. Kétszer is exhumálják (így derül ki, munkája során szifilisszel fertőződhetett, s hogy halála előtt súlyosan bántalmazták),

míg végső nyughelyet kap budai szülőháza, a róla elnevezett orvostörténeti múzeum udvarán. Szörnyű halála a döblingi elmeegógyintézetben nem lett volna dicső és optimista befejezése a filmnek, de az érdeklődőket sarkallhatja arra, hogy olvassanak utána a történeteknek Benedek István (3) vagy épp Gárdos Péter (4) írásában. Az interneten pedig a mindössze 47 évet élt tudós orvos saját írásai is megtalálhatók. A film azt is üzeni, hogy legyünk büszkék értékeinkre, becsüljük meg nagyjainkat, tudjunk teljesítményükről! A filmélményt és felébredő kíváncsiságunkat pedig köszönjük meg Koltai Lajosnak!

Farkasné Molnár Csilla

1. Elhangzott prof. dr. Rosivall László előadásán, Semmelweis Egyetem Szenior Akadémia: *Semmelweis Ignác élete és munkássága*.
2. Schwab Richárd beszélgetése Gárdos Péterrel (YouTube).
3. Benedek István: Semmelweis időszerűsége. *Élet és Irodalom*, 1968. június 29. *Semmelweis és kora*. Gondolat, 1967.
4. Gárdos Péter: *Semmelweis Ignác rövid boldogsága*. Open Books, 2023.

A vidék festője a Balaton festőjének tárlatán

Bukta Imre tárlatvezetése Egry József kiállításán. Laczkó Dezső Múzeum, 2023. december 8.

Rendhagyó és rendkívüli tárlatvezetésben lehetett részük azoknak, akik december elején regisztráltak Bukta Imre képzőművész és Sipos Anna művészettörténész, a kiállítás kurátora „beszélgetésére” az október végén meghosszabbított Egry 140 kiállításban a Laczkó Dezső Múzeumban. A múzeum az Európa Kulturális Fővárosa-programozatnak hála számtalan hasonlóan rendkívüli, szubjektív tárlatvezetésnek adhatott otthont a kiállítás megnyitása óta eltelt időszakban, ebbe szépen illeszkedett be a Kossuth-díjas művésszel való vezetett beszélgetés. A vezetés egyfajta ismerkedéssel kezdődött, a művész körbeadta az albumát a jelenlévők között – hátha valaki nem ismerné alkotásait –, s közben felidézte, hogy vidékiként, egy szegény hevesi faluból származóként a magyar valóságot, realizmust absztrakt módon festette meg pályája kezdetén. Számos kedves történettel ismertette meg a közönséget a meghirdetethez képest jóval hosszabbra nyúló program során.

A tárlat kurátora időről időre igyekezett párhuzamba állítani a vidék festőjét a Balaton festőjével. A könnyed beszélgetés során természetesen Jóska – ahogy

Egryt emlegették – magánélete – Juliskája – is említésre került, hiszen nem egy átlagos szerelmi történet volt, ahogy a festő megtalálta párját, támogatóját. Elég sokat időztek az őt ábrázoló képek előtt, elgondolva, milyen kapcsolat lehetett a művész és múzsája között. Anna igyekezett Imre történeteinek ívét visszaterelni a képek és Egry irányába, így érdekes párbeszéd alakult ki kettejük között. Lassan haladtak a kiállítás képei között, így volt idő arra is, hogy Imre gyakorlatias megközelítéssel kitérjen a képek anyagára, a képek megváltozott színvilágára, elképzeltetve a résztvevőkkel, hogy a háborús időkben milyen nehéz lehetett beszerezni a vásznat, az ecsetet és a festéket is az alkotáshoz. Egry egyedi technikáját Bukta az eszközök révén próbálta megismertetni a résztvevőkkel. Szóba került, hogy rejtőzködő alkotó volt, s egyszerre több alkotása is készült, némelyik aztán befejezetlen maradt. A tárlatban haladva fel-felidéztek a szegénysorban Budapestre került művész fiatalkorát, aki tele volt komplexusokkal, s ahogy a menyegyzetről lógó molinókon látható, egyfajta „ficsurként” is szeretett volna kitűnni. Betegsége már fiatalkorától vele volt, emiatt jutott el gyógyulást is keresve a tengerhez, mecénásainak köszönhetően olaszországi útját. Itt a tenger és a Balaton fényeinek összehasonlítását tartotta fontosnak. Ehhez kapcsolódva persze Bukta Imre is felidézte emlékezetes utazásait, hiszen neki fiatalkorában a rendszer miatt kevesebb lehetősége volt, bár így is szívesen osztotta meg, hogy milyen kalandos módon jutott el Párizsba. A párhuzamok persze folytatódtak Anna témái nyomán, hiszen 1948-ban Egry lent a Balaton-parton, horgászás közben vette át a Kossuth-díjat. Imre szintén horgász, többnyire a Tiszán, de azért ő 2023-ban Budapesten vette át Kossuth-díját. Ez a párbeszéd már természetesen a horgászathoz kapcsolódó festményeknél hangzott el. A beszélgetés végén szóba került a hamisítás, hiszen Egryt is hamisították már életében, amit ő is néha sajnálattal vett tudomásul, hiszen „a hamisítvány nem lett jobb, mint az eredeti...” – ugyanígy járt Bukta Imre is, aki szintén viszontlátta már galériában saját festményét. A történetmesélés lassan véget ért, egy gyors kvízzel, mellyel Anna újabb érdekességeket mutatott meg Bukta Imréről, aki ugyanolyan jól érezte magát a kiállítás képei között, mint a műkedvelők a hosszúra nyúló tárlatvezetés és történetmesélés során.

Pálfalviné Ósze Judit

Motus Novus

Motus Novus – az „Új Mozgalom” lemezbemutatója a Szieszta Kávézóban. 2024. január 20.

A 2016-ban alakult, majd 2021-ben felbomlott Motus zenekar folytatásaként létrejött Motus Novus január 20-án lemezbemutató koncertet tartott a Szieszta

Kávézó és Konferenciaterem provizórikus színpadán.

A zenekart az Arany Ferenc–Csikós Balázs szerzőpáros alkotta jelenlegi formájára. Céljuk színes dallamvilágú, igényes szövegű, magyar nyelvű dalaik közvetítése az erre fogékony közönség felé. Törekvéseiket nagyban segítették a csatlakozó zeneistársak: Vonderviszt Lajos billentyűs, Bárdos Elemér basszusgitáros és a 2023 végén az együtttest elhagyó Rauscher Géza gitáros-énekes-zeneszerző, akik zenei tapasztalataikkal és hangszeres tudásukkal segítettek újraértelmezni a régi dalokat és hangszerelni a közösen zenekarra alkalmazott új szerzeményeket.

Koncertezni 2021 nyarán kezdett a zenekar. Az elmúlt években visszatérő vendégként az Élő-Zene Egyesület rendezvényein – IMU, Magyar Dal Napja – adtak szabadtéri koncerteket, a hűvösebb évszakokban pedig a bándi Rock Ranch, valamint a Szieszta Kávézó és Konferenciaterem szolgált koncerthelyszínül.

A január 20-i koncerten valóban egy nagylemeznyi, 15 számból álló repertoárt mutattak be a nagyszámú érdeklődőnek. A „lemezbemutató” megnevezés áthallásosságát Arany Ferenc, a zenekar frontembere egy Motus Novus-bakelit-lemez-borítóból előkerülő, saját bevallása szerint azonban

bolgár népdalokat tartalmazó hanglemez felmutatásával illusztrálta (amiről egy generációnak a *Csinibaba* című film vonatkozó jelenete ugrott be). Dalaik tehát továbbra sem jelennek meg kézzelfogható hanghordozón, helyette a YouTube és a Spotify lehetőségeit kihasználva igyekeznek elérni napjaink online megjelenésekhez szokott közönségét. A dalok felvétele és publikálása a zene- és videómegosztó csatornákon 2023 nyara óta folyamatos, és rövid távú terveik közt stúdiófelvétel készítése is szerepel az eddig nem rögzített, de koncerteken már játszott szerzeményeikből.

Alternatív rock-, helyenként bluesba hajló dalaikat Arany Ferenc, azok szövegét többségében Csikós Balázs írja. A koncertlátogató közönség számára jól ismert számok – a költői képeket is beemelő *Férfi szatyorral*, a bizonyára mindenkiben nosztalgikus emlékeket ébresztő *Gyerekkor*, a filozofikus *Vajon* vagy a „buszozó lány” refrén miatt ekként jobban ismert *Szerelem III.* – mellett olyanok is elhangzottak, mint a talán kevésbé ismert, népdalos refrénű *Megmondja*, a videoklippel is rendelkező *Az állatok maradhatnak* vagy a hangulatos *Lélektúra*. A különleges hangzású dallamok mellett érdemes értően figyelni a szövegekre is. Bár számos koncertjükön részt vettem már, és néhány számuk szövege

azonnal magával ragadott, az *Egy autós kirándulás következményei* című dal esetén talán a számtalan ismétlődő sor terelte el eddig a figyelmem arról, hogy a szinte gyerekdalba hajló dallamvezetés mögött egy autóbaleset története bontakozik ki. A Motus Novus dalai mindenesetre egyre nagyobb számú érdeklődőt vonzanak, és egyre többen kedvelik őket a fiatalabb korosztályból is. Az ötödikként elhangzó közönségkedvenc *Kötelező olvasmányt* a koncert végi visszataps után a hallgatók kifejezett kérésére újra előadták.

A koncert hangulatát csak a hangoztatás minősége árnyalta kissé. A Szieszta akusztikája önmagában sem feltétlenül ilyen jellegű előadásokra lett kitalálva, de esetünkben a szokásosnál is rosszabbul indult a megszólalás, olyannyira, hogy az első számot a közönség soraiból nem sikerült beazonosítanom. Az első két dalt így tekinthettük még beállásnak, azalatt némi igazítással javult a helyzet. Ugyan a billentyűből ezután is vajmi kevés jött át, pedig Vonderviszt Lajos futamai mindig izgalmasak, de a szólókon kívül nem sokat hallottunk most ebből. Ettől függetlenül a koncert egy sajátos hangulatú, kellemes szombat estét szerzett a jelenlévőknek.

Hancz Karolina

Az ismeretek expanziója 4.

Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Helyismereti Gyűjteményének gyarapodása 2023 második fél évében.

A gyűjtemény minden olyan kiadványt gyűjt, amely a megye történelmét, természeti viszonyait, társadalmi szerkezetét, gazdasági életét, kulturális és művészeti értékeit dolgozza fel, továbbá Veszprém megyéhez valamilyen módon kötődő szépirodalmi szerzők írásait.

A 45 éves Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület Ex libris kisgrafika című jubileumi kiállítása / [szerk. Ürmös Péter] [közread. a] Jókai Mór Városi Könyvtár. – Pápa : Jókai M. Vár. Kvt., 2006

Balatonfüred, Tihany [Kart. dok.] : város-terkép / kész. Cartographia Kft. – Budapest : Cartographia Kft., cop. 2023.

A Bakonyi Természettudományi Múzeum közleményei = Folia Musei Historico-Naturalis Bakonyiensis / [kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum]. – Budapest : Magyar Természettudományi Múzeum, [2023].

A mi Petőfink : esszék, vallomások / [szerk. Kováts Dániel] ; [kiad. az] Anyanyelv-vápolók Szövetsége. – Budapest : Anyanyelv-vápolók Szövetsége, 2023. kölcsönözhető

A zarándok elbeszélései / [ford. Korzenszky Richárd] ; [kiad. Bencés Apátság].

– Váltl. utánn. – Tihany : Bencés Apátság, cop. 2023

Állatkertek és vadsparkok Magyarországon / fotók Almay Péter et al. – Szombathely : B.K.L. K, 2023. kölcsönözhető

Artistes angevins au pays de Veszprém : [exposition Veszprém, Bibliothèque départementale Eötvös Károly et Balatonalmádi, Centre culturel, 29 juin – 20 juillet 2003] ; [organisée par Présence de l'art contemporain, Angers] ; [texte de Jean-Pierre Arnaud] ; [trad. Aniko Eperjessy-Josse] = Anjou-i művészek Veszprém megyében. – Angers ; [Veszprém] : Présence de l'art contemporain : Conseil général de Maine-et-Loire : Veszprém megyei Önkormányzat, 2003.

Az ezeréves veszprémi székesegyház értékei : konferencia-emlékkönyv / [szerk. Rácz Katalin] ; [kiad. a Hét Domb Hagymányörző és Kulturális Egyesület]. – Veszprém : Hét Domb Hagymányörző és Kulturális Egyesület, 2023

Bartos 60 : az alapítástól a jövőképig, avagy A Bartos Iskola hat évtizede : emlékkönyv / szerkesztette Pócsik József. – Veszprém : [Pócsik József], 2023

Beszélő Veszprém / szerk. Mátay Mónika. – Kőszeg : Felsőbbfokú Tanulm. Int., 2023 kölcsönözhető

„Capella reginalis” : a veszprémi püspökség a középkorban : a Veszprémi Érseki Főiskolán 2020. augusztus 27-én rendezett konferencia előadásai / szerk. Karlinszky Balázs, Varga Tibor László. – Veszprém : Veszprémi Főegyház-megyei Levéltár, 2021 kölcsönözhető

Dalvölgy : Az éneklő Magyarország ünnepe : Veszprém 2023 / szerk. C. Szalai Ágnes ; kiad. a Veszprém Város Vegyeskara Egyesület. – Veszprém : Veszprém Város Vegyeskara Egyesület, 2023 kölcsönözhető

Dörögdi arcok / [... szerkesztő Hoffner Tibor] ; [szövegek Bánkutiné Mihalcsik Márta, et al.] ; [fényképeket készítettek Göntér Eszter, Holczer Balázs, Serestély Ada] ; [kiadó Dörögdtér Ifjúsági Egyesület]. – Taliándörögdi : Dörögdtér Ifjúsági Egyesület, 2023

Érsekségi ékességek / [szerkesztette Karlinszky Balázs, Varga Tibor László] ; [kiadja a Veszprémi Érsekség]. – Veszprém : Veszprémi Érsekség, 2023

Források Veszprém kora újkori történetéhez 1538–1566 / szerkesztette Bagi Zoltán Péter, Szatlóczi Gábor. – Veszprém : MNL Veszprém M. Lvt, 2022. kölcsönözhető

Gizella-mise [Kotta] : A Veszprémi Főegyház-megye által 2022-ben meghirdetett Gizella-mise pályázat nyertes pályaművei : 2023. szeptember 29. Szent Mihály-nap, Katolikus Társadalmi Napok / először Loósné Dömötör Enikő ; [kiad. a] Veszprémi Érsekség. – Veszprém : Veszprémi Érsekség, 2023.

Heitler László : Képiro : Maler / [utószó] Heitler László. – [Pápa] : [Heitler László], 1997

Időszeletek Veszprém történetéből : [adatok Veszprém monográfiájához] / [összeáll. és szerk. Földesi Ferenc]. – Veszprém : Veszprémi Szemle Város-történeti Közhasznú Alapítvány, 2023

- Ifjúság sport szabadidő* : bemutatkozás : MTVB. Ifjúsági és Sportosztály / [bev. Tungli József] ; [közread. a] Veszprém Megyei Tanács VB Ifjúsági és Sportosztály. – Veszprém : Veszprém Megyei Tanács VB Ifjúsági és Sportosztály, 1987
- Írók kezevonása* : kézirat-kiállítás a Megyei Könyvtárban : Ünnepi Könyvhét 1989. június 2–8. Veszprém. – [Békéscsaba] : [Békés Megyei Könyvtár], 1989.
- Isten tulajdonba vett népe* : Horizontok 2023 / [szerk. Németh Tamás, Németh Tamásné Schédl Tímea]. – Pápa : PRTA, 2023.
- Jutasi olvasókönyv* / [... illusztrációk ... Kiss Virág] ; [... szerzői ... Keller Márkus et al.]. – [Budapest] : Paradigma Ariadne Kft., 2023
- Keszthely, Tapolca, Hévíz, Kehidakustány* [Kart. dok.] : várostérkép / kész. Cartographia Kft.. – Budapest : Cartographia Kft, cop. 2023.
- Klímaadaptív gyepgazdálkodás a városban* / [kiad. a VKSZ Veszprémi Közülemi Szolgáltató Zrt. és Szent István Egyetem]. – Veszprém ; Gödöllő : VKSZ Veszprémi Közülemi Szolgáltató Zrt. : SZIE, 2021
- Legendás Veszprém* : „Séta a vár körül” / [közread. az Eötvös Károly Megyei Könyvtár]. – [Veszprém] : Eötvös Károly Megyei Könyvtár, [2023 kölcsönözhető]
- Magyar krónika : a közös történetünk* / főszerk. Muray Gábor ; szerk. Leimeiszter Barnabás [et al.]. – 10. évf. 2. sz. (no. 106.) (2023). Veszprémi tematikus szám
- Magyar Szocialista Munkáspárt. Veszprém Városi Bizottság: *Az MSZMP Veszprém városi bizottságának beszámolója a XII. kongresszus óta végzett munkáról* : Veszprém városi pártterkezet : 1985. február 23. / [kiad. az MSZMP Veszprém Városi Bizottsága] ; [szerk. Pinkavölgyi Attila]. – Veszprém : MSZMP Veszprém M. Biz., [1980]
- Magyar Tudományos Akadémia (Budapest). Veszprémi Akadémiai Bizottság: *Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága monográfiái* / [rend. Környezetvédelmi- és Tájhasznosítási Koordinációs Tanács, Balatoni Környezetvédelmi Kutatásokat Koordináló Tanács, VEAB Ökológiai Munkabizottsága] ; [kiad. az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága] ; [szerk. Kárpáti István]. – Veszprém : MTA VEAB, 1980– (Veszprém : VVE soksz.). – 24 cm
- Magyar Tudományos Akadémia (Budapest). Veszprémi Akadémiai Bizottság: *A Balatoni Környezetvédelmi Kutatásokat Koordináló Tanács és a VEAB Ökológiai Munkabizottsága ülésének előadásai*. – A Balatoni Környezetvédelmi Kutatásokat Koordináló Tanács és a VEAB Környezetvédelmi és Tájhasznosítási Koordinációs Tanács 1979. ápr. 18-i ülésének előadásai és korreferátumai – kölcsönözhető
- Magyar Tudományos Akadémia (Budapest). Veszprémi Akadémiai Bizottság: *Veszprémi Akadémiai Bizottság felolvasó ülései* : F/3 : 1982 / [szerk. Kovács István] ; [közread. a] Veszprémi Akadémiai Bizottság. – Veszprém : Veszprémi Akadémiai Bizottság, 1982
- mámort!* : európai kortárs ékszművészet : [kiad. a Művészetek Háza] / [kurátor Olga Zobel Biro, Dohnál Szonja] ; [ford. Sörös Marian] ; [szerk. Dohnál Szonja, Medve Zsuzsi] = delight! : european contemporary jewellery art. – Veszprém : Művészetek Háza, 2023
- Mini Carnegie Hall*. – Veszprém : Veszprém–Balaton 2023 Zrt., [2023]
- Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium (2.) (Veszprém): *II. Internationales Handwerks-geschichtliches Symposium* / [Org. Hrsg.] Ungarische Akademie der Wissenschaften Veszprémer Akademische Kommission ; [Red. Zsófia Fülep, Péter Nagybakay, Éva Somkuti] = II. International Symposium of Handicraft History = II. Symposium international l'histoire de l'artisant : Veszprém 21–26. 8. 1982
- No/body/nem/test* : Fototaxis 2 : Művészetek Háza Veszprém Csikász Galéria : 2023. április 15. – május 7. / [kurátor Gerhes Gábor] ; [társkurátor Áfrány Gábor]. – Veszprém : Művészetek Háza, 2023
- Összetört emlékezet* : Veszprém első világháborús veszteségei levéltári források tükrében / szerk. Karika Tímea. – Veszprém : MNL Veszprém M. Lvt, 2021.
- Rob Brandsma, Balatonfüred város díszpolgára* : a Balatonfüred–Castricum Testvérvárosi Egyesület 15 éve / [szerk., összeáll.] Fülöp Lajos ; [a fotókat kész. Tóth Attila] ; [a fordítást végezték Kupcsik Éva, Somogyi Katalin]. – Balatonfüred : Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2004 kölcsönözhető
- Sarusi 80* : (Kurta) Misáról & (Kissarusi) Miskának. – Békéscsaba : Corvinka Kv, 2024
- Silvio Monti : Vaszary Galéria Balatonfüred, 2022* : [Trittico poetico] : [Három költő] / kiad. Balatonfüred Kulturális Nonprofit Kft. – Balatonfüred : Balatonfüred Kulturális Nonprofit Kft., [2023]
- Sváb szakácskönyv : ízek és szokások a Magas-Bakonyban* / [... összeáll. Litter Beáta] ; [...írták Kirmer Anna, Litter Beáta, Vida Beáta]. – Zirc : Békefi Antal Városi Könyvtár, Művelődési Ház és Stúdió KB, 2023 kölcsönözhető
- Szeget szeggel : Szent Miklós-szeg* : Színházkert és a Kálvária-domb / [közread. az Eötvös Károly Megyei Könyvtár]. – [Veszprém] : Eötvös Károly Megyei Könyvtár, [2023] kölcsönözhető
- Szombat* : zsidó politikai, kulturális és tudományos folyóirat / [főszerk. Szántó T. Gábor]. – 35. évf. 4. sz. (2023)
- Tájak, emberek vonzásában : köszöntő kötet Ács Anna hetvenedik születésnapjára* / [szerkesztő Tölgyesi József] ; [... szerzői Albrecht Sándor et al.] ; [ki-
- adó Noszlop Község Önkormányzata]. – Noszlop : Önkormányzat, 2023
- Tanúságtétel liliummal, vérrel* : [egy gyári munkaslány élete és vértanúsága] / közléteszi Temesi József. – [Szeged] : Szent Gellért K., [1997].
- Tapolcai Állami Polgári Fiúiskola (Tapolca): *A tapolcai m. kir. állami polgári fiúiskola értesítője az 1925–26. tanévről* / közléteszi Deési Daday Dezső. – Tapolca : Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola, 1926
- Temetőhegyi kaleidoszkóp* : [Temetőhegy] / szerk. Márkusné Vörös Hajnalka. – [Veszprém] : Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata : Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, 2022 kölcsönözhető
- Tér és idő szabadsága és korlátai* : XXVII. Országos Főépítész Konferencia 2023 : Veszprém, 2023. szeptember 13–15. : Veszprém / [szerk. Hajas Bálint] ; [kiad. Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata]. – Veszprém : Önkormányzat, 2023
- Történetek, szokások Hárskúton* / [írta ... Heblinger Józsefné] ; [kiad. a Helyi Német Nemzetiségi Önkormányzat Hárskút]. – Hárskút : Német Nemzetiségi Önkormányzat, 2022
- Történeti, társadalmi, gazdasági és kulturális sajtóosságok, adottságok, adatok Bakonyszentkirály, Bakonyoszlop és Csesznek községekről* / [kész.] Népművelési Intézet Művelődési Otthon és Klub Osztály ; fel. szerk. Beke Pál. – Budapest : Népművelési Intézet, 1983.
- Újlaki megépítette, Thury megvédte : iskolásoktól iskolásoknak*. – Várpalota : Thury-vár Nonprofit Kft., 2022
- Utolsó helyetti pillanat* : radikális válságkezelés : Csikász Galéria Művészetek Háza Veszprém : MAGMA Kortárs Művészeti Kiállítótér Sepsiszentgyörgy ; [kurátorok Áfrány Gábor, Kispál Ágnes-Evelin, Kispál Attila] ; [szöveg Nemes Z. Mária] ; [fotók Áfrány Gábor, Kispál Attila] = In loc de ultimul moment : gestionarea radicala a crizelor = Doomsday (b)rain check : radical crisis management. – Veszprém : Művészetek Háza, 2023
- Útitárs* : [Veszprém a királynék városa] : [Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa]. – Veszprém : [Veszprémi Turisztikai Nonprofit Kft], [2022]
- Vámosi Lencse- és Hurkafesztivál : 2013–2023* / [szerk. Praznovszky Mihály] ; [kiadja Nemesvámos Község Önkormányzata]. – Nemesvámos : Önkormányzat, 2023
- Várpalota múltból örökölt értékei* : olvasókönyv várpalotai (és inotai) lokálpatriótáknak, a környékünkön turistáskodóknak / [szerk. Budai László] ; [kiad. Könyvtárpártoló Alapítvány]. – Várpalota : Könyvtárpártoló Alapítvány, 2014
- Veszprém megyei honismereti tanulmányok*. – 22., / [szerk. Hudi József] ; [kiad. a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület]. – Veszprém : OOK Press, 2021.

- Veszprém város építészeti topográfiája / [szerk. és a bev. tan. írta Jankovics Norbert]. – Budapest : Magyar Művészeti Akadémia, 2022. kölcsönözhető
- Veszprém város templomai / [szerkesztette Jankovics Norbert] ; [fotó Mudrák Attila et al.] ; [rajz Bódiné Kersner Katalin, Kakuk Barbara] ; [fordította Johnson Andrea] ; [kiadja a Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár] = Churches of Veszprém. – Veszprém : Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár, 2023
- VeszprémFest 20 : [Premium Music Festival] : [VeszprémFest 20 years] : [VeszprémFest20] / [text Gábor Gellért, Imre Nagy] ; [photos Zsolt Melczer et al.] ; [ed. by Zoltán Mészáros, Tünde Mészáros, Tamás Koltay] ; [publ. Veszprémi Ünnepi Játékok Nonprofit Kft.]. – Veszprém : Veszprémi Ünnepi Játékok Nonprofit Kft. [2023]
- VeszprémFest 20 : Premium Music Festival : [VeszprémFest 20 éves] : [VeszprémFest20] / [szöveg Gellért Gábor, Nagy Imre] ; [fotó: Melczer Zsolt et al.] ; [szerk. Mészáros Zoltán, Mészáros Tünde, Koltay Tamás] ; [kiad. Veszprémi Ünnepi Játékok Nonprofit Kft.]. – Veszprém : Veszprémi Ünnepi Játékok Nonprofit Kft. [2023]
- Bazsó Gabriella: *Fiatalokkal az értékek útján* / [készítették Bazsó Gabriella, Hoffner Tibor, Stumpf Rebeka] ; [fotók Göntér Eszter, Holczer Balázs] ; [...kiadó Éltető Balaton-felvidékért Egyesület]. – Sümeg : Éltető Balaton-felvidékért Egyesület, 2022
- Bedő János: *100 éves az ajkai labdarúgás : 1923–2023 : „együtt a város” : az Ajkai Football Club megalakulásának 100. évfordulójára* / írta Bedő János ; [fotók Györkös József, Kovács Ivett]. – [Ajka] : F. C. Ajka Kft. [2023]
- Béresi Ákos: *A gyanú árnyékában : a keletnémet és a magyar állambiztonság tevékenysége a Balatonnál (1963–1989)* / Béresi Ákos. – Budapest : Kocsis K., 2023. kölcsönözhető
- Bolla Zoltán: *Balaton modernizmus és art deco : építészet a két világháború között* : [350 épület, 32 település, 700 fénykép + Velencei-tó] / Bolla Zoltán ; [angol szöveg: Kiss Attila]. – [Budapest] : Arton Kft. 2023. kölcsönözhető
- Bozsik Péter: *Jelentés a Kór Házából* / Bozsik Péter. – Újvidék : Forum, 2017. kölcsönözhető
- Cholnoky Jenő: *A Kárpátoktól az Adriáig : Nagy-Magyarország írásban és képen* / Cholnoky Jenő ; [közreadja a] Trianon Múzeum. – Várpalota : Trianon Múzeum, 2020.
- Csizmazia Darab József: *Balatonfüredtől a Don-kanyarig : Dr. Csizmazia Darab József fotói a II. világháborúból* / [szerk., összeáll. Csizmazia Darab József] ; [függelék Erdélyi Gyuláné]. – Balatonfüred : Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2023
- Domokos Mátyás: *Hatvan év öt tételben : Ágh István beszélgetése Domokos Mátyással : 1998* / Ágh István. – [Budapest] : Nap K., 2023. kölcsönözhető
- Egry József: *Egry József 140 : Balaton, Szicília, Nervi* : Laczkó Dezső Múzeum 2023. június 24. – október 29. / [szerkesztette Sipos Anna] ; [tanulmányok Gopcsa Katalin, et al.] ; [fordította Szabó Anna] ; [kiadja a] Laczkó Dezső Múzeum = József Egry 140 : Balaton, Sicily, Nervi : Lackó Dezső Museum 24 June – 29 October, 2023.
- Fenyvesi Ottó: *Paloznak overdrive : látomások, álmok, konkrétumok* / Fenyvesi Ottó ; [ill. Szajkó István]. – Budapest : Scolar, 2021.
- Földváriné Vogl Mária: *Dr. Csajághy Gábor emlékezete : 1903–1972* / Földváriné Vogl Mária. – Balatonfüred : Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület : Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet, 1998
- Gajdos Erika Tímea: *Balaton látomás : menj vissza, és segíts az embereknek* / Gajdos Erika Tímea. – [Balatoncsicsó] : Gajdos Erika Tímea, 2023 kölcsönözhető
- Géczi János: *Az utolsó rózsához* / Géczi János. – Budapest : Kalligram, 2023
- Hangodi László: *Zsidó borászdinasztiák Tapolcán és szerepük a térség bor-kultúrája történetében, 1703–1944* / Hangodi László ; [... kiad. a Tapolcai Értékmegőrző Egyesület]. – 2., bőv. kiad. – Tapolca : Tapolcai Értékmegőrző Egyesület, 2023
- Hangodi László: *Emlékkönyv IV. : a Tapolcai Járásbírósg története, 1872–1984* / Hangodi László ; [megj. a Veszprémi Törvényszék kiadásában]. – Veszprém : Veszprémi Törvényszék, 2023 kölcsönözhető
- Harasztovics István: *Lélekdarabok* / Harasztovics István. – [Győr] : Magánkiadás, 2022 kölcsönözhető
- Harkó Viola, R.: *British contacts of the Hungarian István Veszprémi, M. D. 1723–1799* / Viola R. Harkó, Tivadar Vida. – Budapest : Medicina, 1972.
- Heitler László: *Heitler László kiállítása* : Nagykanizsa Hevesi Sándor Művelődési Központ 1989. szeptember 18. – október 25. / [bevezetőt írta] Bencze László. – [S.l.] : Heitler László, 1989
- Hencselné Horváth Ágnes: *A Jókai Mór Városi Könyvtár folyóiratainak jegyzéke : kiegészítve a város közintézményeihez járó folyóiratok jegyzékével* / Hencselné Horváth Ágnes. – Pápa : JMVK, 1990
- Hofferné Hanich Erika: *Ki ésszel, ki kalapáccsal* / Hofferné Hanich Erika. – Nagyesztergár : Hofferné Hanich Erika, 2023 kölcsönözhető
- Hofferné Hanich Erika: *Tisztelet az elődöknek, emlékül a jövőnek* / Hofferné Hanich Erika. – Nagyesztergár : Hofferné Hanich Erika, 2020 kölcsönözhető
- Horváth Ciprián: *Honfoglalás és kora Árpád-kori sírok, temetők és szórványleletek a Nyugat-Dunántúlon I* / Horváth Ciprián. – Budapest : Magyarországi Kutató Intézet, 2022
- Horváth Ciprián: *Honfoglalás és kora Árpád-kori sírok, temetők és szórványleletek a Nyugat-Dunántúlon II* / Horváth
- Ciprián. – Budapest : Magyarországi Kutató Intézet, 2023 kölcsönözhető
- Horváth Tibor: *Fekete István öröksége* / Horváth Tibor ; [kiadja a Fekete István Irodalmi Társaság]. – Ajka : Fekete István Irodalmi Társaság, 2023.
- Hudi József: *Pápa város önkormányzatai a 18. században : 1730–1795* / Hudi József. – Pápa : Pápa Város Önkormányzata, 1994.
- Iklódy-Szabó Andor: *Emlékezések, 1880–1939* / Iklódy-Szabó Andor ; [szerk. Iklódy-Szabó András, Szűts István Gergely] ; [közread. a] Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára. – [Veszprém] : MNL Veszprém M. Lvt. 2020.
- Irányi László: *Nagyesztergár a XX. században* / Irányi László ; [Übers. Zsuzsanna Skrinýár, Krisztina Kolozsvári] ; [a Nagyesztergári Német Kisebbségi Önkormányzat kiadványa] = Grosseestergaj im XX. Jahrhundert. – Nagyesztergár : Német Kisebbségi Önkormányzat, 2004
- Ircsik Vilmos: *A csodás csipkebokor : meseregény* / Ircsik Vilmos. – Budapest : Magyar Napló : Fókusz Egyesület, 2023.
- Jablonkay Géza: *Az alsóörsi közbirtokosság, a közös gazdálkodás egy régi formája* / Jablonkay Géza. – Budapest : Akad. Ny., 1968.
- Janáky Marianna: *Egyesüléseim könyvekkel 1 : könyvinterjúk* / Janáky Marianna. – [Budapest] : AB ART, cop. 2023. kölcsönözhető
- Janáky Marianna: *Egyesüléseim könyvekkel 2* / Janáky Marianna. – [Budapest] : AB ART, cop. 2023. kölcsönözhető
- Kamarás István: *Meghívás beszélgetésre* / Kamarás István, Steinbach József. – Pápa : Dunántúli Református Egyházkerület, 2023 kölcsönözhető
- Kanyár Erika: *Smaragd énekek : válogatott versek* / Kanyár Erika ; [ill. Ézsias István]. – Budapest : Rím, 2013
- Kanyár Erika: *Megszentelt pillanat : gondolat- és érzésfutamok* / Kanyár Erika ; [... grafika Jáger István]. – [Székesfehérvár] : Holnap Magazin, 2019.
- Kanyár Erika: *Sváb golgota : dokumentumregény* / Kanyár Erika. – 4. átd. kiad. – Budapest ; Veszprém : MyBook : Perspektíva 49, 2020
- Kanyár Erika: *Gondolatkrisztályok* / Kanyár Erika. – Budapest : Hungarovox, 2021
- Karlinszky Balázs: *A veszprémi székeskáptalan archontológiája, 1079–1556* / Karlinszky Balázs. – Veszprém : Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár, 2022
- Kellei György: *A félelem nyara : regény* / Kellei György. – Budapest : Hungarovox, 2023
- Király András: *Festői kalandok* : [kreatív füzet a Laczkó Dezső Múzeum Egry József 140 – Balaton, Szicília, Nervi című időszaki kiállításához] / [írta és összeáll. Király András, Sipos Anna, Stumpf-Heizler Judit] ; [kiadja a Laczkó Dezső Múzeum]. – [Veszprém] : [Laczkó Dezső Múzeum], 2023

- Kiss Attila: *A magyar államalapítás telepítései tükröződése dunántúli köznépi temetőekben* / Kiss Attila. – Budapest : Akad. Ny., 1969.
- Korinek Janka: *Szélkerék* : verseskötet / Korinek Janka. – Veszprém : Művészetek Háza, 2023 (Vár ucca műhely könyvek, ISSN 1588-3086 ; 75.). (Aris pars prima laborum ; 3.)
- Kovács Emőke: *Balaton értéktár* : 200 év a Pannon-Tenger múltjából / Kovács Emőke. – [Szentendre] : Erdélyi Szalon Kvk, 2023
- Ladányi István: *Megújuló befejezetlenség : az Új Symposion folyóirat arculata, szerkesztési gyakorlatai és műfajai* / Ladányi István. – Budapest : Gondolat, cop. 2022
- László Antal: *A mérnök szerepe és hivatása* / László Antal. – Veszprém : [Veszprémi Vegyipari Egyetem], [198?].
- Lovassy Klára, Gy.: *The mysterious Veszprém* : Every road leads to the Castle / [text Klára Gy. Lovassy] ; [transl. Lilla Szén] ; [ed. Klára Gy. Lovassy, Györgyi Szabóné Vörös, Judit Faa] ; [photos Ferenc Lőrinczi]. – Veszprém : Baltrial Kft., 2019
- Lovassy Klára, Gy.: *Die geheimnisvolle Stadt Veszprém* : Alle Wege führen nach der Burg / [text Klára Lovassy Gy.] ; [Übersetzung Dóra Melich] ; [red. Klára Lovassy Gy., Györgyi Vörös Szabóné, Judit Faa] ; [fotos Ferenc Lőrinczi]. – Veszprém : Baltrial Kft., 2019
- Lovassy László Gimnázium (Veszprém): *Évkönyv, 2021–2022 : Lovassy László Gimnázium* / írta és szerk. Asztalos István. – Veszprém : Lovassy László Gimnázium, 2023
- Márfi Gyula: *Az Istenkeresés útjain* : tanulmányok / Márfi Gyula. – Veszprém : Magyar Lélek Alapítvány, 2023
- Mészáros Ernő: *Történetek múlt időben* / Mészáros Ernő. – Zirc ; Veszprém : BabelPress, 2005 kölcsönözhető
- Mészárosné Varga Mária: *Falucsúfolók a tapolcai járásban* / Mészárosné Varga Mária. – Budapest : ELTE M. Nyelvtört. és Nyelvjárási Tansz. : MTA, 1981.
- Mészárosné Varga Mária: *Zsoldos János (1767–1832) Veszprém megye első tisztiorvosa* / Mészárosné Varga Mária. – Budapest : Medicina, [1976].
- Molnár István: *A magyarországi pálosok „Zöld Kódex”-ének Veszprém megyei regesztái : Die sich auf das Komitat Veszprém beziehenden mittelalterlichen Regesten des „Grünen Kodexes”* / Molnár István. – Veszprém : Veszprém Megyei Múzeum, 1972
- Morgenstern, Christian: *A holdbéli bari és más Morgenstern-versek* : műfordítások és átköltések / [ford.] Németh István Péter ; [ill. Szemethy Imre, Ernst Jörg]. – Tapolca : Németh István Péter, 2004
- Mustos István: *Erdők, mezők kincseitára* : Nemesvámos természeti kincsei túrázóknak, természetkedvelőknek / Mustos István. – 3. kiad. – Nemesvámos : Nemesvámos Község Önkormányzata, 2023
- Nádasy Lajos: *A pálosok iskoladrámái és iskolai színjátásuk Pápán* / Nádasy Lajos = Die paulinischen Schuldramen und ihre Schulschauspielerei in Pápa. – Veszprém : Veszprém M. Múzeumi Ig., 1985
- Németh Róbert: *Kocsár Miklós Zeneiskola és Alapfokú Művészeti Iskola* : [1963–2023] / [írta Németh Róbert] ; [szerk., grafika Medgyesy István]. – Pápa : Pápai Nyomda, 2023
- Németh Andrásné Farkas Gabriella: *Települési értékek megismertetése az alfa-generáció nyelvén* / Németh Andrásné Farkas Gabriella ; [kiadja Összefogás Nyirádért Egyesület]. – Nyirád : Összefogás Nyirádért Egyesület, 2022
- Pauer Antal: *Vázsonyra visszanéz a Nap* : költemények / Pauer Antal. – Nagyvázsony : Nagyvázsony Önkormányzata, 1996
- Perlawi Andor: *Magyarnak maradni* : [a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiszkola parancsnokának élete és kora] / Perlawi Andor. – Balatonfüred ; Budapest : [Lipták G. Vár. Kvt.], 2020.
- Pozsgay Gyula: *Az ifjú Oroszlán* : valós történet alapján / Pozsgay Gyula. – [Szabadszállás] : Képes Krónikák, 2023. kölcsönözhető
- Praznovszky Mihály: *Koccintás helyett* / Praznovszky Mihály. – Salgótarján : Mikszáth Kálmán Társaság, 2021
- Raffai Csilla: *Hajmáskéri emlékkönyv* : szakmák és mindennapok egykor és ma Hajmáskéren / Raffai Csilla, Szikszai Szabolcs ; [kiadó Hajmáskér Község Önkormányzata]. – Hajmáskér : Hajmáskér Község Önkormányzata, 2023
- Répás János: *Porva története* / írta Répás János. – [Porva] : [Önkormányzat], 2021. kölcsönözhető
- Reviczky Krisztina (1976): *Angyalkavicsok* : versek / Reviczky Krisztina. – [Veszprém] : [Babel Press], 2005
- Sági Károly: *Keszthely és környéke* / [írta Sági Károly] ; [közr. a] Veszprém megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatála. – [Veszprém] ; [Budapest] : Veszprém m. Idegenforg. Hiv. : Panoráma, 1978
- Sarusi Mihály: *Végenincs Corvinka* : a Végig a Corvinkán című utcarajz II. kötete / Sarusi Mihály. – Békéscsaba : Corvinka Kv., 2023
- Simon Ida: *Nem vagyok költő II* : versek / Simon Ida. – [Budapest] : [Magánkiad.], 1990
- Simon Ida: *Álmodozások* : Versek 1997–1999 / Simon Ida. – [Balatonvilágos] : [s. n.], 1999
- Simon Ida: *Fényt keresgélve* : Versek 1997–1999 / Simon Ida. – [Balatonvilágos] : [s. n.], 1999
- Simon Ida: *Lepecsételt Szeretet* : Versek 1997–1999 / Simon Ida. – [Balatonvilágos] : [s. n.], 1999
- Simon Ida: *Reménykedő hittel* : versek 1999 / Simon Ida. – [Balatonvilágos] : [s. n.], 1999
- Simon Katalin: *Erre inni kell! : egy kupa Badacsony* / [író, szerk. Simon Katalin] ; [fotográfus Szabó Zoltán]. – 3. kiad. – [Zalaegerszeg] : Nap, Szél és Csillagok Kft., 2009.
- Somlyódy László: *Egy élet a Balaton körül* / Somlyódy Nóra, Somlyódy László. – Budapest : Holnap, 2023. kölcsönözhető
- Steinbach József: *Jóra fordította sorsunkat az Úr* : rövid áhítatok Jób könyve alapján / Steinbach József. – Pápa : Dunántúli Református Egyházkerület, 2023
- Szakács Béla Zsolt: *Árpád-kori építészet a Dunántúlon* / Szakács Béla Zsolt. – Budapest : Martin Opitz, 2021. kölcsönözhető
- Szállási Árpád: *Weszprémi István, 1723–1799 és kora* / Szállási Árpád. – [Debrecen] : DOTE, 1995.
- Szeglethy György: *Polgármesteri jelentés 1899. évről* / Szeglethy György. – Veszprém : Veszprém város kiad., 1900.
- Szeles Judit: *Libegő* : válogatott jegyzetek / Szeles Judit ; [kiadja a] Művészetek Háza. – [Budakeszi] ; Veszprém : Prae : Művészetek Háza, 2023
- Szmolics, Igor: *A sztarecek élete és tanítása* / Igor Szmolics ; [ford. Korzenszky Richárd] ; [kiad. Bencés Apátság]. – Tihany : Bencés Apátság, 2023. kölcsönözhető
- Tokody Klára: *Kalandozások a királynék városában : veszprémi útikönyv gyerekeknek* / Tokody Klára ; Elek-Varga Viktória ill. – Veszprém : Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, [2023] kölcsönözhető
- Tóth Eszter: *Veszprém gyerekeknek* / Tóth Eszter ; Berta-Szénási Panna szerk. ; Remsey Dávid ill. – Pécs : KultúrAktív Egyes, [2023] kölcsönözhető
- Török József: *A Veszprémi Főegyház megye kincsei* / [szöveg Török József] ; [közread. a Veszprémi Főegyház megye] = Treasures of Veszprémien Maindiocese = Schätze der Kirchenprovinz Veszprém. – Veszprém : Római Katolikus Érsekség, 2007
- Udvardi Erzsébet: *Udvardi Erzsébet* : Tihanyi Múzeum '70 / [bevezetőt írta] Tamás István ; katalógust tervezte Kátóna László ; fotó Tuffner József, Wagner Margit. – [S. l.] : Magyar Hirdető, 1970
- Ungváry Krisztián: *A Mindszenty-mítosz* : értékek és választások / Ungváry Krisztián. – [Budapest] : Open Books, cop. 2023. kölcsönözhető
- Uzsoki András: *Balatonfüred, Tihany* / [Text András Uzsoki] ; [Hrsg.] Fremdenverkehrsamt des Komitats Veszprém ; [deutsche Übertragung: Beate Bartyik]. – 2. verb. Ausg. – [Budapest] : Panoráma, 1982
- Varga Richárd: *Súlyok repüléshez* : verseskötet / Varga Richárd. – Veszprém : Művészetek Háza, 2023
- Vass Z. Zsolt: *Titkos lovak* : [mesék] / Vass Z. Zsolt. – [Veszprém] : Pro-Fi Print, 2001 kölcsönözhető

Vasy Géza: *Művek fogadtatása* : esszék, tanulmányok / Vasy Géza. – Budapest : Nap K., 2022

Veress D. Csaba: *A magyar pénzverés rövid története* / Veress D. Csaba ; [kiad. a Georgi Dimitrov Megyei Művelődési Központ]. – Veszprém : GDMMK, [198?]

Weltler Sándor: *Deuteronomium* : Részlet Luther Márton magyarázatából / [Weltler Sándor]. – Pápa : Weltler S., 2021

Weltler Sándor: *Genesis* : Részletek Luther Márton magyarázatából / [Weltler Sándor]. – Pápa : Weltler S., 2021

Weltler Sándor: *A boldogság dicsérete* : Luther -504 / [Weltler Sándor]. – Pápa : Weltler S., 2021

Zilai János (if.): *Pecabot és fakanál (no meg dugóhúzó)* : balatoni történetek, halételek és borok / írta ifj. Zilai János ; Zilai Zoltán borajánlásaival ; [ill.

Aranyossy Árpád]. – [Budapest] : Kocsis K, cop. 2023

Zubreczki Dávid: *Templomséták a Balaton körül* / Zubreczki Dávid ; Bódey János fotóival. – Budapest : Kedves László Könyvműhelye, 2023

Összeállította:
Kerégyártó Barbara,
Palkóné Jády Melitta

Nem úgy van...

Egressy Zoltán: *A Cholnoky-kód*. Rendező: Horváth Csaba. A Pannon Várszínház és a Forte Társulat közös produkciója. Hangvilla, 2023. november 26.

„Kód (fr.): Megállapodás szerinti jelek vagy szimbólumok rendszere, amellyel vmely információ meghatározott csatornán keresztül továbbítható és visszaalakítható.” (*Idegen szavak és kifejezések szótára*)
A nulladik kérdés az itt, hogy miben áll, hol is van elrejtve a Pannon Várszínház előadásának jelek és szimbólumok által hordozott üzenete. Miféle titkot rejt a kód?

Egressy Zoltán
Egressy Zoltánnal beszélgetett Horváth Csaba, a rendező, és Szabó R. Eszter beszélgetéskészítő. A beszélgetés a Veszprémi Egyetemi Színpad szervezésében, 2020. január 30-án zajlott le.

Séd, 2020. 3. sz., 38. old.

Kézenfekvő válasz, hogy a kód az előadás maga, az elejétől a végéig az egész a kód. Jelkulcs, mely a híres-nevezetes veszprémi család, a Cholnokyak valóságának titkait nyitja úgy, hogy közben el is rejtje szimbólumainak bonyolultsága mögé. Mert ritkán látni veszprémi színpadon előadást, amely a *jelképek erdején át vezető utat* ilyen vakmerően járja.

Ennek meg is van az ára, az, hogy a közönség

egy része, amely a kódfejtés szellemi erőfeszítése helyett zavarosan szórakozásra vágya, távol marad a nézőtértől. Nagyjából egyharmad a ház, ennél feltétlenül többet, jobbat érdemelne ez a hihetetlenül intenzív másfél óra. A Cholnoky-kód kamaraszínpad, pontosabban kamaranézőtér után kiált, a színpadon parádézó szereplők megérdemelnék a bár kicsi, de telt ház jelentette inspirációt.

Az előadás témája tágabb értelemben a teljes Cholnoky család, szűkebb értelemben a három maga útját járó fivér: Jenő, a földrajztudós, Viktor, az író és László, talán szintén író, talán csak a harmadik, aki befejezi a bátyja elkezdett mondatait. Csalódik azonban, és szerintem pozitívan, aki egyszerűen szépen áramló epikus családtörténetet, másrészt Veszprém híres szülötteinek példásra igazított arcélét várja. A Cholnokyakat, akikre mindnyájan büszkék lehetünk.

Hogy az előadás köszöni, nem kér a némely irodalom-tananyagokból is annyira ismerős, szóval vagy elhallgatással hazudozó megszépítésből, az az első pillanatokban kiderül. A nyitó

motívum ugyanis se földrajz, se irodalom, hanem az alkohol, ami a három fiú szeme láttára zabálja fel az apát, aztán Viktort (Widder Kristóf), aztán Lászlót (Szelle Dávid) és Jenőt (Fehér László) is csaknem. És felzabálja még a fiai elzúllásától való rettegésébe belerokkanó anyát (Oravec Edit), aki monomániásan ismételteti: az alkohol démon, és aki előtt a maradék fiúk eltitkolják, hogy az alkoholban szétázott László a Dunába ölte magát. Tehát aki akar, legyen büszke rájuk, izlés kérdése, de nem példaképek, és ez az előadás egyik olyan üzenete, amit nem kódolva mond el.

De bár az alkohol az előadást – ipari mennyiségű összegyűrt sörösdoboz formájában – éppúgy végigkíséri, mint a Cholnoky fiúk életét, lassan, szinte észrevétlenül kerül át a hangsúly a teljesítményre és a személyiség kreatív esendőségeire. Jenő, aki

azzal bolondítja magát, hogy elinrikálták előle az egyébként nem létező földrajzi Nobel-díjat, világraszóló vágyaitól talál el az életre szóló élményhez. A Balaton ez, amiről olyan szenvedélyes odaadással beszél, hogy az már több, mint tudomány, az már poézis, és még annál is több. Az már szerelmi vallomás.

És a színre időközönként becsörtető Trivulzió, Viktor Szindbádra és Münchhausen báróra és – már külsejében is – kalózkapitányra hajazó hőse, aki gégejét groggal olajozva hóbörög ezeregységzakai meséket kissé kásásan és érthetetlenül, de mit várjunk egy beszszelt kalózkapitánytól. Az élet, a mindenén túl, minden kocsmaszag ellenére *szent okokból élni akaró élet* kis diadalai ezek a pillanatok a sors fölött, amit egyik végén a genetikailag kódolt önrombolás, másik végén a történelem zabál.

Csak László az, aki nem menekülhet a mű nagyszerűségének illúziójába a teljes elzüllés elől. Talán ezért is választja az önkézű halált, az egyetlen nagy pillanatot, amit elrontott életétől kicsikarhat. És nem jut a lányoknak, asszonyoknak sem (Kovács Ágnes Magdolna, Kárpáti Barbara, Földeáki Nóra), csak amikor végigerőszakolja őket az elmebajtól a „felszabadító hősökig” minden, ami közép-európai asszonyorsot végigerőszakolhat.

Bár az előadás alapfokú kódfejtői ismeretekkel is jól követhető, a felsőfokú jártasságot inkább a játék szavakon túli teljesítményei kívánják. Mindenekelőtt a mozdulatok, az a már csaknem táncszínházi megközelítés, ami Horváth Csaba rendezésében a leginkább megdöbben, felkavar. Amire három nap múlva is gondolni kell. Óriási a teher, amit színészei vállára tesz: a szöveges hitelességen túl tudni a mozdulatok olykor már bizarr, akrobatikus sokarcúságát. És vállalni olykor a mozdulat és díszlet olyan veszedelmes kívánalmait, amibe belereszket a színpadi bal esetekre mostanában érzékenyített nézői szív. Megkockáztatom, hogy a szavak nyilvánvalóságánál inkább ez a száz fokra hevített fizikai jelenlét, a gyöngédtől a brutálisig terjedő testi skála mű-

kodik kódként, ez az, amit a néző zavartan és felajzva dekódolgat másfél órán át, és aztán még három plusz sok napig.

Nem titok és különösen nem szégyen, hogy a Pannon Várszínház költségvetése nem enged meg pazar kiállítású gálaelőadásokat. Talán elhiszik, hogy nem a szakadék szélén egyensúlyozó költségvetésen akarok szánakozni, amikor azt mondom: ennél ennyiből csak az hoz ki egész estés színi produkcióból többet, aki huncut. De a Pannon megint – és nem először – orrot mutat a nincstelenségnek, és szó szerint a semmiből húzza elő a varázslatot. Hét pad! Ennyi és nem több az, amit díszletnek neveztem az imént, de ez a hét pad és a kilenc színész faltól falig élettel, sorssal, küzdelemmel, teremtéssel és önpusztítással tölti meg a teret.

Nagy gondolat volt a Forte Társulattal összeszövetkezni, nagy gondolat volt Horváth Csabát és a szöveget jegyző Egressy Zoltánt Veszprémbe hívni erre az előadásra. Az alkotói sokféleség, a színi tapasztalatok, játéktípusok találkozásából akár káosz is kerekedhetett volna, de nem. A *Cholnoky-kód* e nagyszerű és borzasztó, alkotó és romboló család sorsának mélyes groteszkjét a színházi minőségek mélyesegesen groteszk együttéléséből építette fel.

Az előadás látványvilágának meghatározó elemei az arcot eltakaró, de aztán fokozatosan egy zombi rémítő vonásaivá torzító maszkok. Borzasztó félszerzetek dülöngélnek előttünk háromrészes öltönyben, de horrorisztikus fejjel. Talán a Cholnokyak metaforái. Titkok nyitja Viktor vissza-visszatérő mondata: nem úgy van. Mert úgy van-e, hogy a Cholnokyak jobb sorsra való tehetségüket ronggyá áztatták az alkoholban? Nem úgy van. És úgy van-e, hogy a Cholnokyak tehetségének nagyszerűsége semmivé teszi a terjengő kocsmaszagot? Nem úgy van. Hogy akkor hogy van? Aki erre egy választ tud, kezdje előlről. Aki sokat, meglehet, feltörte a Cholnoky-kódot.

Asztalos István

Van-e kegyelem, van-e feloldozás?

Dennis Kelly: *Árvák*. Rendező: Horváth János Antal. Loupe Színházi Társulás.
Hangvilla, 2024. január 8.

A nézők többségének ismerős volt a Pannon színpadán az *Árvák* záróképe: a női szereplő sikálja a vért a padlóról, az mégis egyre vörösebbnek látszik. Arany Ágnes asszonya mossa így a lepedőt. Mindketten bűnhődésük következtében, kényszeresen. A feloldozásban egyikük sem reménykedik. A távozó nézők viszik magukkal a kérdést: van-e kegyelem, van-e feloldozás?

Az előadás elején a néző beleszökken a praktikus elrendezésű nappaliba, melynek berendezése Európa bármely országában hasonló egy alsó középosztálybeli családnál. Jellegtelen, személytelen bútorok, semleges színek, melyek később, a cselekmény kibontakozása során kapnak másfajta értelmezést. Egyetlen tárgyra vetülhet már a darab indításakor figyelem: a fehér huzatú kanapén lévő párnán az ortodox ikonra. A befogadó nem gondolja, hogy átvitt értelemben a párna képe lehetőséget ad a szentkép előtt imádkozó személy és az Isten közötti kapcsolatteremtésre, azonban még akkor is feltűnik a díszítés, ha a szekularizált világban a használati tárgyakon a tömegtermelés következtében mindenféle, anno jelentősnek tűnő szimbólum díszleg. A nézőn átsuhan, hogy talán a párna egy kedves nyaralás emléke... A látvány mégis befészkel magát gondolataiba. Tekintete továbbsiklik az étkezőasztalhoz, ahol az átlagos külsejű házaspár ünnepi vacsoráját költi. Ebbe a látszólagos idillbe robban be a világ egy csuromvéres ruhájú férfi személyében. Az egyensúly felborul: a fehér, tiszta, gondosan elrendezett világ darabokra hullik. A férfi-nő páros egyensúlyának is vége. Ettől a pillanattól a néző azt látja, hogy a női szereplő minden erejével igyekszik helyreállítani az általa megteremtett és eddig megőrzött harmóniát. A káosz azonban egyre fokozódik.

A színpadon mintha egy krimi képei peregnének: a megszokott szerkezetbe, a cselekmény közepébe, in medias res kapcsolódik a nézőtér, a feszültség azonban súlyosabb. A szaggatott, a balladákra és a krimikre jellemző töredezett beszédből kiderül, hogy a háziasszony (Helen) öccse (Liam) megvert és megkínzott egy ártatlan muszlim férfit. Elmondásában a brutális kínzás részletei közé életének korábbi történései keverednek. A néző megfejtetheti, összeragaszthatja a két testvér, a két árva életének csepepeit. Helen kiskoruktól a védelmező szerepét vállalta, most sem tesz másként, próbálja védeni öccsét. Egészen odáig, hogy ráveszi férjét a bűnrészességre. A tisztas polgár, a megbízható családfő kifordul önmagából tette után, amelyre nem tudná rávenni felesége és sógora, ha nem lenne benne a „mi” és az „ők” szétválasztásának csírája. Hangosan ugyan felesége osztja ketté a társadalmat az idegenekre, akik az ők, akiket nem ismerünk, és magunkra, a mieinkre, akiket minden körülmények között meg kell védeni. Az öccse hasonlóképp egyszerűsít: nála a kiszolgáltatottak állnak szemben a privilegizáltakkal. Tettére a felmentést ezzel adja meg.

Kelly az *Árvák*at 2009-ben írta. A darab bejárta Európa színpadait, itthon is játszották már. A többségi társadalom és a bevándorlók viszonyát mutatja krimibe öltöztetve, számtalan kérdést felvetve. Valóban ilyen egyszerű a világ: tényleg kettéosztható és kész? Lehet-e bűnnel tetézve helyreállítani a rosszat? A rasszizmus ennyire melegágya a bűnnek?

A többség úgy gondolja, hogy ő nem rasszista, a rasszizmus rossz dolog, egyébként is, a jog előtti egyenlőség kizár mindenfajta rasszista megkülönböztetést. Tiltakozik a hátrányos helyzetűeket támogató állami intézkedések ellen, a pozitív diszkrimináció szerinte egyenlőtlen feltételeket teremt. Amint a legkisebb dolog is kibillent a megszokott világából, jól felépített rendszere darabokra hullik, minek következtében a rasszizmus és az előítéletek törvényszerűen sodorják bűnbe.

A párbeszéd és a monológok súlyosak, az erkölcs felette áll-e mindennek, vagy a család érdekében megszeghetők annak törvényei. Magyarázható-e gyermekkori traumákkal a felnőttkori agresszió? A téma brutalitása és a szereplők jelleme az előadás nyelvezetét is meghatározza, sok a káromkodás, ami a nézőt még inkább elidegeníti a szereplőktől, így tragédiájuk ellenére egyiküknek sem adható felmentés.

A színészek nagyszerűek. Lovas Rozi alakítása egyszerre mutatja a saját életének egyensúlyát megóvni akaró feleség lefojtott életét és az ösztönös reakciót, amikor öccsét védeni kell. A múlt nem engedi, megkomponált életét kell feláldoznia. Határozottnak, tudatosnak láttatja Helent, de érzékelteti, ez a kényes egyensúly fegyelmezett belátáson alapszik, nem stabil értékrend. Lengyel Tamás visszafogott színészi eszközeivel remekül testesíti meg a határozott polgárt, akit ugyan áldozatnak gondolhatnánk, de a színész érzékelteti, az ambivalens mondatok előrevetítik, hogy enged felesége kérésének, sokat hangoztatott erkölcsi rendszerét nem fogja megvédeni. Lengyel Tamás alakításában a férj valóban megtörik, a bűn elkövetését és lelkiállapotát igazolja, hangsúlyozza a fekete öltöny. Molnár Áron hihetetlen energiával győzködi testvérét és sógorát a maga igazáról. Tiszteletre méltó fizikai teljesítménye, beszédtempójának gyorsasága lenyűgözi a nézőt.

Azt szokták mondani, ha egy pisztoly van a színpadon, annak a jól megírt darabban el is kell sülnie. A rendező, Horváth János Antal az ikonos párnát nem hagyja díszként: a Megváltó tekintete előtt zajlik a bűn mesélése, újabbnak a tervezése, de még ennél is tovább megy: Krisztus nyomtatott képével verik egymást a szereplők, mintegy válaszként is a cím kérdéseire.

Dallos Zsuzsa

A három sárkány első felvonása mintha egy Móricz-regény, a második – mintha – egy operett lenne. Az első rész hallatlanul érdekes záró szituációját Hunyady Sándor átszuszakolja a happy end-gépen, miközben egy meg nem írt harmadik felvonás láthatatlanul gubbaszt a színpalán mögött.

Miféle úr maga?

Hunyady Sándor: *A három sárkány*. Rendező: Oberfrank Pál.
Veszprémi Petőfi Színház, 2023. december 1.

Az alaphelyzet rendkívül összetett és életszerű. A „három sárkány”, a rabiátus természetű Zsófia, a zokogós összeomlás és a kislányos örömkítőresek szélső pontjai közt ingázó Katalin és a reménytelen vénlányosággal háborogva küzdő Júlia mintha éppen ellentétei lennének a világirodalom leghíresebb három nővérének. Telve tervekkel és energiával menedzselik a családi birtokot, dolgoznak, teremtenek, megélnék. Nyírvidéki polgárok és nők, energiával teli életükből azonban szinte teljesen hiányzik a romantikus álmodozás, a kaland, a nagy – vagy kis – érzelmek poézise. Ellenpontjuk a semmirevaló dzsentri, az öreg Csaholy Balázs, akiben legalább megvan még a tékozló nemtörődömség ócska eleganciája, szemben még nála is semmirevalóbb fiával, a kis Balázssal, akiben éppenséggel nincs az égvilágon semmi.

Két világ találkozik tehát, az egyik *hat, alkot, gyarapít*, a másik meg feléli, szétherdálja azt, amit mások makacs erőfeszítése létrehoz. A két világ közti ellentét feloldhatatlan. Még az első jelenet előtt megvívott harcukat az infantilis, here dzsentri elveszítette: a felnőttek jogi státuszától megfosztva, gyermekké leminősítve, nővérei gyámsága alatt mulatja felháborodott haszontalanságban az életét. Remek, ebből a minden szempontból megalapozott, mély ellentétből még bármi lehet, és ez a mindenre nyitottság kitart a felvonás végéig. Felajzva állunk fel az első rész végén. Így kell félbehagyni egy történetet.

Mindezzel együtt már az első rész derekán is történik valami, ami rosszat sejtet, az, hogy a nyikhaj kis Balázs 8000 koronás adósságának rendezésével az öreg Balázst bízzák meg a „sárkányok”, kezébe adva a hallatlan summát egy olyan embernek, akiről a bíróság jogerős ítélettel mondta ki ország-világ előtt, hogy alkalmatlan a felelős felnőtti létre. Elvben egy zsemle sem vehetne meg a maga akaratából, de ezek a minden hájjal megkent, naponta racionális döntések sorát meghozó, józan „sárkányok” most kezébe nyomnak egy kisebb vagyont, mert majd feddő-óvó szavaikkal ezúttal megtartják a helyes úton. Nem látok ebben se logikát, sem értelmet, az sem válasz, hogy szofisztikált okok miatt egyikük sem vállalkozik a pesti útra, hiszen egy felvonással később éppenséggel megjelennek mind a hárman – sőt, a család ügyvédje is – a kárhuzatos nagyvárosi fertőben.

A második rész aztán a nehezen érthető döntések egész sorát hozza. Anna, az ünnepezt színésznő, akibe a kis Balázs epedve szerelmes, beleszeret a semmirekellő, a pénzt a szó legszorosabb értelmében két kézzel szóró öreg Balázssal, aki megszabadulva a „sárkányok” szigorú fennhatóságától, a 8000 koronát az utolsó petáig elherdálja. Nagyban megy a dzsentrivircsaft, az öreg Balázs mulat, mint Jávor Pál, a primás olajos mosollyal húzza a fülébe, miközben suhogva szállnak a bankók eleinte, aztán már csak a maradék krajcárok csilingelnek. Hogy Anna, ez a szegénysorból önmaga erejéből híressé lett büszke, autonóm asszony miféle halálos vonzerőt talált ebben a parazitában, el nem képzelhetem. Hogy miféle kábulat hagyatja ott vele a színpad legfényesebb sikereit, hogy vagyonkáját egy nyírségi tehenészetbe fektesse, el nem képzelhetem. Ő, aki oly keresetlen haraggal vágja a leforrázva álló kis Balázs szemébe: „Miféle úr maga?” Aki még nem felejtette el, hogy egy selyemkendőért hány napot robotol egy béres. Értem, persze, hogy a szerelem vak, de a dramaturgia nem az, és ebből az öles léptekkel haladó történetből a nagy fordulatok hihető magyarázata hiányzik leginkább. Ha csupán a happy end hejehujás megérkezte a cél, akkor minden rendben. Cél elérve, a közönség lelkesen, hálásan ünnepli, hogy mindenki mindenkit a keblére ölel.

Jómagam nem vagyok a happy end ellensége. Éppenséggel az volna jó, ha valami mindnyájunk fölött való történetmesélő egy ki-

csit több *irgalmas végezetet* engedélyezne az életünkben. De a happy endnek is megvan a maga logikája, a happy endig út vezet, és azon az úton végig kell menni. Ha anno tanácsot adhattam volna Hunyady Sándornak, azt tanácsoltam volna, hogy kockáztasson meg még egy felvonást. Egy középsőt, amiben éppen azt látjuk, ami fölött az öles léptekkel haladó mese most egyszerűen átszáguld. A dolgok felépülését, az egymásra találás finom árnyalatait, pillanatokot, melyek az öreg Balázst talán képesek a semminél egy kicsit többre valónak mutatni. Megérthetnénk azt is, miképp lel ripszropsz bocsánatot az öreg Balázs, holott a „három sárkány” 8000 koronáját, egy jóra való ház árát eregette el borgőzben, cigányzenében.

Nagy szerencse, hogy az előadás maga olyan kellemes, finom eleganciával siklik, hogy a logika vérző sebein legfeljebb a hivatásos akadémikusok morfondíroznak. Oberfrank Pálnak szemmel láthatóan bőséggel áll rendelkezésre az a rendezői tudás, amivel egy ilyen, a szó legklasszikusabb értelmében vett polgári drámát végig kell vinni. (Talány, hogy mi szüksége lehetett Balázs Péter „művészeti tanácsai”-ra, aki pedig ebben a szerepkörben van feltüntetve a színlapon.) Az egész előadásra, a festett kulisszától a jelmezekig, a színészi karakterformálásig ez a mára csaknem ritkaságszámba menő polgári aura borul. Remek ötlet volt az átdíszletezések közötti időt leeresztett függöny mellett, magyarnóta-szóval kitölteni. Ez a ma már ásatagnak tűnő zenei világ tökéletesen illik ahhoz a közeghez, amiben a történet mozog, ennek ez a hangja, és a miniatűr „banda” szerepében remeklő két muzsikos még azokat is megérintette, akik magyar nótával kapcsolatban ilyesmit elképzelni sem tudtak.

Nincs terjedelem arra, hogy a népes szereplőgárdát egyenként méltassam, de nem lehet nem beszélni a „három sárkány” hihetetlenül élő megformálásáról: Módri Györgyi huszárkapláros szigorú, Palásthy Bea – bocsánatot kérek tőle a szóért – klimaktikus hangulatváltásairól és Diószegi Imoláról. Arról a Diószegi Imoláról, aki Júlia szerepébe egy megbetegedés miatt beugorva lényegében megmentette azt az előadást, amit láttam. Én és még sok százan velem azért láthattuk december első napján *A három sárkányt*, mert egy ritka színészi hőstett megmentette az estét.

A terjedelmesebb szerepekben Szederjesi Teodóra (Anna), Vaszkó Bence (id. Csaholy), Keresztes Gábor (dr. Kempelen), Hirschl Laura (Kitty) éppen azt, éppen annyit ad az előadáshoz, amennyit a történet, a rendezői koncepció és a közönség zavartalan komfortérzete megkövetel. Talán a kis Balázst játszó Keller Márton helyzeténél érdemes megállni egy pillanatra. Ezt a tehetséges és összetéveszthetetlen karakterű fiatalembert rendre az alkátára szabott, de alapvetően egy bordában szőtt szerepek találják meg. Láthatóan lubickol saját jól belakott, otthonossá formált közegében. Jómagam óvnám azonban attól, hogy sokáig időzzön még ebben a kellemesen változatlan szerepkörben. Ha a színház támogatni akarja színészi fejlődését, ki kell mozdítania őt – neki magának ki kell mozdulnia – olyan új, szokatlan világokba, melyek éppen diszkomfortjukkal adhatnak fejlődésének új lendületet.

Hogy jómagam mit éreztem, míg a „három sárkány” és a két silány dzsentri történetét néztem? Haragot, a figurákat megformáló két színész igazi dicséretére. Megjelent előttem apai nagyapám borgőzös, hajnalig mulató, Eszterházy Tamás gróffal kocsiversenyzős alakja, a „miféle úré”, aki apámat végül József Attila-i szegénységben hagyta. Amit a „három sárkány” megtett, én nem tudom megtenni. Nem tudok megbocsátani. Úgy tűnt azonban, haragomat nem sokan osztották a nézőtéren. És könnyen lehet, hogy nekik volt igazuk.

Asztalos István

Sírva is vigadunk

– egy történelmi osztály utolsó vacsorája

Kivilágos kivirradtig. Móricz Zsigmond azonos című regénye alapján a színpadi szöveget készítette: Tóth Réka Ágnes. Rendezte: Horváth Csaba. Vendégjáték; a szombathelyi Weöres Sándor Színház és a Forte Társulat közös produkciója. Pannon Várszínház, Hangvilla, 2024. január 13.

Móricz 1924-ben írt és 1899-ben játszódó regényének főszereplője a vidéki dzsentri: történelmi családok leszármazottai, akiknek – őseik pazarló életmódja és az elavult gazdálkodási módszerek következtében – már csak a nemesi öntudat és a valaha volt fényes élet látszata maradt.

Séd, 2022. 4. sz., 54. old.

Séd, 2023. 1. sz., 40. old.

Séd, 2023. 6. sz., 22. old.

Az adaptáció szövege a hagyományos dramaturgikus színházi kereteket megtartva követi a regény szerkezetét: a görög tragédiák világát is megidéző, egy térben, egy éjszaka játszódó, egy szálon lineáris időrendben előrehaladó cselekményt a drámai szituáció a szereplők életének fordulópontján indítja: egy István-napi multság és egy lánykérés előkészületei közben jön a hír, hogy a Nyíry grófok jószágigazgatóját 30 év szolgálat után elbocsátják; semmit nem tettek félre, a pénzt elvitte a „sok multság, eszem-izsom”, ma is harmincra kell főzni, mondja Dobyné (Bálint Éva). A szerkezet érdekessége, hogy a cselekményt indító bonyodalom és a zárlatot előkészítő tetőpont ugyanaz, ugyanis a szereplők az utolsó dári-dó éjszakájára, amely régi, biztonságos életüket elválasztja a jövőbeni bizonytalantól (amikor vége lesz a „szép gavallér életnek”; „az utolsó nap, amikor ezt a világot ily sziklaszárdnak és örökösnek lehet tekinteni”, hiszen „valamennyiüknek az egzisztenciája összefüggésben volt az uradalom sorsával”), mintegy megállítják az időt, nem hajlandók tudomásul venni az elkerülhetetlent. Az előadásban az öreg Doby (Szerémi Zoltán) a csodavárás élő szobraként, mint valami méltóságában sértett

gurák/karakterek (mély?)lélektani értelmezését mozgásba, gesztusokba fogalmazzák. Fontos hatáselem a meglepetés, olykor a (legjobb értelemben) pimaszul merész ötletek, mindenekelőtt a mozgás és a kellékhazsárlat erősen asszociatív felfogása, amibe belefér, hogy a szöveg mint jelölt és a gazdagon eklektikus/heterogén színházi nyelv mint jelölő elemei között nem kell mindig metaforikus-egyértelmű viszonyt feltételezni; utóbbiak együtt alkotnak egy sokrétegű asszociációs utalásrendszert, a dekódolásban pedig az előadás tág teret enged a nézői-befogadói aktivitásnak. Nem nehéz pl. jelentésbeli kapcsolatot találni a magyar férfi nemzeti karakter manifesztálódásaként számontartott (olykor a burleszkig stilizált) néptáncos elemek és a közben elhangzó, a magyar nemzeti karaktert-virtust az „idegenekével” szembeállító szövegek között; könnyen megfejthető metafora a lassanként mindent befedő pattogatott kukorica habzsolása; lazábban asszociatív jelentéskapcsolódást feltételez ugyanaz az anyag a szereplőkre hulló hóként. Ezek mellett vannak az ötlet, a szórakoztatás, a meghökkentés kategóriájába sorolható elemek, amelyek az egész előadásra jellemző színházszerűség hangsúlyozását erősítik, mintegy a brechti kizökkenés posztdramaturgikus továbbélésé-ként értelmezhetők: a mozgás, a kellékek használata, a szcenikai megoldások a darabnak és magának az alkotófolyamatnak a szöveg valóságától elkülönülő, saját törvényekkel működő autonóm valóságát állítják (ide sorolom pl. Fehér László és Widder Kristóf zseniális hordótáncát vagy a nők South Parkot idéző „makogó” társalgását a háttérben).

Mindezek, valamint a gyakori térszerkezetváltások, a szöveg-mozgás-ének összekapcsolása miatt különlegesen erős fizikai/mentális koncentrációt és jelenlétet igénylő, impresszív egyéni teljesítményeket is felmutató színészi játék, és – nem utolsósorban – az élő zene (a kiváló zenészek: Némedi Árpád, Keller-Dénes Emőke, Keller Dániel szereplők is) egy vibrálóan izgalmas, a közönséget három órán át a székehez szögező előadást eredményeznek, amely számtalan eredeti megoldás emlékét hagyja a nézőben: a nevető kórusok egy szótaggá rövidítése; Frici (Nagy-Bakonyi Boglárka) kifejező grimaszokkal kísért nevetése férje poénjain – egy párkapcsolat gyűlöletig fokozódott unalma; Fehér László erőteljes gesztusai és a kifakadását hallgató Widder Kristóf minimalista mimikája a hordókban; nők árnyékbokszja az asztal alatt; tányérakrobatika és tányérmágia (a tányérok: a régi dicsőség elkopott készleteinek darabjai – alig van két egyforma, azok is festetlenek); ezek női testrészekhez dörzsölése csábosan – patriarchális erotika: „a nő helye a konyhában” és a „gírincre, asszony!” családalapítást indukáló kényelme egy képbe sűrítve; pajzán kukoricacsövek, majd ezek lemorzsolása; visszapingpongozott kukoricakönnnyek; asztal alá evés; Kodály-népdalfeldolgozás hangverseny minőségű kísérő szólamokkal, de mielőtt elérzékenyülnénk: a szoprán fődallamot férfiak éneklék... Kis magyar groteszk, népszínműbe oltott nemzeti burleszk, a sírva vigadás mint nemzeti stratégia színházi nyelve.

A színpadon kedélyes társalgás, adomázás zajlik, a tragédiák, a véres események a háttérben zajlanak, mint a görög tragédiákban, az egyéni/családi drámák a felszín alatt fortyognak. A jószágigazgatónak soha egy fillér elszámolatlan dolga nem volt az uradalommal, inkább eladósodott; viszont befolyással üzérkedve, földbérletet ígérve akarja férjhez adni a lányát. Annust (Mari

patriárka, keserű-reménykedő arccal egészen addig ül tőkészcsibukját groteszk jogarként szorongatva, míg Aradi (Szabó Tibor) – akit amúgy a modern gazdálkodást sürgető gondolatai miatt mindenki bogarasnak tart – be nem jelenti, hogy az uraság mintagazdaság céljára bérbe adja a birtokot, mert „annak meg kell szünnie, hogy egy hold föld két-három mázsa búzát hozzon”. Így lesz ez az éjszaka egy történelmi osztály pusztulásának allegóriája, egy rétegé, amely nem hajlandó tudomásul venni a világ változását, feladni évezredek álmait: a származás jussán kiérdemelt pazarló élet váltókkal, kölcsönökkel, társadalmi pozíciókkal fenn-tartott látszatát. A vállaltan sok szöveget a szereplők több nézőpontú, múlt idejű narrációja, illetve interakcióik közvetítik.

Az előadás fontos eleme az ötletesen variálható díszlet (Kiss-Benedek Kristóf, Kalászi Zoltán): hosszú faasztal székekkel, szalmabálatéglákat imitáló házfal lőrészzerű ablakkal és ajtónyílással, szürke bádoglemez (?) fal, rajta – couleur locale, retró feeling – lepattogzott zománcú, piros füles vájdlingok lógnak; fehér műanyag (cefrés?) hordók kék tetővel – ülnek rajtuk, táncolnak velük vagy bennük állva, verekedést stilizálnak velük; a falak mozgathatók, a kint-bent relációkat jelölik. Benedek Mari korszakokat egymásra montírozó jelmezeiben a nők csicsás-csillogó koktéluhákhoz csizmát (és kötött mellényt) viselnek; az „eladó lány”, Annus (Mari Dorottya) mellét hangsúlyozó, nagy masnirozsás miniben, mint egy ajándék díszdoboz; a férfiak egyenöltöny-félcipő viseletétől a városból érkezett Schöller (Balogh János) mintás pulóvere és a nevelő (Horkay Barnabás) kockás inge-tornacipője különbözik.

Horváth Csaba rendezésében a fizikai színház eszközei új asszociációs tereket nyitnak meg, illetve viszonyok, helyzetek, fi-

Dorottya mozgása: kajla tinédzser lány botladozása) elcsábította az uraság, majd összetörte a szívét; a szerelmes Pogány Imre (idomulási vágyát Sipos László Márk a táncmozdulatok-gesztusok suta imitálásával érzékelteti) szakított apjával, zsidósága miatt mégis kitaszítja a társaság. Féltekenység, gyűlölködő indulat, a patriarchális családmodell státusz-ketrecharcaiban vergődő párok; a két, látszólag harmonikus házasságot (Dobyné önfeladása: nem szól vissza, szemet huny férje durvasága és afférjai fölött, és Szalay behódolása: „Nem lehet az asszonyokkal vitatkozni, barátom. Fórban vannak velünk szemben: szülnek...”) ugyanaz a világtkép működteti, amely a párkapcsolatot uralkodásként, hierarchikus pozícióharcként, a nőt a reprodukciós folyamat kvázi inkubátor szerepében értelmezi. Kiegett, egzisztenciálisan kiszolgáltatott alkalmazottak; a doktor (Widder Kristóf), aki az egyetem elvégzése óta egy orvosi könyvet sem vett a kezébe, és tíz-tizenkét gyógyszert ismer (Csehov-áthallás), a váltók aláírása miatt mindenét elvesztette. Aradiék kint fagyhatnak a hóban, nem sietnek a segítségükre; amúgy a kocsiszt éppen agyonverték odakint. Zsidóság, évszázados faji előítéletek és sztereotípiák, nemesi önértékből és műveletlenségből táplálkozó, fejlődésre képtelen tunyaság, csodavárás; az „egyszer majd jó adomázó lesz” mint életpályamodell; az „aki a tűz közelében ül, az melegszik... aki a húsos fazék mellé jut, az kanalaz” szemlélet. „A magyar koncer-

vatív kultúra az új hangot fojtja el.” Magyar mágnás nem olvas, nem beszél nyelveket. Háromvárosnyi ember él Bécsben, azoknak már a gyerekei is németül beszélnek, nem jönnek haza... Kiemelt szereplője a darabnak a megmondóember, Szalai Péter (Gyulai-Zékány István életkorát meghazudtoló hitelességgel alakítja a középkorú, nagyhangú, adomázó dzsentrit) népi bölcsességekből, nemesi öntudatból, sztereotípiákból, elferdített bibliai idézetekből, nemzeti nosztalgiából, parasztramantikából összetákolt bölcsességével, a „minden jó, ahogy van, úgysem lehet változtatni” szemléletével, aki szerint „magyar embert nem érhet csapás, csak egy: ha a kedélyét elveszti”.

A zárlat a regényben kitüntetett nézőpontú, kívülről érkezett fiatal legátus (Antal D. Csaba; kívülállását térbeli pozíciói érzékeltetik) nézőpontjából megfogalmazott tabló: „mintha örült cirkuszt látott volna: komikus és groteszk volt, ahogy ez embernek nevezett állatkák összeülkezve forogtak, nyüzsögtek a hegedű cincogására”; „a lányokat úgy rángatták, mint a rongyot”; Aradit, aki szerint „sose lesz a magyarból semmi”, lezsidóbérencezik és -hazaárulóznak, miközben „*az idegen*”, dr. Pogány Imre, egy hatszáz holdas mintagazdaság örököse csaholó kutyaftól és dühös-csúfondáros kacagástól kísérv elvágat a lován. Nincs direkt aktualizálás, az esetleges áthallások felfedezését az előadás a nézőre hagyja.

Fürj Katalin

Kivilágos kivirradtig: a rendező szeme

Kivilágos kivirradtig. Móricz Zsigmond azonos című regénye alapján a színpadi szöveget készítette: Tóth Réka Ágnes. Rendezte: Horváth Csaba. Vendéjáték; a szombathelyi Weöres Sándor Színház és a Forte Társulat közös produkciója. Pannon Várszínház, Hangvilla, 2024. január 13.

A szombathelyi Weöres Sándor Színház és Horváth Csaba rendező, úgy tűnik, egymásra találtak. Kapcsolatuk a Móricz Zsigmond regényéből készült *Kivilágos kivirradtig* előadásban csúcsonodott ki, amit januárban Veszprémben is előadtak a Pannon Várszínházban. Nem csak azért csúcs ez a Forte Társulattal koprodukcióban készült előadás, mert 2023-ban három kategóriában is elnyerte a Színkritikusok díját – a legjobb kőszínházi előadás, legjobb rendező (Horváth Csaba) és legjobb férfi epizód szereplő (Gyulai-Zékány István) –, hanem azért is, mert friss formanyelv formálódik Szombathelyen, a fizikai színház nagyon összekovácsolja a társulatot.

Móricz ismét érdekes

Valamikor régen, fiatal koromban olvastam Móricznak ezt a regényét. Mielőtt újra kezembe vettem, felidéztem, mire emlékszem belőle. Érdekes, hogy a részleteit elfelejtettem, csak az életérzés maradt meg belőle, a dzsentrivilág, amiről akkor azt hittem, örökre kiment a divatból. Már többször bebizonyosodott, Horváth Csaba mindig is jó szemmel választja ki az unalmasnak hitt darabokat, hogy életet leheljen beléjük. Ebben az esetben még az aktuális társadalmi klíma is a kezére játszik. A regény központi problémája a zárt világ, a benne lévő félelmei, fejlődésre való képtelenségük, szükségszerű bukásuk.

A szombathelyiek veszprémi vendéjátéka előtt újraolvastam az először folytatásban 1924-ben megjelent regényt. Meglepődtem, az egykori emlékeimmel szemben most mennyire érvényesnek érzem minden mondatát. Jókat nevettem a tökéletes jellemrajzokon. Elámultam, milyen pontosan boncolgatja Móricz a férj-feleség viszonyt és az ebből eredő szorongásokat a patriarchális társadalomban, de legalább ilyen alaposággal tárgyalja a magyar-zsidó együttélés kérdéskörét is, a félelmet az idegentől, az ismeretlentől. A regényben a hatszáz holdas zsidó mintagazda, a jószágigazgató lányának a kérője, Pogány Imre személye, illetve a grófi birtok új, bécsi bérlőinek a megnevezése helyezi előtérbe a témát, amiről különféle perspektívákból hangzanak el főleg előítéletek a párbeszédekben. Móricz az egyik névnap vendég, a nevelő szájába adja a kérdést: „...[M]i az, hogy magyar? Aki magyar állampolgár, az magyar, nem?... Fene tudja, én azt hiszem, hogy

nem. – Nem bizony – mondta a legátus kollégiumi világnézeteitől fölleskesedve –, mert mi teszi a magyart magyarrá? A közös múlt, az ezeréves szenvedés emléke. – A közös temperamentum, a közös ideológia, a közös frazeológia – mondta a nevelő –, de ez az egész csak a magyar határok közé bezárva érvényesül. Mihelyt európai nívóra lépünk, vége. A magyar nemesi udvarházak saftos mondásaival éppúgy nem lehet megélni a nemzetek piacán, mint ahogy nem lehet házi szöttes ingben a redoute-bálban megjeleni egy dámának. Itt pedig újra az a furcsaság, hogy a reszegepiskolti zsidó kocsmáros fia rögtön képes helyet foglalni a nemzetközi úri társaságban, ahol a piskolti magyar földbirtokos fia elmaradt és ügyetlen falusi ember. Se nyelvet nem tudunk, se a világvárosi élet ideáihoz nem értünk. Az ezeréves múlt ezeréves bilincs, minden lépésünknel csörömpöl.”

Abbahagyom az idézést, mert még majd idemácsolom az egész regényt, amiben szó van még mindenféle másról is, például a kivándorlásról, jelesül, ha Szeged, Debrecen és Szolnok lakossága áttelepülne Londonba – vizionálja Móricz.

Szemmel láthatóan Horváth Csaba rendező és Tóth Réka Ágnes dramaturg sem tudtak betelni az író mondatainak zsenialitásával. Móricz vaskos humorával, aki úgy megírta ezt a 100 évvel ezelőtti világot, hogy most szinte friss látéletnek tűnik. Jelentéktelenebb húzások nélkül, szinte á-tól zs-ig elhangzik a regényből minden a színpadon, persze azért finoman dramatizálva, ahogy a játék megkívánja. A narrátor szerepe például eloszlik több személyre, mozaikosra tördelve a perspektívát ezzel. Mindjárt az első jelenetet is ugyanazok a groteszk mondatok vezetnek be a színpa-

don, mint a regényben. „A nagy, dupla tetejű földszintes ház úgy feküdt a rengeteg udvar sarkában, mint egy nagy bolhászkodó komondor. (...) A ház tornácán mintha bolhák mozognának, egy-egy ember jó-megy, ki s be a vadszóló kopasz vesszői közt. Egy főbolha, nagy hasú, kemény, barna öregúr, nagy pipával áll a lépcső tetején, s lassan pislogva nézdeli az udvart. Az utcáról pedig két kis fekete hangya közeledik, a jegyző s a legátus, lassan a bo-káig érő hóban, vidáman diskurálva. Ugyan miről tudnak a hangyák és bolhák beszélgetni?”

Átfordul abszurdba

A Színikritikusok díját három kategóriában is elnyert szombathe-lyi előadást első pillanattól kezdve groteszkre hangolja a rendező, amikor ezeknek a vidéki udvarházba érkező „hangyáknak” a szá-jába dorombot ad, azt fűjják, pengetik beszéd helyett, az udvar-ház felé botorkálva, amíg csak a kutyák (négykézlábra ereszkedett emberek) meg nem rohamozzák őket. Ezzel benne is vagyunk az animális világban, amire a regény is céloz.

Móricz Zsigmonddal kapcsolatban annyi az irodalmi klisé, a realizmus így meg úgy, ami el is ijesztette tőle a fiatal olvasó-kat és lebéntotta a színpadi alkalmazásokat. Azt, hogy új, bátor és természetes, a maga korában talán csak Kosztolányi írta le róla. Horváth Csaba a maga fizikai színházi szemléletével félresöpri a kliséket, és a színészek groteszk mozgatóásával rést üt a szövegben, amely önmagában is már a hrabali, menzeli humorra emlékez-tet. Rendezésében az István-napi vendégsereg értelmetlen fecse-gése – amely mintha azért lenne, hogy elodázza vagy legalább lassítsa a tragédia kibontakozását – magától értetődően átfordul abszurdba. Fél méterrel a föld fölérőppen a realista-naturalista környezet. A kocsis és a fiatalúr ölik egymást, a vendégek a guruló-cefrés hordókat átugrálva udvariaskodnak, a nők furcsán rázzák a testüket. A rendező mozgásban (de mondhatnánk energiát is) és látványban fogalmazza meg a saját mondanivalóját, azt a má-sik dimenziót, ami az üres adomázások, panaszok, morbid perlekedések, terelések mögött van. Felszínre hozza a színészek erősen abszurd, groteszk gesztusaiban a történet belső megélését. Mintha az üres fecsegéssel szemben a test maradt volna az őszin-teség utolsó bázisa. A test, amely izzad, retteg, enni és inni kíván, mértéktelenül töltkezik azzal, ami a keze ügyébe kerül. Ez a tár-saság kapkodásában vagy éppen a házigazda jószágigazgató guta-ütött hallgatásában előtűremkedő őszinteség nagyon leleplező. Azt jelzi, hogy itt szétesőben egy egzisztenciális modell. Jön he-lyette egy másik, harmadik.

Külön mozgásformákat talál ki a rendező koreográfus a nők-nek végtelenített riszálásokból, szexi testrázásokból, a testükön való tányértörölgetés ismétlődő rituáléiból. A férfiak pedig cefrés műanyag hordókban ugrálnak, azokat görgetik, ráesnek, felállnak rájuk. A darab elsődleges humorforrásává válnak a színészek já-téka mellett a segédeszközök. A hordók, tányérok, vándlingok és a kukorica. Ahogyan Horváth Csabánál már megszokhattuk, a kel-lékeknek külön dramaturgiája van. Ahogyan a porcelántányérok, úgy a piros vándlingok is mozgásba jönnek a drámai pillanatok-

ban. A pattogatott kukorica az evés, a nagy zabálás metaforája-ként működik, elborítja előbb csak a szájakat, fejeket, majd az előadás végére az egész színpadot is. Elvégre vidéki udvarházban vagyunk, a jószágigazgató István-napi vacsoráján, amiből drámai fordulattal utolsó vacsora kerekedik. Az evés mint társadalmi kö-telesség. Zsíros áldozat a hierarchikus társadalom oltárán.

Nevetnünk kell ezeken a villámkézzel poharazgató cset-lő-botló pojácákon, röhögünk a nők tányértörölgetésén és vánd-lingba fojtott vágyán, de aztán valamiképp könnyezni támad ked-vünk ennek az egésznek a reménytelenségén.

A színpadkép, Kiss-Benedek Kristóf és Kalászi Zoltán mun-kája, nagyon egyszerű magyar buhera. Az előre és hátra mozgatható szénabálafal, rajta két szűk nyílással egyszerre emlékeztet istállóra, de akár vidéki ház bejáratára is. Mellette oldalról egy magasabb hullámlemezfal zárja le a teret. Ez is lehetne gazdasági épület is akár, de inkább konyha a felakasztott piros vándlingok-kal. Vannak még az egyfolytában akcióban lévő műanyag hordók, amikből talán minden magyar portán találni egyet, és egy nagy asztal. Erre felfekve, székestől felülve áldoznak az étkezés hagyomá-nyának. És ez lesz az előadás végén a „felvonóhid”, amit beszö-geznek az elpattanó Pogány Imre után.

Benedek Mari jelmezei kortalanok, de nagyon vidékiek. Csi-livili kisestélyi a kaszthoz tartozó nőknél, rajta kötött pulóver vagy kötött mellény, a lábukon csizma. Minél fiatalabb a nő, annál rö-videbb, szexibb a ruhája. A férfiak jellegtelen öltönyökben, a jó-szágigazgató pufimellényben, fehér ingben. A nevelő pedig direkt kikacsintva a mába, piros kockás inget visel.

„Valami bűzlik Dániában”

Ha ezek a vidéki gazdák az urak, akkor a séma szerint itt nincs helye másnak, hogy ne mondjam, másfajtanak. Ha a dzsentri maga az állam, és ha „valami bűzlik Dániában”, akkor a Pogány Imrék már a felbukkanásukkal, a másfajta gondolkodásmódjuk-kal tragédiát okoznak. Kétféle életszemlélet, kétféle stílus. Ki-békíthetetlen ellentét? Pogány Imre nem lázad, csak elmegy. „Elpattan.” Márpedig ennek a társaságnak „nem tetszik az a bol-ha, amelyik elpattan”, csak ők maguk tetszenek egymásnak – ol-vashatjuk a regény utolsó mondatában.

Az előadás a Pogány Imrét játszó Sipos László Márknak nem ad nagy szerepet. Rezonőr, ahogy a Szerémi Zoltán által alakított jószágigazgató is. Utóbbi gutaütött hallgatásának azonban súlya van. Bár epizodista, de szerepe szerint is uralja a színt Szalay, a tipikus dzsentri, aki Gyulai-Zékány István által megformálva szétadomázza az estét, de mondhatjuk azt is, hogy az egész életét. Kirobbanó energiával építi fel a jegyző groteszk szenvedéstörté-netét Fehér László. A Forte másik két tagjával, a nevelő szerepé-ben Horvay Barnabással és az orvos szerepében Widder Kristóffal valami olyan groteszk, rafinált humort művelnek, ami hol moso-lyogtató, hol pedig szinte riasztó, de végül is, összességében intel-lektuális. Az előadás kis csodái a színésznői alakítások. A család manipulálja az asszonyokat, lányokat, és ők manipulálják a csa-ládot. De a testüknek nem mindig tudnak parancsolni, és nem is akarnak. A férfiak néha úgy néznek rájuk, mint ahogy a vak em-ber nézhet a napba, nem látják őket, de érzik a közelségüket, ami kétségbeesésbe kergeti őket. És ez a kétségbeesés csak fokozza a negatív energiájukat. Mari Dorottya Annusként és Nagy-Bakonyi Boglárka Friciként, valamint Keller-Dénes Emőke tanító kisasz-szonyként, Herman Flóra postás kisasszonyként olyan kemények, agresszívok, gyorsak, rángósak, mint a mai „rosszlányok”. Még a lírai jeleneteik is fenyegetőek.

Erős hatású, felkavaró alakítás Nagy Cili Malvinja, valahol középen az előadás két végpontja, a durva groteszk és a klasz-szikusan nyers humor között. A szorgalom, a fogcsikorgató mo-soly munka utolsó pillanatig egyben tartja a családot, fenntartja a látszatot, de valahol belül pusztító dühöt táplál. Ez a düh rengeteg váratlan variációval jelenik meg a jószágigazgató felesége, a mater familias Bálint Éva játékában.

Kivétel nélkül mindenki apait-anyait beleadva játszik három órán át, a cimbalmost, a hegedűt és a harmonikást is beleértve, akik szereplők is egyben.

Emberpróbáló, jelentős előadás a *Kivilágos kivraddig*, felejt-hetetlen jelenetekkel.

Bartuc Gabriella

Tánc – kivilágos kivirradtig

Kivilágos kivirradtig. Móricz Zsigmond azonos című regénye alapján a színpadi szöveget készítette: Tóth Réka Ágnes. Rendezte: Horváth Csaba. Vendégjáték; a szombathelyi Weöres Sándor Színház és a Forte Társulat közös produkciója. Pannon Várszínház, Hangvilla, 2024. január 13.

A szombathelyiek lassan egy éve futó előadása már szép sikereket tudhat magáénak, és több értő kritika született róla. Szinte mind-egyik hangsúlyozza, mennyire összecsiszolódott a szombathelyi gárda Horváth Csaba Forte Társulatával. Mari Dorottya, Gyulai-Zékány István, Hajdu Péter István, Nagy-Bakonyi Boglárka és a többiek anyanyelvi szinten beszélnek a Forte színházi nyelvét, de például a Doby Istvánt alakító Szerémi Zoltán mozgásában statikus szerepében is, kezében kialudt pipájával az előadás folyamán „egyre jobban ül” a koreográfiában, az ő székéhez szögezett, mozdíthatatlan jelenlétéből bomlik ki, köré szerveződik a többiek mozgásban gazdag játéka. A regényben a postamester hegedűjére ropják a táncot, itt nagyszerű megoldással háromtagú zenekar szolgáltat élő zenét hegedűn, cimbalmon és harmonikán, és tagjai, Némedi Árpád, Keller Dániel és Keller-Dénes Emőke a narratori szerepkör váltakozásához hasonlóan szabadon mozognak a játékban, hol belépnek egy-egy karakter szerepébe, hol visszahúzódnak a színtér peremére állított zenekarba. A fortésok pedig, Widder Kristóf, Horkay Barnabás és a jegyző szerepében nagyszerűen szerencsétlenkedő Fehér László tartják az előadás fizikai színházi építményét, a jellemformálás és színpadi jellel formált mozgás összhangjában.

Tóth Réka Ágnes érzékenyen hajolt Móricz szövegéhez, szövegű átírata minimális húzásokkal, néhány, színpadon nehezen beazonosítható mellékszereplő kihagyásával-összevonásával, a regény párbeszédességének érvényre juttatásával szinte magától értetődően alakítja színpadi műve a regényt – úgy, hogy nem írja felül, hanem nagyszerűen kiemeli, felmutatja a hatalmas móríci életműből. Öröm volt most összeolvasni az előadással – egyúttal megtapasztalni a regényműfaj nagyszerű lehetőségeit is.

A regény első látásra jól alkalmazható színpadra, mivel egy helyszínre és egyetlen estére-éjszakára koncentrálna cselekményét, ezen belül is rendkívül sűrített jelenetképzéssel és sok, színházban is használható dialógussal építkezik. Móricznak az életműben is kifejezetten újszerű, modern szövege keveset magyaráz, a színpadra vitt történetet pergő ritmusban, éles vágásokkal jeleníti meg. Ugyanakkor a regényt indító (és ezáltal különösen hangsúlyos) elbeszélői perspektíva idegen a színháztól, az elbeszélő ugyanis távolról, mintegy madártávlatból, sőt mintha még távolabbi, hideg, kívülálló szemlélődő pozíciójából közelítene rá a helyszínre és az eseményekre, míg a színház épphogy közlelő mutatja a megjelölt emberi világot, az intim közelségből szemlélő és részt vevő emberhez szól. Mondhatni: a színház emberszempontú. Móricz

regénykezde, látszólag mintegy a vidék hangulatát megteremtve, a helyszíneként szolgáló házat bolhászkodó komondorként láttatja, a ház tornácán és udvarán mozgó embereket pedig bolhákhoz és hangyákhoz hasonlítja. Ez a kissé bizarrnak tűnő hasonlítás azonban túlmutat a hangulatfestésen, és hangsúlyosan elvonatkoztat az embertől és aktuális szűk szempontjaitól. A második mondat szinte végtelenül kitágítja a teret és az időt: „Fényes tél volt, a tágas mezőket, a szalmakazlakat s a kútgémet is hó borította, de a nap csillogva fénylett a kora délutánon, mint valami tiszta fény, amelynek semmi melege nincs, egyetlen hópihe meg nem olvadt, csak szikrázott puhán, mint a pehely.” Mintha egy kozmikus rideg pusztaság végtelenjében állna az udvarház, nem pedig egy településen, amelynek az utcájáról a jegyző és a hozzá szegődött legátus befordulnak az udvarra. A távolabbról indulók kalandok árán érkeznek megülni az István-napot, a történet végén, éjfélkor befutó Aradi és Aradiné pedig úgy eltévednek, hogy maguktól talán oda sem találának. A földhözragadt dzsentrivilág veszélyeztetettsége, önmagába záruló idejétmúltsága ebben a kozmikus térben és időtlenségben mutatkozik meg.

A színpadra vitt világot, annak normalitásait kívülről láttató, elidegenítő effektusok időről időre visszatérnek a regényben – és ezek jól érvényesülnek az előadásban is. Ez a szemlélet ugyanis harmonizál a rendező Horváth Csaba színházi nyelvével. Fizikai színháznak nevezett mozgásmódozatai, koreográfiái is felfüggesztik a realista, utánzó színházi elvárásokat, akadályozzák az értelmezési automatizmusokat, helyette tágabb és összetettebb értelmezési perspektívákat kívánnak és nyitnak meg. Móricz költői, érzéki szövegének közvetítése érdekében pedig visszanyúl a Forte Társulattal már a *Toldiban* és *A helység kalapácsában* eredményesen használt megoldásához. Itt ugyan nem hangzik el a teljes irodalmi szöveg, mint Arany János és Petőfi epikus költeményeiben, kimarad, összevonódik néhány mellékszereplő, és valamelyest a színházi előadás realitásaihoz rövidül a szövegterjedelem, de itt is Móricz eredeti mondatai hangzanak el a színpadon, és nemcsak a dialógusok, hanem a regényt meghatározó, nagyon karakteres, poétikus elbeszélői szöveg is – például a fentebb részletezett regénykezde. Itt is alkalmazza a rendező azt a színpadi elbeszélői megoldást, hogy egyetlen, a színen lévő narrátor helyett a karaktereket játszó színészekkel mondatja el a párbeszéd közötti elbeszélő részeket. Ez – noha ilyenkor a színészek időlegesen kilépnek a karakterükből – megsokszorozza az elbeszélői perspektívát. Másképp fogalmazva: egy szempontú és ezáltal domináló

elbeszélői szöveg helyett sok szempontú, a különféle lehetséges értelmezési perspektívákat látató színi közeget kapunk. A különféle pozíciókból és hangokon megszólaló elbeszélés, a karakterek közti párbeszéd és az egész színpadon, előtérben és háttérben folyamatosan kavargó mozgáskoreográfiák intenzív színpadi dialógust hoznak létre és állandó figyelmet követelnek.

Móricz regényének hatástörténetéhez is hozzátartozik az a feszültség, amit az elbeszélte események ideje és a mű keletkezésének ideje között eltelt negyed évszázad teremt. Minimális elbeszélői jelzések adják tudtunkra, hogy a történet 1898 karácsonyának másnapján, István-napon játszódik, a regényt pedig 1924 januárjában kezdi írni Móricz. Eközben végképp eljárt az idő a fölött a világ fölött, amelynek végnapjait élék a regény dzsentri hősei, ellentmondásai viszont még mindig ott vannak a húszas évek Magyarországon, az idők szavát nem értő, mindig mást hibáztató, a saját korlátain, berögződöttségein túllépni nem tudó „úri világ” tehetetlenségében. Pedig még próbálkoznak is: lehet, hogy érdekből, talán néha kíváncsiságból is vagy akár a megértés szándékával elmélkednek vagy okoskodnak a zsidó tőke titkán, rágódnak a saját tehetetlenségükön vagy a flexibilis zsidóság valós és vélt térnyerésének, egyáltalán életmódjának már akkor is közhelyes és leegyszerűsített részletein. Az átfogó társadalmi problémákon túl vagy azok részeként láttatja a regény és az előadás a tradicionális férfi-nő viszonyok tarthatatlanságát, amelyek voltaképpen ugyanúgy megbénítják a magánéletben a személyiség kibontakozását, ahogy a feudális jellegű megkötöttségek, egyes társadalmi rétegek privilegizáltsága bemerevíti a társadalmi és gazdasági viszonyokat. A nők kiszolgáltatottsága fogalmazódik meg erőteljesebben, érzékeltetve azokat a torzulásokat is, amelyeket zárt, elnyomott helyzetük okoz személyiségükben, de tetten érhető ezek egészségtelen volta a férfiak cselekvésképtelenségében is, és mindkét nem idejétmúlt és zavaros önképében, fejlődésképtelenségében, abban, ahogy nem értik magukat sem, egymást sem. Egyedül Szalay Péter (Gyulai-Zékány István) sejt meg valamit ezekről a rossz viszonyokról, amikor a maga korlátai közt arról elmélkedik a feleségével elégedetlen jegyzőnek, hogy az asszonyok a szívükkel vitatkoznak, és hogy nem vitatkozni kell, hanem megfigyelni, hogy „mi baja van az asszonynak, s azon segíteni”. Majd megállapítja: „Fórbán vannak velünk szemben: szülnék...” De ezek a próbálkozások ugyanolyan eredménytelenek maradnak, mint a társaság igyekezete, talán maguknak, talán a többieknek is mutatva felvilágosultságukat, hogy megértsék helyzetüket, különös tekintettel az idegenként azonosított zsidóságra, és hosszasan magyarázzák a faji és kulturális különbségeket, ezek eredetét és folyamányait. Erre pedig megvan minden okuk, hiszen épp most jött meg Pogány Imre az apjától a nevére íratott hatszáz holdjával, hogy megkérje a házigazda lányának, Annuskának a kezét. Ami nagy öröm lenne az adósságokban fuldokló és épp a neve napján a Nyíry grófok jószágigazgatói tisztségéből és az ezzel járó javakból kitett Doby Istvánéknak – ha nem lenne az a kis szépséghiba a kérő származásával... Vagyis hiába minden igyekezet, a zsidó kérorjelölt leplezett vagy nyílt zsidóellenes reakciókat vált ki. Móricz kíméletlenül számba veszi ennek változatait, miközben Pogány Imrét sem idealizálja, megjeleníti a bevágódni kívánó fiatalember dzsentrimánírokat eltúlzó megfelelni vágyását és tapintatlanságát is, ahogy Doby Annusnak udvarolva úgy hivatkozik a maga

modernségével, hogy jogosan ugyan, mégis Annus egyszerű lelke iránt érzéketlenül, kíméletlen és megalázó kritikát mond a lány családjáról és egész környezetéről, elmaradottságukról.

Az előadás nem aktualizál, szöveghűen használja Móriczot, és ezáltal a történet részletei is a 19. és a 20. század fordulójának Magyarországot idézik, legfeljebb a díszlet és az öltözékek nyitják meg az időhatárokat a következő századforduló, jelenkorunk felé, a flitteres-masnis estélyik, az öltönyre vett Tiborc-mellény, a műanyag boros-cefrés hordók teszik egyértelművé a nyilvánvalót – hogy az éppen száz éve írt, egy és negyed évszázada játszódó történet mellbevágóan aktuális. A színpadról hallva el sem hiszi az ember, hogy a Londonba költöző kétszázézer magyar gondolatát is Móricz írta, és nem dramaturgi betoldás. Pedig a regényszöveg hangzik el szó szerint: „Bécsben voltam múltkor, s ott megtudtam, hogy kétszázézer magyar él Bécsben magában. Kétszázézer magyar, uramisten. Szeged és Debrecen és Szolnok, ez a három nagy magyar város lakossága nem teszi ki a kétszázézer lelket... És milyen óriási nagy jelentősége van ennek a három városnak Magyarországon életében... Tudja, mire gondolok?... Ha egy mesebeli varázsló fölemelné ezt a három magyar várost, és átrepítené, mondjuk, Londonba és ott szétszórná őket, mint a homokot, s a három város népe ott lenne lakos... mekkorát veszítene Magyarország három ilyen városával, ha annak a helyén csak legelő maradna...?”

A behavazott pusztába vesző tanya és a létüket csak itt megélni tudó úri középosztály sérülékenységét mutatja, hogy nemcsak a társadalmi körülmények változásaira, a korszerűbb pénzügyi és gazdálkodási viszonyok megjelenésére nem tudnak reagálni, hanem a pusztát belepő hó és köd is meghaladja kényelmességük határait. Az Aradi házaspár dramaturgiai szerepe azonban ezen is túlmutat. Csak a darab legvégén lépnek színre, de időről időre szó esik róluk, hogy egyébként is mindig el szoktak késni, aztán Szalaynének egy pillanatra mintha látomása lenne, látni véli Aradit magányosan, a lovak és a felesége nélkül álldogálni a hóban, majd váratlanul gyalog beesik a kocsisuk, jelezve, hogy eltévedtek, és előfogatot kellene küldeni értük. Végül hajnali három órakor megérkeznek, az előadás komikus vonulata itt ér a csúcshoz, az összefagyott házaspár (a csikorgó hegedűhanggal is fölerősített) elgémberedett mozdulatokkal végre elfoglalja a helyét a komániában, Aradiné a körük gyülekezett társaság hársány hahotájától kísérve adja elő kalandos útjuk történetét, míg végül Aradi is szóhoz jut, aki Szalayné látomása kapcsán tűnődik el azon, hogy valóban, volt ott egy pillanat, amikor kétségbeesésében rájött, hogy ebben a jégbe fagyott világban eltévedve tényleg meghalhatnak. Aradi megszólalása felidéz a kezdőmondatok kozmikus perspektíváját, és a még itt élőket máris elmúltságukban láttatja. Dobyék lába alól kihúzták a talajt, Péchy doktornak is elárverezik majd a házat, ha lejárnak a váltók, Szalay Pétert utoléri hamarosan a panamai, és nemsokára itt lesznek az új (zsidó) bérlők, akik korszerű termelő- és feldolgozóüzemet működtető gazdaságot fognak felépíteni. De ma még ma van, ma még mulatnak, már csak a kérorként jött zsidó fiút kell kikosarazni és rácsapni az ajtót, hogy elkezdődhessen az önfeledt tánc. Az előadás dramaturgiája fölerősíti Móricz üzenetét: haláltáncukat járják itt az élők, kivilágos kivirradtig.

Ladányi István

Ami kint lenyugszik, felizzik idebent

Vad Fruttik-koncert. Expresszó, 2024. január 12.

Néhány évvel ezelőtt, egy budapesti klubban megfogadtam, hogy többé nem megyek zárt térbe szervezett Vad Fruttik-koncertre. Nem volt a világon semmi baj a hanggal, a fényekkel, de a szöveg és a hangzás együttesen tonnás súlyként nehezedett a szívemre a betonfalak között, a zárt térben. „Az éjszaka a csillagokig nyílnon szét” – éneklí Likó Marci az *Éjszaka* című dalban, és én azóta úgy érzem, ehhez a zenéhez nekem tér kell, nagy, nyitott tér, ahol a megénekelte nyers, hétköznapi tragédiák fájdalommal szabadon elszállhat a végtelenbe és tovább.

Hogy egyszerre két közhellyel is éljek, soha ne mondd, hogy soha, és lépünk ki a komfortzónánkból néha – így január második hétvégéjén, egy csikorgóan hideg péntek estén korábbi elhatározásom ellenére az idén húszéves Expresszó hangosítópultja mellett találtam magam, és Titz Krisztián bemelegítő szettjét hallgatva (köszí a Depeche Mode-blokkot!) kíváncsian vártam, hogy milyen setlisttel készült a 2022-ben jelentős átalakuláson átesett zenekar a telt házas klubkoncertre, miként mutatják meg egyszerre a megújulást és a gyökereiket is.

Az este folyamán a közönséget elnézve nem nagyon lehetett olyan, aki csalódott, és a koncert során rendre elhangzott az ösz-

szes igazi nagy kedvenc – rögtön az első etapban ott dübörgött a szegycsontunkon a *Válaszok nélkül*, majd nemsokára a *Kemikáliák*, és persze hallhattuk-üvölthettük a *Lehetek én is-t*, valamint a *Nem hiszek-et* is, ahogy dukál. A *Nekem senkim sincsen-t* zárásaként kaptuk meg, „érfelvágósnak”.

A nyitódalban emlegetett és a koncert beharangozójában ígért decibelekéből jutott bőven mindenkinek, ám az árnyok a tér sajátosságaihoz képest a lehető legjobban érvényesültek. Korábbi koncerteken ezen a helyszínen gyakran szembesültem azzal, hogy egy idő után a dalszövegek szinte érthetlenné válnak, torzul az ének, ahogy belendül a zenekar, ám ebből ezen az estén sem érzékelttem, Kovács Karesz kiváló munkát végzett a hangoskodó pultban, hála neki érte!

A szöveg érthetősége a Vad Fruttik esetében márpedig elengedhetetlen az élmény kiteljesedéséhez. A 2022-es, már jól átjátszott *Elválaszt* album dalai a korábbiakhoz képest érettebb, mélyebb szövegükkel tökéletesen simulnak be a diszkográfia korábbi elemei közé. A prima érzékkel összeválogatott szettben a kedvenc hármassom, azt hiszem, a *Ballagsz tovább*, az *Ülök és hallgatok* és a *Szemben a nappal* egysége volt. A *Kegyelem* gyomorszorító, gyötrelmes képi világa teljesen másként hatot

most, mint a Gyárkert-nyitó koncerten (ami egyébként az egyik legnagyobb élmény volt számomra 2023-ban).

Minden zenekarnak, amely évtizedes munkásságot tudhat maga mögött, a folyamatos fejlődés és kiteljesedés öröme mellett időnként szembe kell néznie az emberi gondolkodás „dobozolásra” való hajlamának, illetve a berögzült látásmódnak az árnyoldalaival. Ebből erednek a „már nem olyanok, mint régen” típusú kijelentések, amelyekre a legjobb válasz talán éppen az, amit ezen az estén hallhattunk.

A dalszövegek így sorba szedve hűen mutatták, hogy mi az, ami az évek során nem változott – a Vad Fruttik egy olyan réteg kollektív sorsát önti szavakba és hangjegyekbe, majd üvölti és dübörögni válogó, amelynek tagjai sokszor némaságra kárhoztattak, és magukban harcolnak csak démonaikkal.

Változhat a hangszerelés, változhatnak a tagok is, ahogy a közönség tagjai sem pont ugyanolyanok, mint akár tizenöt éve, hiszen a világ is változik körülöttünk, ám a zenekar művészi hitelessége számomra változatlan. Most még kicsit ülök és hallgatok, majd nemsokára lekapcsolom magam... minden rendbe' van. Köszönöm!

Nyakas-Fehér Fatime

Hova megyünk, melyik út vezet haza, hova megyünk, megyünk-e valahova.

Az én utam Veszprémbe vezet.

Egy év után újra, szinte napra pontosan egy év után. Tavaly januárban a másfél évtizedes működése után gyökerestül újjáalakult Vad Fruttik itt, a veszprémi Expresszóban, mondhatni, hazai pályán tartotta az első koncertjét. Az öttagú zenekarból 2022 végén hárman kiváltak, az együttest a várpalotai páros, a frontember Likó Marcell és a gitáros Kerekes Gergely három új zenésztárral vitte tovább: a billentyűs az elektronikus zenei térből már jól ismert iamyank, a dobos a Ficture alkotói néven szintén saját zenei projekteket is készítő Tokár Gábor, míg a basszusgitáros Dexter (Fejér Dániel) lett.

színész és a titok

Likó Marcell: DOKUMENTUM, az 1348-as firenzei per-
linák felfedezése: ... háttér és szöveg mellett még fel-
tűnő és lényeges információk is találhatók a Covi-
19-es járványról, a produkció - grafikai megjelenés
részletes tervezés a Facebookon, végül elkészült egy
egy - talán először - jétkönyvbe kerültek.

Séd, 2022. 1. sz., 19. old.

Halálugrás bizto

Vad Fruttik: Elváltam, 10 dal, 41 perc. Megadó K-

"Ez elváltam, elváltam. Ez elváltam, elváltam. Van ez a
első dalom, amely az életem legfontosabb kimenetel-
ét leírja. Nem ez a dal a személyes közönségem, de ez is
a dalom."

Séd, 2023. 1. sz., 2. old.

Hova megyünk, me-
lyik út vezet haza, hova
megyünk, megyünk-e
valahova.

A koncerten nem
játsszák a *Kollázt*, az
én fejemben viszont
igen, ott pörögnek
binnen ezek a sorok
vissza-visszatérően.

Hol tart, hová
megy, megy-e valaho-
vá a Vad Fruttik? Egy
év után ezek a kérdé-
sek foglalkoztattak leg-
inkább a zenekar idei
első koncertjére vár-
va. A nagyjából húsz
év zenélés és színpa-

di jelenlét rutinja hogyan társul azzal a
friss szellemiséggel, zenei gondolatisággal,
amit az új tagok hoznak, egy év alatt ho-
gyan változott a zenekar hangzása, hogyan
érték egymásba, hogyan forrtak össze a
különböző irányokból érkező zenészi meg-
szólalások. Ez volt a tétje ennek az elmúlt
egy évnek a zenekar számára, és bár az egy
év alatt több koncertjüket is meghallgat-
tam – szabadtérieket és klubkoncerteket,
különleges zenei produkciókat a Müpában
és a Magyar Zene Házában –, szimboli-
kusnak tűnt ezt a Veszprémtől Veszpré-
mre, Expresszótól Expresszóig eltelt egy
évet lezárni.

A most már nem új felállásból azt is
ki lehetett volna olvasni, hogy a zenekar
a rockosabb hangzás felé megy el, hiszen
látszólag mégiscsak a két gitáros maradt, a
többiek cserélődtek. És azt is, hogy – rész-
ben iamyank érkezésével – nagyobb súlya
lesz a kísérletező, progresszív zenei hang-
zásnak a populárisabb megszólalás kárára.
Aki ismerte Likó Marcell zenei érdeklő-
dését és fogékonyságát az új kipróbálá-
sa iránt, az valószínűleg az utóbbit várta,
pszichedelikusabb, elrugaszkodottabb,
egyszerre légiesebb és sötétebb hangzás-
világot – ahogy arra az utolsó, 2022 végén
megjelent *Elváltam* album egyes dalai is
utaltak.

A koncert aztán úgy indult, hogy
nem lesz itt elemelkedettség és experi-
mentál, de még industriális elektronika
sem, hanem csak a zúzás. Erős az indítás,
a *Másodpercek és decibellekkel*, a *Goával*
és *Válaszok nélkül*, a *Tudom, milyennel*,
az *Éjszakával*. Sávokra bontva hallgatjuk,

ami sohasem lehet elég zajos, sohasem
ahhoz, hogy elnyomja az érzéseket. Az
úri közönség táncol, hallotta, hogy densz
lesz, és akarja a boldogságot. Belepörgünk
egy olyan kezdésbe, amelyben egy kon-
certnek bele kell pörgetni az embert. Vé-
gignézzük, ahogy minden szépen lassan.
Tudjuk, milyen.

Fények, érzelmek, a zene lefolyik a
színpadról, szétterül arcok százain, izzad-
ságcseppekké, söröspoharából kiloccsanó
elmúlással, egymásra ugráló lábakká válik.
Nem érezzük többé a percek múlását.

És akkor valami átlényegül. A *Kemi-
káliákkal* elindulunk, a *Bankett* után az *El-
váltam*mal eljutunk oda, ahol a Vad Fruttik
most van, ahová most képzelem el a zene-
kard. Egy kiüresedett hangár industriális
technopartiján érzem magam, egy német
iparváros elhagyatott külterkein, a falakon
graffitit karolnak át NDK-s falinaptárakon
átütő salétromfoltokat, LED-ek villognak,
meglézerez az örökkévalóság. Most fent
vagyok, most lentebb, most nincs semmi
baj. Baj nincs, saját fejemben saját magam-
mal kergetőzöm. Jön a halálfélelem. Egygyé
válok valamivel, aminek a létezését nem
ismerem, az ereim lüktetnek, lassulnak és
gyorsulnak, méretarányosra kicsinyítem
magam körül a világot.

A koncert szervező elve és dinami-
kája szerint, nagyjából féldőben jön a
Lehetek én is, aztán lassulunk vissza, be-

ülünk az autóba, amiben nincsenek uta-
sok, a VHS egyre csak szemcsésebb lesz.
Egyre sötétebb van, olyan sötét, ahová a
színpadi fények nem hatolnak át, szurok-
tömeg az éj, több kell ennek a sötétnek a
legyűréséhez, harag, düh, lángok, a *Harag
idején* megadja a koncert utolsó harmadá-
nak alaphangulatát, *Gyűjtsd fel*, a legújabb,
már az új felállásban született dal, az *Éges-
sük el*, az elmúlt évek legerősebb, legmeg-
rázóbb Vad Fruttik-dala, az *Elég* – mind
ugyanarról szól. Hogy az egész összerop-
pan, hogy hadd égjen minden, ha sem-
mi sincs rendben. Hogy beszívárogoz az a
hüllőforma lény, ami a mélységből a sötét.
A *Nem hiszek* úgy nyújt kezét az *Elég*nek,
mintha mindig is együtt szóltak volna,
nem hiszünk, nem remélünk, miben hin-
nénk, kiben hinnék.

Aztán, ha úgy éreznék, hogy nem
volt elég alapos az a szike, ami összevissza
szabdalt ott legfeljebb, ahol nem izomkö-
tegek vannak, nem is idegpályák, hanem
az érzéseink színapsziszainak labirintusa,
akkor a *Kegyelem* a maga kegyetlen sod-
rásával maga a mellkasi fájdalom, a gyo-
morsav a lélek nyelőcsövében. Elcsitítjuk
végre, ami a bensőmben remeg – hazud-
juk magunknak, de nincs ajándék, nincs
kegyelem, ez még nem a koncert vége, az
Üzenettel jön a ráadás, csikorog az ajtó,
nem enged a zár. Így teljes a szuroksötét
szekció, *Elég, Nem hiszek, Üzenet*, hogy az-
tán a két kötelező darab, az egy év után is
zavaróan áthangszerelt *Embergép* és a *Ne-
kem senkim sincsen* engedje el ezt az évet,
mossuk le magunkról ezt az évet.

És akkor csend, nem technikai ér-
telembe, megy tovább valami zene, em-
berek táncolnak. De ez már egy másik
valóság. A mi valóságunk ott maradt a
percekkel ezelőttben.

A sérült hangszálakban, a révült
tekintetekben. A fülünkben ott patto-
gó fehér zajban, a fejünkben nem szűnő
monoton zajban. Sűrű pillanatok ezek.
Végignéztem, ahogy minden szétesik. Vé-
gignéztem. Ki tudja, hányadszor néztem
végig. Mindig szétesik, mindig összeáll.
Néhány akkord, torzítók, erősítők, to-
rokhang, a szokatlanságukban izgalmas
effektek. Ezek a mi gyógyszereink. Tessék,
bevettük. Enyhül a szorongás.

Megyünk-e valahova.
Ide jöttünk. Megérkeztünk.

Két hang beszél hozzám, míg a *Csárdáskirálynő* veszprémi előadására készülődöm. Megőrült a világ, mondja az egyik, háborúk, pusztítás, éhínség, árvíz, szélvész, globális felmelegedés. Mi keresnivalójuk van itt holmi Bóni grófnak, henye, jó dolgába belepistult hercegi sarj szerelmi nyavalygásának? Megőrült a világ, felel rá a másik, háborúk, pusztítás, éhínség, árvíz, szélvész, globális felmelegedés. Van-e életbevágóbb lelki igény, mint a megfelekezés, a két és fél óras csinált derű, a széles, nagy mosoly?

A nagy mosoly

Leo Stein–Jenbach Béla–Kálmán Imre–Békeffi István–Keller Dezső–Gábor Andor–Rátonyi Róbert: *Csárdáskirálynő*. Rendező: Mészáros Árpád Zsolt. Veszprémi Petőfi Színház, 2024. január 19.

Színészkirály a királynek városában
Lattori Veszprémben. Veszprémi Petőfi Színház, Lattori Zoltán terem. Megnyitja: 2023. szeptember 9.
A Lattori Zoltán veszprémi avatási bemutatója a Veszprémi Petőfi Színház történelmi épületében, az eredeti színházteremben. A Lattori Zoltán teremben található. Ez egy olyan színház, ahol a színház és a nézők közötti kapcsolat a legfontosabb. A Lattori Zoltán teremben a színház és a nézők közötti kapcsolat a legfontosabb. A Lattori Zoltán teremben a színház és a nézők közötti kapcsolat a legfontosabb.

Séd, 2023. 6. sz., 35. old.

Elévülés
Topolcsányi Laura: A hatodik szék. Rendező: T. Lattori
A hatodik szék, mint egyfajta miniatűr, egyfajta kis világ, ami magában foglalja a nagyvilágot. A hatodik szék, mint egyfajta miniatűr, egyfajta kis világ, ami magában foglalja a nagyvilágot. A hatodik szék, mint egyfajta miniatűr, egyfajta kis világ, ami magában foglalja a nagyvilágot.

Séd, 2023. 6. sz., 49. old.

A Petőfi Színház lát-szólag nem vállalt nagy kockázatot, amikor Kálmán Imre életművének ezt a csúcsteljesítményét színre vitte. Ezer próbát kiállt, az ezeregyediket is főlényesen hozza. Könnyen érthető, épp a megfelelő mértékig megbolondított történet, különösen az orfeumi múltját eltagadó hercegnőé, ami néhány csiklandósan hatásos helyzetet teremt, nem beszélve a végkifejletéről. Az öreg csárdáskirálynőre ráomló hazugságok parfümös romjaiól felhangzik a beteljesült szerelem madarának édes dalolása. Giccs voltképpen, bár nem láttam még két embert, aki megnyugtatóan és egyetértően magyarázta volna el, mégis miféle fajzat az a giccs. De ha mégis, akkor a veszprémi előadás bátran, a sikerben biztosak öntudatával vállalja. Lehet, hogy létezik a világon avantgárd *Csárdáskirálynő*, a Petőfi Színház változata azonban a legklasszikusabb, a leghagyományosabb, az értelmezés és a színpadnyelv megbotyogatása nélkül az, ami.

Az előadást természetesen a zeneviszi egészen a vastaps és elragadtatás ovációjáig. Vannak, akik elvből elutasítják az operettek túlsűrített, mondjuk ki: szirupos zenei világát. Magam nem tartozom közéjük, így hát újra elámulok a dallamok invencióján, az édes fáradhatatlan patakzásán. Kisserűbb zeneszerzők egy életművet kigazdálkodnának abból, amit Kálmán ebbe az egyetlen operettbe beleírt. Csak a slágerekből, amiket a közönség korra, nemre való tekintet nélkül fúj a színpaddal együtt. Igen, korra való tekintet nélkül, mert aki azt gondolta – mint magam is –, hogy a *Csárdáskirálynő* nézőterét a Petőfi Színház kibővített nyugdíjas tagozata tölti meg, nagyot téved. Minden nemzedék, a korostól a tinédzserig egymásra talál abban a bizonyos nagy mosolyban. És hát tessék elgondolni, kérem: 108 éves ez az örökifjú dáma, 108 év alatt hányszor fordult a világ, hány halhatatlan nyelt el a halandóság, már betűnk nincs elég jelölni az új meg új

generációkat, és a *Csárdáskirálynő* él, virul. A nagy mosoly tényleg halhatatlan. Mindennek egy gyilkosan szigorú feltétele van. Jól kell játszani. Az operett, a *Csárdáskirálynő* is, van annyira sebezhető, hogy egy elfuserált előadás porig rombolhassa. Hogy cselekményének fordulataiból egy pillanat alatt könnyen kiszámítható agyalmány legyen, jajcicás, nagybögőbe beugrós szövegeiből közröhej, dallamaiból undok, ragacsos melasz. Nem is keskeny ösvény ez, egyenesen a szakadék fölé feszített drótkötél, de Veszprém bírja stílusérzékkel, színésszel, zenével, hanggal. És pénzzel is bírja. Mert a *Csárdáskirálynő* barátja a kaszának, de előbb meg kell hitelezni: szegényes, molyette kivitelben beomlik minden, ami beomolhat. Marad a csödtömeg. A veszprémi színpadképek szépek, elegánsak, látványosak, működő foglalatok a történetnek a nagy bonyodalomtól a happy endig (díszlet: Bátonyi György). Szépek, nagystílusúak, színesek, elegánsak a ruhák, a kellékek a malomkeréknyi kalapoktól a finoman cizellált legyezőkig (jelmez: Libor Katalin). De a lényeg mégis a színész, és a veszprémi társulat bírja a lépést a 108 éves dámával. Van egy Sylviája, Szederjesi Teodóra, aki prózai pillanataiban jó, a dalokban kiváló. Mindenekelőtt bírja hanggal ezt a, ha nem is gyilkos, de kifejezetten igényes szerepet. Megvannak a magasai, nem kényszerül lefelé záró megoldásokkal megalkudni, kivágja a rezet, ha nem haragszik ezért a katonazenekari kiszólásért. Ami a színpadi jelenlétet illeti, tartja a szintet a bonviván Kádár Szabolcs János, bár jómagam kissé érces hangjánál lágyabbnak képzeltem a szerelemtől megrészegült Edvin herceget. Az nem az ő problémája, hogy maga a szerep kissé talán árnyékban marad a nagyoperettek bonvivánjainak briliáns csillogásához képest. Vagy inkább: szenvedőbb, küszködőbb, nem véletlen, hogy ő az egyetlen, aki hercegi szerepéből kilépve képes egy új élethez energiát nyerni a perzselő szerelemből. Ebben és csak ebben az értelemben nem versenyezhet az életet léhán átbolondozó Bónival, a szükségesnél talán kicsit gyagyábbra fogott öreg herceg (Cservenák Vilmos) vagy a következetesen Nándinak szólított Ferdinánd főherceg (Keresztes Gábor) hülyeségével. És óhatatlanul elhalványul Stázi grófnő (Hirschl Laura) is, hiszen éppen ez

dolga: kedves, Barbie-rózsaszínre hangolt tónusaival elhíttetni, miért nem őt választja a „szőke herceg”, miért inkább a perzselő temperamentumával delejező Sylviát. Stázi végül Bóni grófnak találja meg párját, abban a Keller Mártonban, aki láthatóan lubickol a léha tréfamester félbolond figurájában. Van azonban két színész, aki minden színpadi pillanatát olyan tévedhetetlen stílusérzékkel tölti meg, hogy személyes és szükségképpen szubjektív színlapomnak az ő nevükkel kellene kezdődni. Szeles József az egyik, akin Feri bácsi hibátlan eleganciája, nyugodt, a dolgokat szinte porondmeszterként igazgató spleenes felülállása nem úgy áll, mint a testre szabott frakk. Hanem úgy, mintha második bőre lenne, mint ha minden erőfeszítés nélkül, egyszerűen csak kisugározná, mintegy civil valójából egy másik, színpadi életre kelne. És Kőrösi Csaba, akinek ellenállhatatlanul mulatságos Miska főpincére nemcsak a tökéletesre csiszolt poén magasiskoláját tudja. Ő az, aki képbe hozza az „alulnézetet”, aki a klakos-frakkos „gerőfok” csillogását a pesti kisember egészséges ironiájával szemléli és fáradhatatlan leleményességével feji meg. Magával ragadó, stílusos, zajosan sikeres *Csárdáskirálynő*t rendezett Mészáros Árpád Zsolt. Kiváló ötlete, az időnként megjelenő kopott, karcos filmszalag nemcsak a múlt időre figyelmeztet, de keretbe is foglalja az előadást. Remek segítőköt kapott a tánckart mértéktartóan, éppen a szükséges mértékig láthatóan az előadásba illesztő koreográfus, Király Béla, és a néhány szó erejéig még prózai szerepet is vállaló karmester Farkas Pál személyében. És végül, de nagy tisztelettel. Az előadásban, amit láttam, az egykori Sylvia, Szóka Júlia játszotta Cecília hercegnőt. Beugrás volt, a lehető leghősiesebb színházi bravúr, amit a közönség fortissimóba csapó tapssal honorált. De a függöny lemegy, a közönség kilép a hideg januári ködbe. Előbb-utóbb szembejön majd mindenkivel a valóság. Háborúk, éhínségek, infláció, globális felmelegedés. Akkor mi lesz? Beugrunk a nagybögőbe? Esszük jajcica csöpp kis száját rendületlenül? Vagy kijózanodva behányjuk a röpke nagy mosolyt a giccsraktárba, oda, ahol a tömeg mulat? Vagy...?

Asztalos István

Túl az Óperencián kivilágos virradatig

Leo Stein–Jenbach Béla–Kálmán Imre–Békeffi István–Kellér Dezső–
Gábor Andor–Rátonyi Róbert: *Csárdáskirálynő*. Rendező: Mészáros Árpád Zsolt.
Veszprémi Petőfi Színház, ifjúsági bérlet, 2024. január 24.

Szemben az egyszavas címmel, szerzők és átírók hosszú sora van feltüntetve a plakáton.

Az élet szép és a világ voltaképpen nagyon jó hely – örültek nézői anno bemutatása idején az első világháború árnyékában a *Csárdáskirálynő*nek. Ma csak remélhetjük, hogy nem a harmadik közeledtével nézzük. A Petőfi Színházban felcsattanó tapsokból nem merész a következtetés, hogy a nézők ma is úgy vélik, az élet szép és a világ voltaképpen jó hely. A *Csárdáskirálynő* nagyoperetthez illőn a szokásos főúri és bohém szereplőivel, szerelmes bonyodalmaival és fülbemészóan édes dallamaival egykor maga volt a könnyedség emlékműve. A háború árnyékában született, bemutatóját sok minden nehezítette, mégis leírhatatlan siker volt, hiszen alkalmas volt arra, hogy javítsa a közhangulatot. Pontosan azt súlykolta, amire az adott pillanatban a legnagyobb szüksége volt az embereknek. Az egész világot meghódították Kálmán Imre dallamai, Amerikától Japánig. Az Országos Színház-történeti Múzeum kilencvenkét *Csárdáskirálynő*-bemutatót tart számon. Még orosz hadifogságban is játszották a darabot.

Ma akkor veszi elő egy társulat a *Csárdáskirálynőt*, ha van hozzá primadonnája vagy színvonalas tánckara. Vagy ha a rendező a 108 éves alkotással a saját kora számára valami különösen fontosat kíván megmutatni, esetleg, ha egyszerűen csak üres a kassza és a nézőtér, s javítani kell a statisztikán. A veszprémi bemutatóból az első kettő kizárható, legalábbis a látottak alapján.

Mészáros Árpád Zsolt munkája a magyarországi 1916-os ősbemutató előtt tiszteleg. Beöthy László igazgató a *Csárdáskirálynő*nél vezette be, hogy a második és a harmadik felvonás megkezdése előtt fehér vásznat eresztettek a függöny elé. Anno arra kivetítették a dalok szövegét, így a közönség is énekelhette azokat. Most a nézőket könnyű, áttetsző függöny fogadja a felvonások előtt, amelyek szélén a diafilmekhez hasonló kockák utalnak az időutazásra. Az áttetsző függöny mögött látunk be a múltba, a színpadon történeteket felfoghatjuk álomként vagy akár az Óperencián túli meseként.

A függöny az eredetileg *Es lebe die Liebe!* (*Éljen a szerelem!*) című alkotást a mesékbe vagy az álmok világába száműzi. Kálmán Imre és a miskolci zsidó fiúból bécsi színésszé és librettóíróvá lett Bela Jenbach alkotását a színházak később változtatták egyszerű üzleti megfontolásból *Csárdáskirálynő*re. Dallamait itthon majd minden felnőtt ismeri, de nem hiszem, hogy a szövegről sokan gondolkodtak volna. A *Hajmási Péter*, *Hajmási Pál* refrénjét zengjük, de vajon sorai eljutnak-e a nézőhöz?

„Ne húzd, hogy a szerelemnek boldogság a vége,
Ne húzd, hogy a szerelemért hűség jár cserébe.
Húzd, hogy hervad a virág, húzd, hogy komisz a világ.
Húzd el azt, hogy rosszul jár a lány, ha csókért
szívet ád,
Húzd el, hogy a szerelem csak csalfa délibáb!”

Meglehetősen keserű az üzenet, és miután három sokat tapasztalt öreggel, egy sanzontból lett hercegnővel, egy lecsúsztott dzsentrivel és az orfeum főpincérével énekelteni a forgatókönyv, a szerzők komolyan is gondolhatják. Ha a színpadon igazi drámát játszanak, hihető igazsággá változnak Gábor Andor szövegei, de súlytalanul inkább falvédős kinyilatkoztatással. Hasonlóképp az

„Az asszony összetör, megkínoz, meggyötör,
Az asszony tönkretesz, vigyázz, hogy el ne vessz,
Az asszony nagy veszély, mely egyre nő, nő, nő, nő,
Vigyázz, csak vigyázz, az asszonyoktól félj!”

Nem mondhatnánk, hogy az eredeti címet sugallják. Így aztán marad az álom:

„Nincs szebb, mint a szerelem, mindig is de szép volt,
Rózsámat, ha ölelem, rózsaszín az égbolt.”

vagy a mese:

„Túl az Óperencián boldogok leszünk,
Túl az Óperencián csókra éhezünk,
Túl az Óperencián lesz mesés tanyánk,
Túl az Óperencián fészek vár reánk!”

A tapsokból kiderült, mennyire igaz az elvagyodás, és mennyire hamis illúzió – egyszerre!

A klasszikus operett erotikus mű, a *Csárdáskirálynő* különösen az, hiszen az első felvonás helyszíne, egy mulató, vagyis orfeum önmagában véve is az. Tele izzadságszaggal, alkohollal, meg persze szép lányokkal és könnyed kikapcsolódásra vágyó urakkal, akik vágyakoznak a szerelem és a füledt erotika után. A Petőfi színpadán a lokálok néhány kelléke fellelhető, mint például a primadonnák közlekedésére szolgáló lépcső, a vörösén izzó fények, de a többszörös térválasztó függönyök szerepe nem derül ki. A lokál meglehetősen visszafogottan tűnik, nehéz elképzelni a csábítás színtereként. A díszlettervező Rátonyi György korrekt darabokat állított a színpadra, de az egyediséget nem sikerült fellelni.

A függönyszerűség a jelmezekben is visszaköszön, Libor Katalin ruhái többre-
tegyük. A gönc hátán göncök látványából hiányzik az elegancia. Még ha az egykori sanzonttról elképzelhető is lenne, hogy hercegnőként is lokáltáncoshoz illő rongy hátán rongyban jelenik meg egykori munkahelyén, az orfeumban, de az kizárt, hogy fekete csipkében mászkál hétköznapi délelőtt. Talán a színháznak a tavaly novemberi bemutatóra már nem maradt nagyon sok pénze, de akkor ötletekkel állíthatták volna ki a jelmezeket, csak akkor a koncepciót végig kell vinni. A jó jelmezeket

meg kell tanulni viselni. Tartást és kulcsot adnak a szerephez, aminek itt nyoma sem látható. Nincs stílus, ami megmutatható lenne.

Király Béla koreográfus fölmérte a tánckar tudását, nem követel tőlük lehetetlent, ezért nincs is fergeteges tánc, ahogy egy mulatóban az szokás. A tánckar leginkább lötyög, a táncosoknak nem kell levegő után kapkodniuk. És a szereplőknek sem. Egy rendes operettnél a bonviván elegáns táncoltatja éneklés közben a primadonnát, miközben szikrázik köztük a levegő.

Sylvia (Szederjesi Teodóra) és Edwin (Kádár Szabolcs János) kedves párt alkotnak, jól nevelten szeretik egymást, a szenvedély láthatóan nem lángol közöttük. Olykor átsuhan arcukon az izgalom, ami inkább arra vonatkozik, ki tudják-e majd énekelni a következő hangot. Alakításuk korrekt, úgy tűnik, mintha mindig a következő akadályra, a következő pillanatra készülnének nagy elszántsággal.

A nézők szívét a szubrett és a tánccos-komikus szokták elrabolni, most inkább azt vették észre, hogy Stáziként Hirschl Laura attól tart, vajon el tudja-e kapni Bóni (Keller Márton), vagy mindketten eldőlnek. Hirschl Laura inkább szeleburdinak, mint cserfesnek mutatja Stázit, bár Edwin mellett képes nő lenni. Bónival ketten sem tudják elhíttetni, hogy pillanatok alatt egymásba szerettek. Bóni grófot az átlaghoz képest ütődöttebbre formálja Keller Márton. Poénjai nem ülnek, bár az is lehet, hogy túl fiatalok voltak a nézők, akik a humornak ezt a rétegét nem érthették. A tánccos-komikus és a szubrett esetében az akrobatikus elemeket nem lehet megspórolni. Az operettek mindenkor kelleke még akkor is, ha nem más, mint üres csillogás. Hozzá tartozik a műfajhoz, mint a majdnem a sziruposág elmenő, féktelen szárnyalás, amiről nem kaptak képet a gimnazisták. Első, nehézkesre sikerült találkozásukat egyértelműen Szeles József mentette meg. Elegáns, finom alakításával képes volt elhíttetni, hogy egykor rajongott az akkori csárdáskirálynőért, Cilikéért, de nem volt mersze és pénze szembeszállni érte családjával. Énekelni, táncolni is tud, jelmezét viselve tartása van Kerekes Ferkójának. Kőrösi Csaba sokad-szorra formálta Miskát, a kisujjában van a szerep, talán ezért néha hajlamos is kien-gedni, a poént rutinból megoldani.

Az operett kutya nehéz műfaj. Az illúziókeltés az internet világában ma még nehezebb, de az emberi lélekre mindig lehet számítani. A mesékre, az illúziókra mindig fogékony marad.

Dallos Zsuzsa

Szabó Magda egyik kézírata, mely a Laczkó Dezső Múzeum Irodalomtörténeti Kéziratgyűjteményében található a 2014.1.9. leltári számon.
A kéziratot Tungli M. Klára ajándékozta a múzeumnak 2013-ban.